

ગુજરાત શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ, ગાંધીનગરના પત્ર-ક્રમાંક
જીસીઈઆરટી/સી એન્ડ ઈ/૨૦૧૪/૨૨૨૨, તા. ૩-૨-૨૦૧૪-થી મંજૂર

શિક્ષક અને વાલી માટે અલગથી
શિક્ષક-આવૃત્તિ તૈયાર કરવામાં આવી છે,
જેનો ઉપયોગ અવશ્ય કરશો.

ગણિત

ઘોરણ ૩

(પ્રથમ સત્ર-દ્વિતીય સત્ર)

પ્રતિજ્ઞાપત્ર

ભારત મારો દેશ છે.
બધાં ભારતીયો મારાં ભાઈબહેન છે.
હું મારા દેશને ચાહું છું અને તેના સમૃદ્ધ અને
વૈવિધ્યપૂર્ણ વારસાનો મને ગર્વ છે.
હું સદાય તેને લાયક બનવા પ્રયત્ન કરીશ.
હું મારાં માતાપિતા, શિક્ષકો અને વડીલો પ્રત્યે આદર રાખીશ
અને દરેક જણ સાથે સભ્યતાથી વર્તીશ.
હું મારા દેશ અને દેશબાંધવોને મારી નિષ્ઠા અર્પું છું.
તેમનાં કલ્યાણ અને સમૃદ્ધિમાં જ મારું સુખ રહ્યું છે.

રાજ્ય સરકારની વિનામૂલ્યે યોજના હેઠળનું પુસ્તક

વિદ્યાર્થીનું નામ: _____
શાળાનું નામ: _____
વર્ગ: _____ રોલ નંબર: _____

ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ
'વિદ્યાયન', સેક્ટર ૧૦-એ, ગાંધીનગર-૩૮૨૦૧૦

© ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, ગાંધીનગર

આ પાઠ્યપુસ્તકના સર્વ હક ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળને હસ્તક છે.
આ પાઠ્યપુસ્તકનો કોઈ પણ ભાગ કોઈ પણ રૂપમાં ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળના નિયામકની લેખિત પરવાનગી વગર પ્રકાશિત કરી શકાશે નહિ.

લેખન-સંપાદન (SRG)

શ્રી રાધાબહેન પાદવ	શ્રી પરિમલ પટેલ
શ્રી સોનુ ગોહેલ	શ્રી સુકેતુ યાદવ
શ્રી ભરત પ્રજાપતિ	શ્રી સુચિત પ્રજાપતિ
શ્રી ચિંતન શાહ	શ્રી જિજ્ઞેશ શાહ
શ્રી હિતેશ પ્રજાપતિ	શ્રી ગૌરાંગ પટેલ
શ્રી પ્રતીક પટેલ	શ્રી પ્રકાશ પ્રજાપતિ
શ્રી સંજય પટેલ	શ્રી ધ્રુવ દેસાઈ
શ્રી અશોક પરમાર	શ્રી પંકજગીર ગોસ્વામી
શ્રી દીપ્તિ ઘોડાસરા	શ્રી કેતન પટેલ
શ્રી પ્રવેશ ઉપાધ્યાય	શ્રી નિલેષ નાથાણી
શ્રી રાજેન્દ્રસિંહ પરમાર	શ્રી ધીરુભાઈ પંચાલ
શ્રી કોમલ ઝાભુઆવાલા	

સમીક્ષા

શ્રી એમ. એસ. જાજલ	ડૉ. કેશુભાઈ મોરસાણિયા
ડૉ. કનજીભાઈ વી. પટેલ	શ્રી ભક્તિભાઈ પી. પટેલ
શ્રી જયકૃષ્ણ એન. ભટ્ટ	

ભાષાશુદ્ધિ

શ્રી ઓ. બી. દવે

ચિત્રાંકન

શ્રી સ્મિતા રાણા	શ્રી કનજીભાઈ પરમાર
શ્રી જયંત પ્રણામી	શ્રી ગૌરીશંકર મહેતા
શ્રી અંકુર સૂચક	શ્રી મનીષ પારેખ

સંયોજન

શ્રી આશિષ એચ. ભોરીસાગર
(વિષય-સંયોજક : ગણિત)

નિર્માણ-આયોજન

શ્રી સી. ડી. પંડ્યા
(નાયબ નિયામક : શૈક્ષણિક)

મુદ્રણ-આયોજન

શ્રી હરેશ એસ. લીખાવીયા
(નાયબ નિયામક : ઉત્પાદન)

પ્રસ્તાવના

NCF-2005 તેમજ RTE-2009ને ધ્યાનમાં રાખીને દેશમાં પ્રાથમિક શિક્ષણનાં અભ્યાસક્રમ, પાઠ્યક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તકો તેમજ સમગ્ર શિક્ષણ-પ્રક્રિયામાં બદલાવ થઈ રહ્યો છે. આ બદલાવ મુખ્યત્વે જે-તે વિષયો તેમજ શિક્ષણ-પ્રક્રિયા સંદર્ભે આપણી સમજ અંગેનો છે. બાળકની સર્જનશીલતા, વિચારશક્તિ, તર્કશક્તિ અને પૃથક્કરણ કરવાની આવડત વિકસે એ આ અભ્યાસક્રમનો મુખ્ય હેતુ છે. આ અભિગમને ધ્યાનમાં રાખીને જી.સી.ઈ.આર.ટી., ગાંધીનગર દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલ **ધોરણ ૩નું અક્ષિત** વિષયનું પ્રસ્તુત પાઠ્યપુસ્તક વિદ્યાર્થીઓ, શિક્ષકો અને વાલીઓ સમક્ષ રજૂ કરતાં મંડળ આનંદ અનુભવે છે.

નવા અભ્યાસક્રમ, પાઠ્યક્રમ અને પાઠ્યપુસ્તક-નિર્માણની સમગ્ર પ્રક્રિયામાં IGNUS-સ્ટુ ટીમના સભ્યોએ સતત માર્ગદર્શન આપતા રહીને સ્ટેટ રિસોર્સ ગ્રૂપના સભ્યોને સજ્જ બનાવ્યા છે. UNICEFનો સહયોગ પણ આ આખી પ્રક્રિયા દરમિયાન મળ્યો છે. જે-તે વિષયના કોર ગ્રૂપના સભ્યોએ પણ વખતોવખત સહયોગ આપ્યો છે.

આ પાઠ્યપુસ્તકનો સમગ્ર રાજ્યમાં અમલ કરતાં અગાઉ પસંદગીની શાળાઓમાં ત્રણ વર્ષ માટે અજમાયશી ધોરણે મૂકવામાં આવેલ હતું. તે દરમિયાન વિદ્યાર્થીઓને વર્ગમાં શીખવાડતી વખતે જે-જે અનુભવો થયા તેનાં વ્યાપક તારણો, ગુજરાત શૈક્ષણિક સંશોધન અને તાલીમ પરિષદ દ્વારા પ્રાપ્ત કરવામાં આવ્યા અને તે મુજબ સુધારા-વધારા કરવામાં આવ્યા છે.

આ પાઠ્યપુસ્તકના સમગ્ર રાજ્યવ્યાપી અમલ પૂર્વે પાઠ્યપુસ્તક મંડળ દ્વારા આમંત્રિત વિષય-નિષ્ણાતો અને પાઠ્યપુસ્તક તૈયાર કરનાર જી.સી.ઈ.આર.ટી.ના નિષ્ણાતોની સંયુક્ત બેઠક બોલાવીને તેઓનાં સૂચનોને ધ્યાનમાં લઈને આ પાઠ્યપુસ્તકને અંતિમ સ્વરૂપ આપવામાં આવેલ છે.

પ્રસ્તુત પાઠ્યપુસ્તકને ગુણવત્તાયુક્ત તથા બાળલોગ્ય બનાવવા માટે પૂરતી જહેમત ઉઠાવી છે. તેના ચતુરંગી સ્વરૂપ દ્વારા બાળકો હોંશે હોંશે તેનો ઉપયોગ કરે એવું લક્ષ્ય રાખવામાં આવ્યું છે.

આ પાઠ્યપુસ્તકને શતિરહિત બનાવવા માટે પૂરતા પ્રયત્નો કર્યા છે, તેમ છતાં શિક્ષણમાં રસ ધરાવનાર વ્યક્તિઓ પાસેથી સૂચનો આવકાર્ય છે.

એમ. ટી. શાહ નિયામક (જી.સી.ઈ.આર.ટી.)	ડૉ. ભરત પંડિત નિયામક (પાઠ્યપુસ્તક મંડળ)	ડૉ. નીતિન પેચાણી કર્મવાહક પ્રમુખ (પાઠ્યપુસ્તક મંડળ)
તા. ૩૧-૧-૨૦૧૪		ગાંધીનગર

પ્રથમ આવૃત્તિ : ૨૦૧૪

પ્રકાશક : ગુજરાત રાજ્ય શાળા પાઠ્યપુસ્તક મંડળ, 'વિદ્યાયન', સેક્ટર ૧૦-એ, ગાંધીનગર વતી
ભરત પંડિત, નિયામક

મુદ્રક :

મૂળભૂત ફરજો

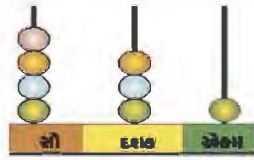

- ભારતના દરેક નાગરિકની ફરજ નીચે મુજબ રહેશે :*
- (ક) સંવિધાનને વફાદાર રહેવાની અને તેના આદર્શો અને સંસ્થાઓનો, રાષ્ટ્રધ્વજનો અને રાષ્ટ્રગીતનો આદર કરવાની;
  - (ખ) આઝાદી માટેની આપણી રાષ્ટ્રીય લડતને પ્રેરણા આપનારા ઉમદા આદર્શોને હૃદયમાં પ્રતિષ્ઠિત કરવાની અને અનુસરવાની;
  - (ગ) ભારતના સાર્વભૌમત્વ, એકતા અને અખંડિતતાનું સમર્થન કરવાની અને તેમનું રક્ષણ કરવાની;
  - (ઘ) દેશનું રક્ષણ કરવાની અને રાષ્ટ્રીય સેવા બજાવવાની હાકલ થતાં, તેમ કરવાની;
  - (ચ) ધાર્મિક, ભાષાકીય, પ્રાદેશિક અથવા સાંપ્રદાયિક ભેદોથી પર રહીને, ભારતના તમામ લોકોમાં સુમેળ અને સમાનબંધુત્વની ભાવનાની વૃદ્ધિ કરવાની, સ્ત્રીઓના ગૌરવને અપમાનિત કરે તેવા વ્યવહારો ત્યજી દેવાની;
  - (છ) આપણી સમન્વિત સંસ્કૃતિના સમૃદ્ધ વારસાનું મૂલ્ય સમજી તે જાળવી રાખવાની;
  - (જ) જંગલો, તળાવો, નદીઓ અને વન્ય પશુપક્ષીઓ સહિત કુદરતી પર્યાવરણનું જતન કરવાની અને તેની સુધારણા કરવાની અને જીવો પ્રત્યે અનુકંપા રાખવાની;
  - (ઝ) વૈજ્ઞાનિક માનસ, માનવતાવાદ અને જિજ્ઞાસા તથા સુધારણાની ભાવના કેળવવાની;
  - (ટ) જાહેર મિલકતનું રક્ષણ કરવાની અને હિંસાનો ત્યાગ કરવાની;
  - (ઠ) રાષ્ટ્ર પુરુષાર્થ અને સિદ્ધિનાં વધુ ને વધુ ઉન્નત સોપાનો ભણી સતત પ્રગતિ કરતું રહે એ માટે, વૈયક્તિક અને સામૂહિક પ્રવૃત્તિનાં તમામ ક્ષેત્રે શ્રેષ્ઠતા હાંસલ કરવાનો પ્રયત્ન કરવાની.
  - (ડ) માતા-પિતાએ અથવા વાલીએ દ્વ વર્ષથી ૧૪ વર્ષ સુધીની વયના પોતાના બાળક અથવા પાલ્યને શિક્ષણની તકો પૂરી પાડવાની.

*ભારતનું સંવિધાન : કલમ ૫૧-ક

અનુક્રમણિકા

પ્રથમ સત્ર

ક્રમ	પ્રકરણનું નામ		પૃષ્ઠ-નંબર
૧.	સંખ્યાજ્ઞાન : ૧ (Numbers : 1)		૧
૨.	સંખ્યાજ્ઞાન : ૨ (Numbers : 2)		૧૫
૩.	સરવાળા (Addition)		૨૧
•	પુનરાવર્તન : ૧ (Revision : 1)		૪૧
૪.	બાદબાકી (Subtraction)		૪૪
૫.	ગુણાકાર (Multiplication)		૫૭
•	પુનરાવર્તન : ૨ (Revision : 2)		૭૪

દ્વિતીય સત્ર

ક્રમ	પ્રકરણનું નામ		પૃષ્ઠ-નંબર
૬.	સમય (Time)		૭૮
૭.	આકારો (Shapes)		૯૮
૮.	ભાગાકાર (Division)		૧૦૮
૯.	અપૂર્ણક (Division)		૧૩૨
•	પુનરાવર્તન : ૩ (Revision : 3)		૧૪૨
૧૦.	નાણું (Currency)		૧૪૬
૧૧.	લંબાઈ (Length)		૧૫૮
૧૨.	વજન (Weight)		૧૭૧
૧૩.	ગુંજાશ (Capacity)		૧૯૦
•	પુનરાવર્તન : ૪ (Revision : 4)		૨૦૪

ગણિત

ધોરણ ૩

(દ્વિતીય સત્ર)

● યાદ કરીએ :

● રવિવાર, _____ , _____ , બુધવાર, _____ , _____ , શનિવાર

● ઉપરની યાદીના આધારે ખાલી જગ્યા પૂરો :

(૧) અઠવાડિયાનો ત્રીજો વાર _____ છે.

(૨) અઠવાડિયાનો પાંચમો વાર _____ છે.

(૩) અઠવાડિયાનો બીજો વાર _____ છે.

(૪) અઠવાડિયાનો છેલ્લો વાર _____ છે.

(૫) અઠવાડિયામાં _____ વાર આવે છે.

● ક્યો વાર આવશે ?

(૧) રવિવાર પછી _____ (૨) રવિવાર પહેલા _____

(૩) બુધવાર પછી _____ (૪) બુધવાર પહેલા _____

(૫) સોમવાર પછી બે દિવસે _____

(૬) ગુરુવાર પછી બે દિવસે _____

(૭) સોમવાર પછી સાત દિવસે _____

● કહો જોઈએ :

(૧) આજે ક્યો વાર છે ? _____

(૨) ગઈ કાલે ક્યો વાર હતો ? _____

(૩) આવતી કાલે ક્યો વાર હશે ? _____

(૪) પરમ દિવસે ક્યો વાર હશે ? _____

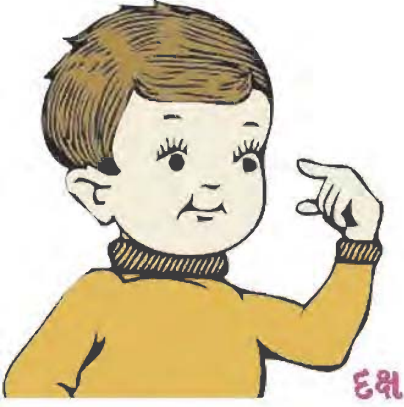
● મનપસંદ મહિના :

એક દિવસ આયુષ, દક્ષ અને મીના મનપસંદ મહિના વિશે વાત કરી રહ્યાં હતાં.

મારા મનપસંદ
મહિના મે અને જૂન
છે, જેમાં કેરી ખાવા
મળે છે.

મીના

દક્ષ

મારા મનપસંદ
મહિના ઓક્ટોબર અને
નવેમ્બર છે, જેમાં
ફટાકડા ફોડવા
મળે છે.

મને જાન્યુઆરી
મહિનો વધુ ગમે છે,
કારણકે તેમાં પતંગ
ચગાવવાની મજા
પડે છે.

આયુષ

● તમારો મનપસંદ મહિનો કયો છે ? _____

● શા માટે ? _____

● પૂટતા મહિનાનાં નામ લખો :

જાન્યુઆરી, ફેબ્રુઆરી, _____, _____, મે, _____,
જુલાઈ, _____, સપ્ટેમ્બર, _____, _____, ડિસેમ્બર

● કેલેન્ડરના આધારે નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ લખો :

- (૧) વર્ષનો પહેલો મહિનો કયો છે ? _____
- (૨) એપ્રિલ પછી કયો મહિનો આવે છે ? _____
- (૩) ઓગસ્ટ પહેલાં કયો મહિનો આવે છે ? _____
- (૪) જૂન પછીનો ત્રીજો મહિનો કયો છે ? _____
- (૫) ડિસેમ્બરના ત્રણ મહિના પહેલાં કયો મહિનો આવે છે ? _____
- (૬) વર્ષનો છેલ્લો મહિનો કયો છે ? _____

ત્રીસ દિવસના મહિના ચાર,
સાત પર છે એકત્રીસનો ભાર,
સૌથી નાનો ફેબ્રુઆરી આવે,
ક્યારેક-ક્યારેક ફૂદકો લગાવે.

રમત :

- હાથની મૂકી વાળી આંગળીઓના ટેકરાવાળા ભાગ પર આંગળી મૂકી ક્રમશઃ મહિનાનાં નામ બોલો.
- જે મહિનાનું નામ ટેકરાવાળા ભાગ પર આવે, તે મહિનામાં ૩૧ દિવસ હોય તેમ સમજવું. જે મહિનાનું નામ ખાડાવાળા ભાગ પર આવે, તે મહિનામાં ૩૦ દિવસ હોય તેમ સમજવું.
- ફેબ્રુઆરી મહિનામાં ૨૮ કે ૨૯ દિવસ હોય છે.

જુઓ અને સમજો :

મહિનાનાં નામ	દિવસોની સંખ્યા
જાન્યુઆરી	૩૧
ફેબ્રુઆરી	૨૮ કે ૨૯
માર્ચ	૩૧
એપ્રિલ	૩૦
મે	૩૧
જૂન	૩૦
જુલાઈ	૩૧
ઓગસ્ટ	૩૧
સપ્ટેમ્બર	૩૦
ઓક્ટોબર	૩૧
નવેમ્બર	૩૦
ડિસેમ્બર	૩૧

આલુ વર્ષના કેલેન્ડરમાંથી શોધીને પ્રશ્નોના જવાબ લખો :

- એક વર્ષમાં કેટલા મહિના હોય છે ? _____
- જે મહિનામાં ૩૦ દિવસ આવતા હોય, તે મહિનાઓની યાદી બનાવો. _____
_____
- જે મહિનામાં ૩૧ દિવસ આવતા હોય, તે મહિનાઓની યાદી બનાવો. _____
_____
- ફેબ્રુઆરી મહિનામાં કેટલા દિવસ છે ? _____
- કયા-કયા મહિનામાં પાંચ ગુરુવાર આવે છે ? _____
_____
- પાંચ રવિવાર આવતા હોય, તે મહિનાનાં નામ લખો : _____

કેલેન્ડરમાંથી નીચે આપેલી તારીખો શોધો :

૨૬ જાન્યુઆરી

૧૫ ઓગસ્ટ

૨૫ ડિસેમ્બર

૨ ઓક્ટોબર

- ચાલુ વર્ષ દરમિયાન જેની ઉજવણી કરવામાં આવે છે, તેવા તહેવારો અહીં આપેલ છે. કેલેન્ડર જોઈ નીચેનું કોષ્ટક પૂર્ણ કરો :

તહેવારનું નામ	તારીખ	મહિનો	વાર
દિવાળી			
રક્ષાબંધન			
ગાંધીજયંતી			
નાતાલ			
સ્વાતંત્ર્યદિન			
મજાસત્તાક દિન			
ઉત્તરાયણ			
હોળી			
ઈદિમિલાદ			
ગુરુનાનક જયંતી			
મહાવીરજયંતી			
પતેતી			

- ચાલુ વર્ષના કેલેન્ડરમાંથી તમારો જન્મદિવસ આવતો હોય, તે માસનું કેલેન્ડર બનાવો.

જન્મદિવસનાં ખાનાંમાં મનપસંદ રંગ પૂરો :

માસ : ..... વર્ષ : .....

રવિવાર	સોમવાર	મંગળવાર	બુધવાર	ગુરુવાર	શુક્રવાર	શનિવાર

ઉપર આપેલ કેલેન્ડર પરથી નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો :

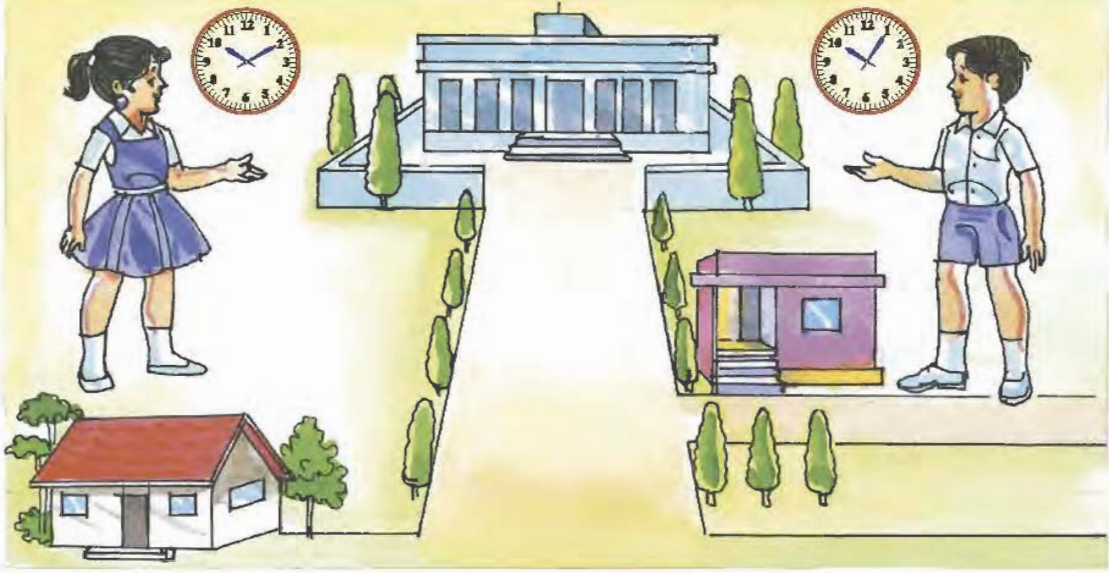
- મહિનાની ચોથી તારીખે કયો વાર છે ? _____
- મહિનો કયા વારે પૂરો થાય છે ? _____
- ૨૦મી તારીખે કયો વાર આવે છે ? _____
- આ વાર મહિનામાં કઈ-કઈ તારીખે આવે છે ? _____
- મહિનામાં કેટલા ગુરુવાર છે ? _____
- આ મહિનામાં કયા-કયા વાર પાંચ વખત આવે છે ? _____

શાળાએ કોણ વહેલું પહોંચે છે ?

રોહન અને રોમા ૧૦ વાગ્યે ઘરથી શાળાએ જવા નીકળે છે. બંનેની ઝડપ સરખી છે. બંને વચ્ચે થયેલ સંવાદ નીચે પ્રમાણે છે :

રોહન : મારે શાળાએ પહોંચવા માટે પાંચ મિનિટ ચાલવું પડે છે.

રોમા : મારે શાળાએ પહોંચવા માટે બે મિનિટ ચાલવું પડે છે. હું તો તારા કરતાં વહેલી શાળાએ પહોંચું છું.

રોહન : આવું ના હોઈ શકે. તારું ઘર તો શાળાથી દૂર છે. હું તારાથી પહેલા શાળાએ પહોંચું છું.

રોમા : ઊભો રહે. હું ઘડિયાળમાં સમય જોઈને કહું છું. હું શાળાએ જવા દસ વાગ્યે નીકળું છું. હું જ્યારે શાળાએ પહોંચું છું, ત્યારે મિનિટ-કાંટો ૨ પર હોય છે. એટલે હું ૨ મિનિટમાં શાળાએ પહોંચું છું.

રોહન : તું ખોટી છે. તું દસ અને દસ મિનિટે શાળાએ પહોંચે છે.

રોમા : કેવી રીતે ?

રોહન : મિનિટ-કાંટો ૨ ઉપર હોય એટલે ૧૦ મિનિટ થાય. કેમકે ૧૨થી ૨ અંક સુધી દસ કાપા છે. તેથી ૧૦ કાપા એટલે ૧૦ મિનિટ થાય. તું સંખ્યાઓની વચ્ચે રહેલા નાનાં નાનાં કાપાઓ જોઈ રહી છે, તે મિનિટ દર્શાવે છે.

રોમા : હવે સમજ પડી. હું શાળાએ જવા માટે ૧૦ વાગ્યે નીકળું છું. ૧૦ વાગ્યાને ૧૦ મિનિટે શાળાએ પહોંચું છું, કારણકે મિનિટ-કાંટો દસમા કાપા પર છે.

ઘડિયાળમાં કલાક-કાંટો નાનો હોય છે અને મિનિટ-કાંટો મોટો હોય છે.

- જ્યારે મિનિટ-કાંટો ૧૨ ઉપર હોય ત્યારે કલાક-કાંટો જે અંક ઉપર હોય, તે અંક જેટલા વાગ્યા કહેવાય.

મિનિટ-કાંટો ૧૨ ઉપર છે અને કલાક-કાંટો ૨ ઉપર છે, તેથી ૨ વાગ્યા છે, તેમ કહેવાય.

મિનિટ-કાંટો ૧૨ ઉપર છે અને કલાક-કાંટો ૫ ઉપર છે, તેથી ૫ વાગ્યા છે, તેમ કહેવાય.

મિનિટ-કાંટો ૧૨ ઉપર છે અને કલાક-કાંટો ૧૦ ઉપર છે, તેથી ૧૦ વાગ્યા છે, તેમ કહેવાય.

મિનિટ-કાંટો ૨ ઉપર છે અને કલાક-કાંટો ૧૦ ઉપર છે, તેથી ૧૦ને ૧૦ વાગ્યા છે, તેમ કહેવાય.

મિનિટ-કાંટો ૯ ઉપર છે અને કલાક-કાંટો ૭ અને ૮ની વચ્ચે છે, તેથી ૭ને ૪૫ વાગ્યા છે, તેમ કહેવાય.

મિનિટ-કાંટો ૩ ઉપર છે અને કલાક-કાંટો ૧૧ ઉપર છે, તેથી ૧૧ને ૧૫ વાગ્યા છે, તેમ કહેવાય.

ઘડિયાળ જોઈ સમય લખો :

વાગ્યા છે.

વાગ્યા છે.

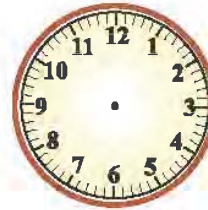
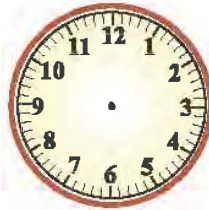
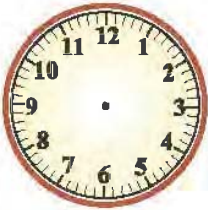
વાગ્યા છે.

વાગ્યા છે.

સાચા સમય પર ○ કરો :

	સપના	વાગ્યા	યશ
	૧૦:૧૨	૧૨:૧૦	૧૦:૦૦
	૬:૧૨	૧૨:૩૦	૬:૦૦
	૬:૧૫	૩:૩૦	૬:૦૩
	૧૦:૧૫	૧૦:૪૫	૯:૫૦

કલાક-કાંટો તથા મિનિટ-કાંટો દોરો :

૮:૦૦

૨:૨૫

૪:૩૦

૧૦:૦૦

રમત :

રહીમ અને સ્મિત રમત રમી રહ્યા છે.

સ્મિત

તારી
ઘડિયાળનો સમય
હું બતાવું ?

હા, બતાવ.
લે આ
રહી ઘડિયાળ.

રહીમ

૭ કલાક
અને ૧ મિનિટ
થઈ છે.

ના, ખોટું છે. જો
૧૨ના કાંટા પરથી
૧ના કાંટા સુધી કેટલા
કાપા છે ?

પાંચ કાપા છે.

તો પાંચ મિનિટ થઈ કહેવાય. ૧૨ પછી ૧ કાપો ૧ મિનિટ બતાવે છે. બીજો કાપો ૨ મિનિટ બતાવે છે. એ મુજબ ૧ ઉપર મિનિટ-કાંટો છે જે પાંચ કાપા બતાવે છે, તેથી પાંચ મિનિટ થઈ છે. તેથી ૭ કલાક ને પાંચ મિનિટ થઈ કહેવાય. તેને ૭:૦૫ એમ પણ લખાય. હવે ખબર પડી ?

હા, ખબર પડી.

ત્રીસ મિનિટ

હવે ચાલ આ રમકડાની
ઘડિયાળ પર પ્રયત્ન કરીએ.
જો મિનિટ-કાંટો ૬ પર હોય,
તો કેટલી મિનિટ થાય ?

ખૂબ સરસ. બીજી રીતે ઝડપથી
પણ સમય કહી શકાય.

એક અંકથી બીજા અંક સુધી ૫ કાપા છે, તેથી પાંચ મિનિટ થાય, તેથી ૧ ઉપર મિનિટ-કાંટો હોય, તો ૫ મિનિટ ૨ ઉપર મિનિટ-કાંટો હોય, તો ૧૦ મિનિટ ૩ ઉપર મિનિટ-કાંટો હોય, તો ૧૫ મિનિટ

હવે મને બધું બરાબર સમજાઈ ગયું.

જુઓ અને સમજો :

મિનિટ-કાંટાનું સ્થાન	મિનિટ
૧ અંક પર	$૧ \times ૫ = ૫$ મિનિટ
૨ અંક પર	$૨ \times ૫ = ૧૦$ મિનિટ
૩ અંક પર	$૩ \times ૫ = ૧૫$ મિનિટ
૪ અંક પર	$૪ \times ૫ = ૨૦$ મિનિટ
૫ અંક પર	$૫ \times ૫ = ૨૫$ મિનિટ
૬ અંક પર	$૬ \times ૫ = ૩૦$ મિનિટ
૭ અંક પર	$૭ \times ૫ = ૩૫$ મિનિટ
૮ અંક પર	$૮ \times ૫ = ૪૦$ મિનિટ
૯ અંક પર	$૯ \times ૫ = ૪૫$ મિનિટ
૧૦ અંક પર	$૧૦ \times ૫ = ૫૦$ મિનિટ
૧૧ અંક પર	$૧૧ \times ૫ = ૫૫$ મિનિટ
૧૨ અંક પર	$૧૨ \times ૫ = ૬૦$ મિનિટ

સામાન્ય વાતચીતમાં સમય નીચે પ્રમાણે બોલાય છે :

સમય	ટૂંકમાં લખાય	બોલવાની રીત
૫ કલાક ૧૫ મિનિટ	૫:૧૫	પાંચ ને પંદર / સવા પાંચ
૧ કલાક ૩૦ મિનિટ	૧:૩૦	એક ને ત્રીસ / દોઢ
૨ કલાક ૩૦ મિનિટ	૨:૩૦	બે ને ત્રીસ / અઢી
૩ કલાક ૩૦ મિનિટ	૩:૩૦	ત્રણ ને ત્રીસ / સાડા ત્રણ
૬ કલાક ૩૫ મિનિટ	૬:૩૫	છ ને પાંત્રીસ
૮ કલાક ૪૫ મિનિટ	૮:૪૫	આઠ ને પિસ્તાળીસ / પોણા નવ / નવમાં પંદર ઓછી
૭ કલાક ૧૫ મિનિટ	૭:૧૫	સાત ને પંદર / સવા સાત
૯ કલાક ૨૦ મિનિટ	૯:૨૦	નવ ને વીસ
૧૨ કલાક ૪૫ મિનિટ	૧૨:૪૫	બાર ને પિસ્તાળીસ / પોણો / એકમાં પંદર ઓછી

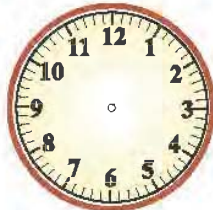
● साथा समय पर ○ करो :

	२:०५	२:०३	२:१५
	१२:००	१२:०५	११:५५
	४:४०	४:०४	४:२०
	७:००	१२:०७	१२:३५
	८:४०	७:४५	८:४५

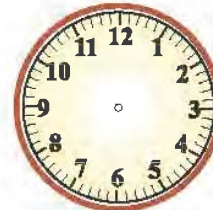
● नीचे आपेली घडियाणमां समय दर्शावो :

४:००

६:५०

८:००

२:२०

५:२५

१०:००

સમય દર્શાવો :

તમારો સૂવાનો સમય	તમારો ઊઠવાનો સમય	તમારો જમવાનો સમય	તમારો ગૃહકાર્ય કરવાનો સમય
			

નીચેની ઘડિયાળમાં સમય દર્શાવો :

૫ કલાક ને ૨૦ મિનિટ	૮ કલાક ને ૪૦ મિનિટ
	
૧૦ કલાક ને ૫૫ મિનિટ	૩ કલાક ને ૩૫ મિનિટ
	

શોધો અને લખો :

- પહેલી ઘડિયાળમાં બતાવેલ સમય કરતાં બીજી ઘડિયાળમાં બતાવેલા સમય સુધી પહોંચવામાં મિનિટ-કાંટાને કેટલો સમય થશે ?

(૧) થી
_____ મિનિટ

(૨) થી
_____ મિનિટ

(૩) થી
_____ મિનિટ

(૪) થી
_____ મિનિટ

કલાક-મિનિટના સરવાળા :

(૧) ૩ કલાક ૫ કલાક

$$\begin{array}{r} ૩ \text{ કલાક} \\ + ૫ \text{ કલાક} \\ \hline ૮ \text{ કલાક} \end{array}$$

(૨) ૨૦ મિનિટ ૧૫ મિનિટ

$$\begin{array}{r} ૨૦ \text{ મિનિટ} \\ + ૧૫ \text{ મિનિટ} \\ \hline ૩૫ \text{ મિનિટ} \end{array}$$

(૩) ૩ કલાક ૧૦ મિનિટ અને
૨ કલાક ૨૫ મિનિટ

કલાક	મિનિટ
૩	૧૦
+ ૨	૨૫
૫	૩૫

૫ કલાક ૩૫ મિનિટ

(૪) ૭ કલાક ૩૦ મિનિટ અને
૪ કલાક ૧૫ મિનિટ

કલાક	મિનિટ
૭	૩૦
+ ૪	૧૫
૧૧	૪૫

૧૧ કલાક ૪૫ મિનિટ

મહાવરો ૧

૧. સરવાળા કરો :

(૧)

કલાક	મિનિટ
૪	૧૫
+ ૮	૨૦
<hr/>	

(૨)

કલાક	મિનિટ
૭	૩૦
+ ૯	૨૫
<hr/>	

(૩)

કલાક	મિનિટ
૧૧	૨૦
+ ૫	૦૫
<hr/>	

(૪)

કલાક	મિનિટ
૯	૪૦
+ ૬	૧૫
<hr/>	

(૫)

કલાક	મિનિટ
૧૨	૩૦
+ ૯	૨૦
<hr/>	

(૬)

કલાક	મિનિટ
૧	૫૦
+ ૧૧	૦૫
<hr/>	

૨. સરવાળા કરો :

(૧) ૫ કલાક અને ૧૦ કલાક

(૫) ૧૦ મિનિટ અને ૩૦ મિનિટ

(૨) ૧૩ કલાક અને ૬ કલાક

(૬) ૨૫ મિનિટ અને ૨૦ મિનિટ

(૩) ૭ કલાક અને ૧૪ કલાક

(૭) ૧૫ મિનિટ અને ૪૫ મિનિટ

(૪) ૮ કલાક અને ૧૬ કલાક

(૮) ૩૫ મિનિટ અને ૧૦ મિનિટ

સ્વાધ્યાય

૧. નીચેની ખાલી જગ્યા પૂરો :

- (૧) ઘડિયાળમાં _____ કાંટો નાનો હોય છે.
 (૨) ઘડિયાળમાં _____ કાંટો મોટો હોય છે.
 (૩) એક અઠવાડિયાના _____ દિવસ હોય છે.
 (૪) માર્ચ મહિના પછી _____ મહિનો આવે છે.
 (૫) એક વર્ષના _____ મહિના હોય છે.

૨. નીચે આપેલાં ચિત્રોમાં બતાવ્યા મુજબનો સમય તેની નીચેના ખાનામાં લખો :

(૧) 	(૨) 	(૩)
(૪) 	(૫) 	(૬)

૩. સરવાળા કરો :

(૧) ૧૧ કલાક અને ૧૩ કલાક	(૨) ૧૨ કલાક અને ૧૬ કલાક

(૩) ૮ કલાક અને ૧૮ કલાક	(૪) ૧૭ કલાક અને ૧૪ કલાક
(૫) ૧૦ કલાક અને ૧૬ કલાક	(૬) ૧૩ કલાક અને ૧૭ કલાક

૪. સરવાળા કરો :

(૧) ૨૦ મિનિટ અને ૩૮ મિનિટ	(૨) ૨૩ મિનિટ અને ૧૩ મિનિટ
(૩) ૧૧ મિનિટ અને ૪૮ મિનિટ	(૪) ૩૦ મિનિટ અને ૨૮ મિનિટ

(પ) ૩૫ મિનિટ અને ૧૫ મિનિટ

(દ) ૧૪ મિનિટ અને ૩૬ મિનિટ

૫. સરવાળા કરો :

(૧)

કલાક	મિનિટ
૮	૨૫
+ ૫	૩૦
<hr/>	

(૨)

કલાક	મિનિટ
૧૮	૧૦
+ ૮	૪૦
<hr/>	

(૩)

કલાક	મિનિટ
૧૨	૧૫
+ ૭	૨૫
<hr/>	

(૪)

કલાક	મિનિટ
૧૩	૦૫
+ ૧૨	૩૦
<hr/>	

(૫)

કલાક	મિનિટ
૧૫	૧૫
+ ૬	૧૫
<hr/>	

(૬)

કલાક	મિનિટ
૨૨	૩૫
+ ૮	૨૦
<hr/>	

જવાબ

મહાવરો ૧

૧. (૧) ૧૨ કલાક ૩૫ મિનિટ

(૨) ૧૬ કલાક ૫૫ મિનિટ

(૩) ૧૬ કલાક ૨૫ મિનિટ

(૪) ૧૫ કલાક ૫૫ મિનિટ

(૫) ૨૧ કલાક ૫૦ મિનિટ

(૬) ૧૨ કલાક ૫૫ મિનિટ

૨. (૧) ૧૫ કલાક (૨) ૧૯ કલાક (૩) ૨૧ કલાક (૪) ૨૪ કલાક
(૫) ૪૦ મિનિટ (૬) ૪૫ મિનિટ (૭) ૬૦ મિનિટ (૮) ૪૫ મિનિટ

સ્વાધ્યાય

૧. (૧) કલાક (૨) મિનિટ (૩) સાત (૪) એપ્રિલ (૫) ૧૨
૨. (૧) ૧:૩૦ (૨) ૩:૩૫ (૩) ૨:૧૫ (૪) ૫:૩૫ (૫) ૭:૧૦ (૬) ૬:૦૫
૩. (૧) ૨૪ કલાક (૨) ૨૮ કલાક (૩) ૨૬ કલાક (૪) ૩૧ કલાક
(૫) ૨૬ કલાક (૬) ૩૦ કલાક
૪. (૧) ૫૮ મિનિટ (૨) ૩૬ મિનિટ (૩) ૫૯ મિનિટ (૪) ૫૮ મિનિટ
(૫) ૫૦ મિનિટ (૬) ૫૦ મિનિટ
૫. (૧) ૧૩ કલાક ૫૫ મિનિટ (૨) ૨૭ કલાક ૫૦ મિનિટ
(૩) ૧૯ કલાક ૪૦ મિનિટ (૪) ૨૫ કલાક ૩૫ મિનિટ
(૫) ૨૧ કલાક ૩૦ મિનિટ (૬) ૩૦ કલાક ૫૫ મિનિટ

9

આકારો (Shapes)

● યાદ કરીએ :

- તમારા વર્ગખંડ અને ઘરમાં તમને જોવા મળતી વિવિધ વસ્તુઓની યાદી બનાવો :

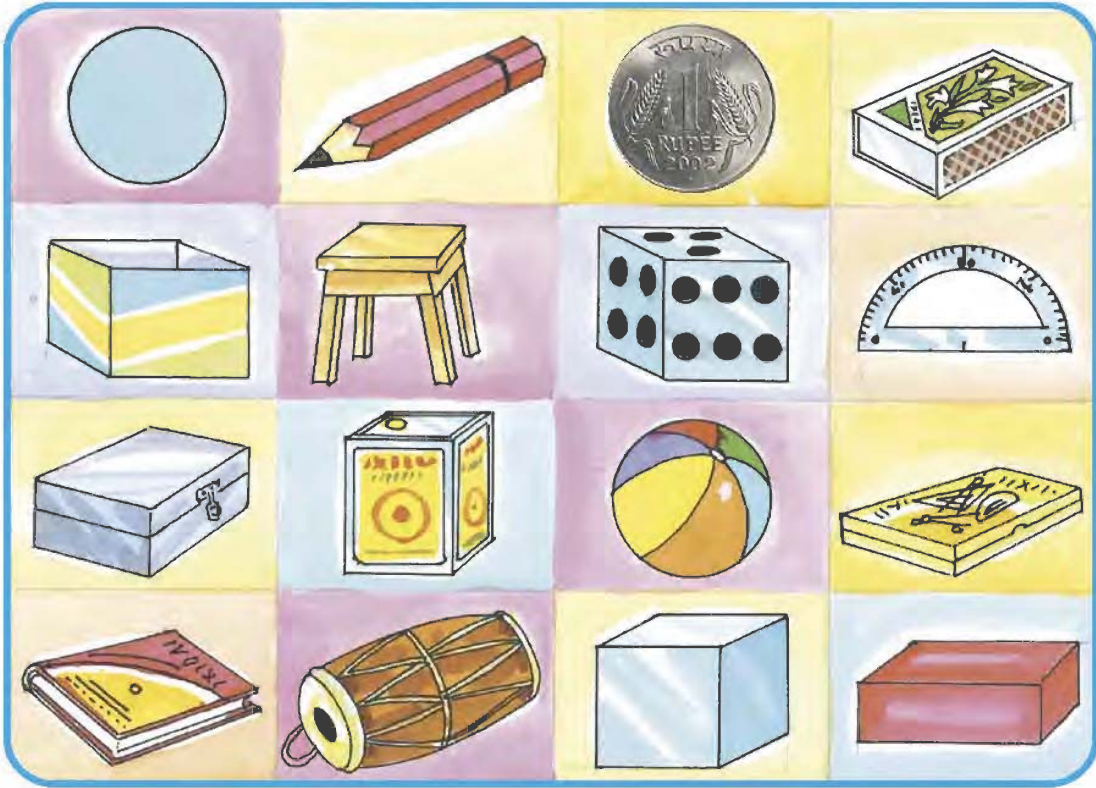

- નીચે આપેલાં ચિત્રો જુઓ અને તેમની સપાટી વિશે વિચારો :

તમે બનાવેલી યાદી, ચિત્રો અને વસ્તુઓના અવલોકન પરથી નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ લખો :

(૧) જે વસ્તુની સપાટી સમતલ હોય, તેવી વસ્તુનાં નામ લખો.

---

(૨) જે વસ્તુની સપાટી વક્ર હોય, તેવી વસ્તુનાં નામ લખો.

---

(૩) જે વસ્તુમાં સમતલ અને વક્ર એમ બંને સપાટી હોય, તેવી વસ્તુનાં નામ લખો.

હવે, તમે તમારા એક મિત્ર સાથે મળીને પ્રવૃત્તિ કરો :

(૧) તમે જોયેલી આકારવાળી વસ્તુઓનાં નામ લખો.

---

(૨) તમે જોયેલી આકારવાળી વસ્તુઓનાં નામ લખો.

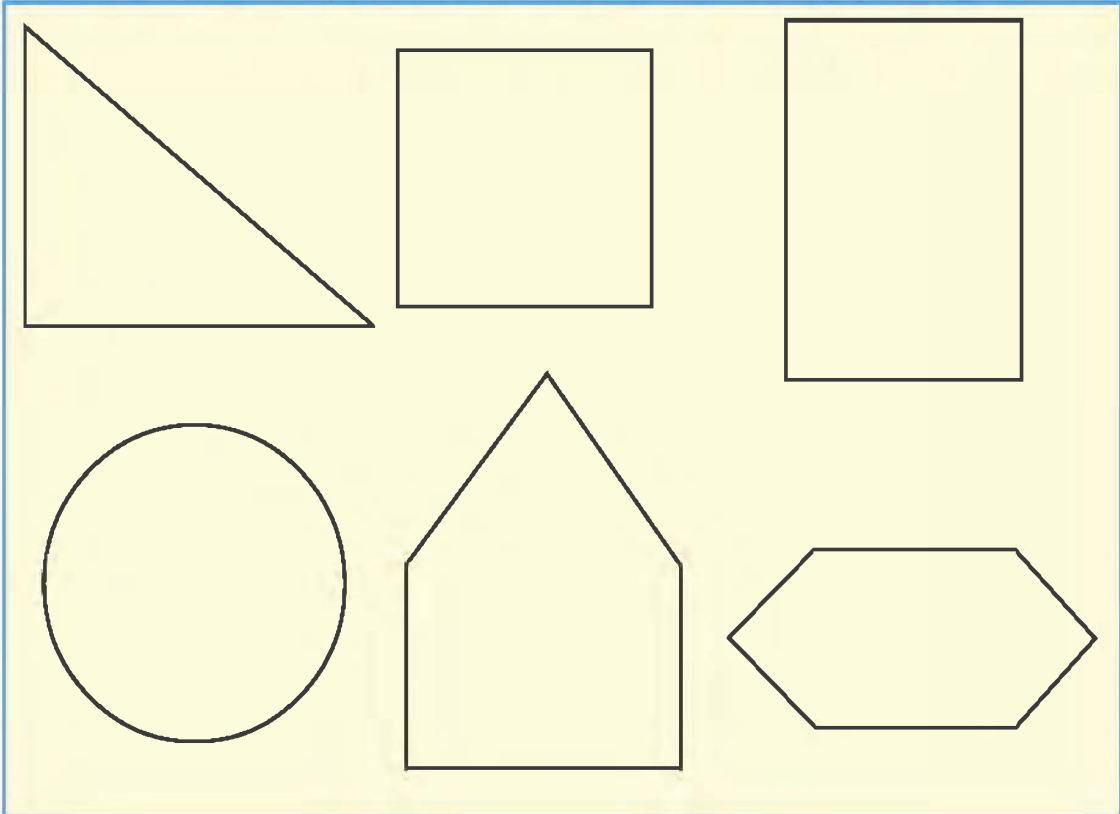

(૩) તમે જોયેલી આકારવાળી વસ્તુઓનાં નામ લખો.

(૪) શું તમે આકારવાળી કોઈ વસ્તુ મેળવી શક્યા ? જો મેળવી શક્યા હોવ, તો તે વસ્તુઓનાં નામ લખો.

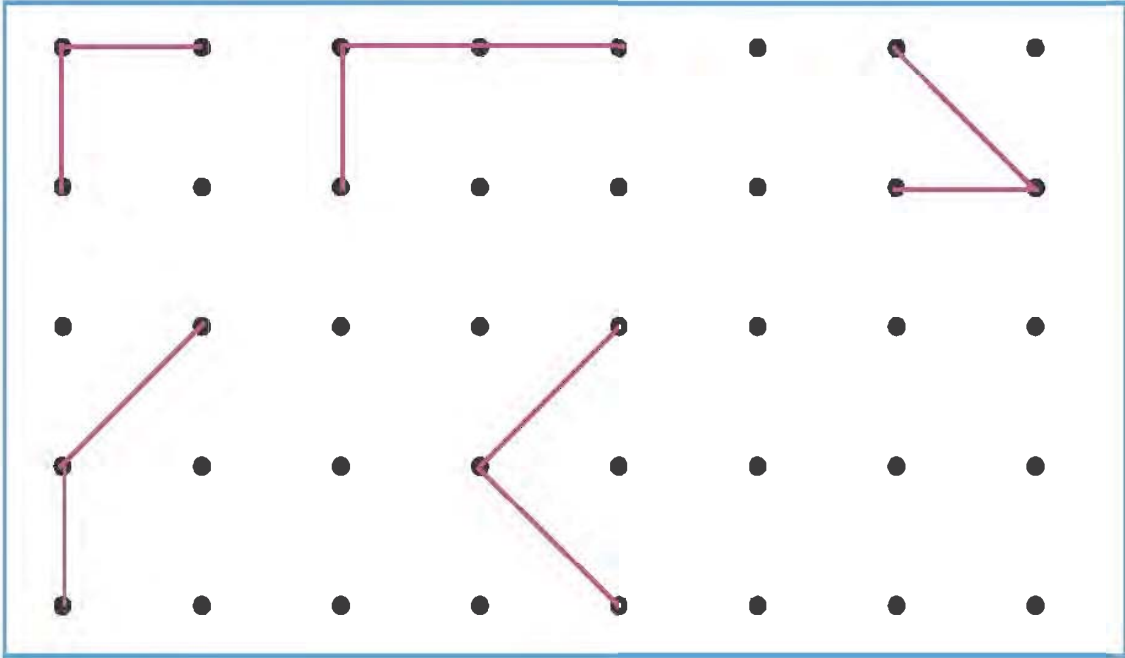
ઉપરની આકૃતિઓ અને વસ્તુઓનાં અવલોકન દ્વારા તમે સમજી શક્યા કે 'દરેક વસ્તુને ચોક્કસ આકાર હોય છે.'

નીચેના આકારો જુઓ અને પાન ૧૦૧ પર આપેલ સૂચના મુજબ કરો :

- (૧) જે આકાર ત્રણ લીટીને જોડવાથી બન્યો છે, તેમાં તમને સૌથી વધુ ગમતો રંગ પૂરો.
- (૨) જે આકાર ચાર લીટીને જોડવાથી બન્યો છે, તેમાં તમારો મિત્ર કહે તે રંગ પૂરો.
- (૩) જે આકાર ઘોરવા પાંચ લીટીઓનો ઉપયોગ થયો છે, તેમાં પોપટી રંગ પૂરો.
- (૪) જે આકારમાં છ લીટીઓનો ઉપયોગ થયો છે, તેમાં તમારા અંગૂઠાની છાપ પાડો.
- (૫) રૂપિયાના સિક્કા જેવા આકારમાં પીળો રંગ પૂરો.

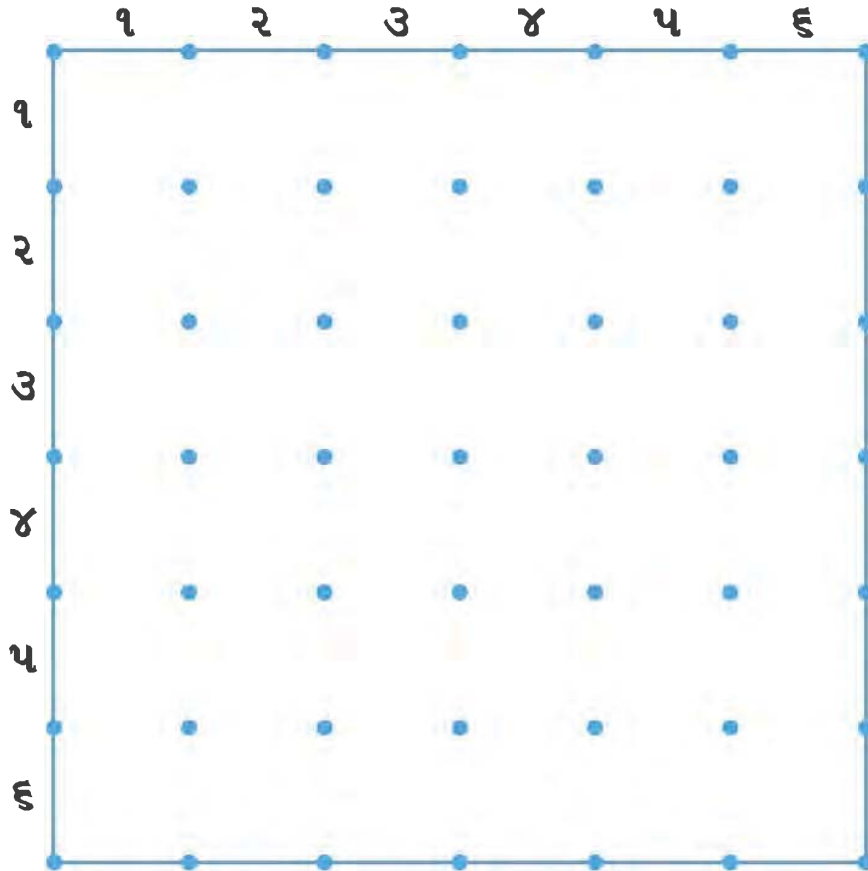
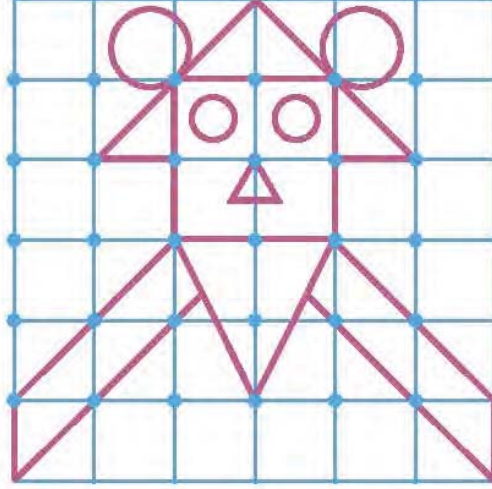
નીચે આપેલી લીટીઓનો ઉપયોગ કરી પાન નં. ૧૦૦ મુજબના આકારો બનાવો :

આપણે , , , , અને જેવા આકારોવાળી વસ્તુઓ આપણી આસપાસ જોઈએ છીએ.

- નીચે નાના ચોરસમાં ટપકાંના ઉપયોગ દ્વારા બનાવવામાં આવેલા કાર્ટૂન જેવું જ કાર્ટૂન નીચે આપેલા મોટા ચોરસમાં બનાવો. તેમાં તમને મનગમતા રંગ પૂરો :

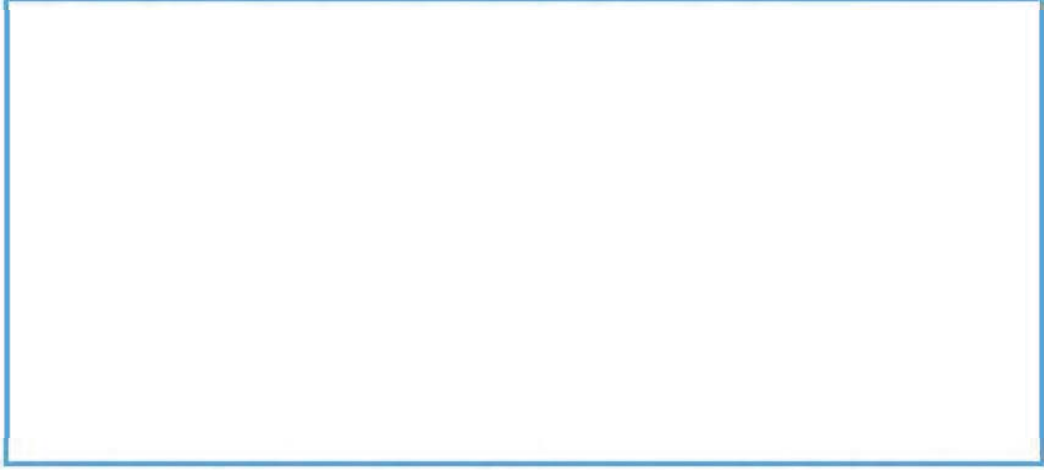

નીચેનાં ચિત્રોનો અભ્યાસ કરો :

આવી વિવિધ આકારવાળી વસ્તુઓ તમે જોઈ હશે. ત્રણ-ત્રણનાં જૂથમાં તેમની યાદી બનાવો અને જેટલી વસ્તુ મળે તેટલી ભેગી કરો. સમાન આકારના આધારે તેમનું વર્ગીકરણ કરો.

આ વસ્તુઓનાં ચિત્રો છાપામાંથી કે અન્ય કોઈ જગ્યાએથી મેળવી અને તે કાપી ગુંદરની મદદથી નીચેનાં ખાનામાં ચોંટાડો :

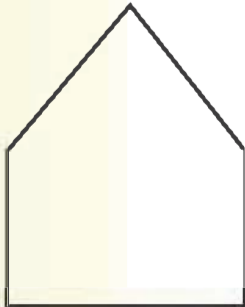
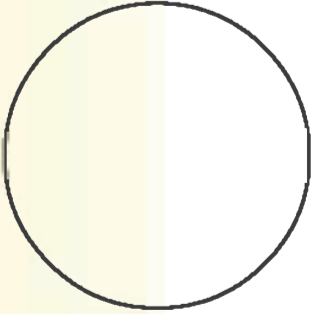
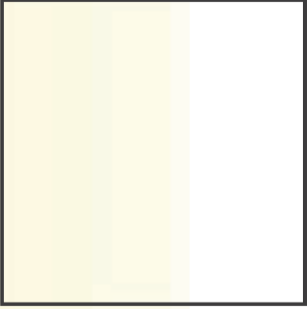
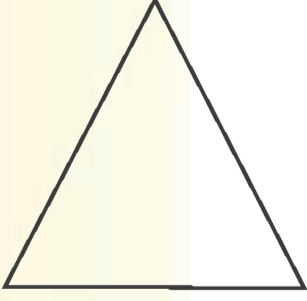

તમે એકઠી કરેલી વસ્તુઓને નીચેનાં ખાનામાં મૂકી તેમની આસપાસ પેન્સિલ ફેરવી તે આકારો દોરવાનો પ્રયત્ન કરો :

નવું શીખીએ :

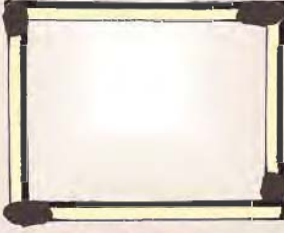
- આ આકૃતિને ત્રિકોણ કહેવામાં આવે છે. તેને ત્રણ બાજુઓ હોય છે.
- આ આકૃતિને ચોરસ કહેવામાં આવે છે. તેને કુલ ચાર સરખી બાજુઓ હોય છે.
- આ આકૃતિને લંબચોરસ કહેવામાં આવે છે. તેને પણ ચાર બાજુઓ હોય છે; પરંતુ તેની બે બાજુઓ બીજી બે બાજુઓ કરતાં વધુ લાંબી હોય છે અને તેની સામસામેની બાજુઓ સરખી હોય છે, તેથી તે ચોરસ કરતાં જુદો પડે છે.
- આવી આકૃતિને વર્તુળ કહેવાય છે.
- આવી આકૃતિને પંચકોણ કહેવાય છે, જેમાં પાંચ બાજુઓ હોય છે.

- આ આકૃતિને ષટ્કોણ કહે છે. તેને કુલ છ બાજુઓ હોય છે.

તમારા શિક્ષક તમને જુદી-જુદી પઝલ્સ (કોયડો) આપશે. આ પઝલ્સનો ઉપયોગ કરીને ચોરસ, લંબચોરસ, ત્રિકોણ, વર્તુળ, પંચકોણ અને ષટ્કોણ બનાવો.

દીવાસળીઓનો ઉપયોગ કરી ત્રિકોણ, ચોરસ, લંબચોરસ, વર્તુળ, પંચકોણ અને ષટ્કોણ બનાવવા પ્રયત્ન કરો.

(૧) ઉદાહરણ : 	(૨)	(૩)
(૪)	(૫)	(૬)

- કયો આકાર બની ન શક્યો?
- કોના ઉપયોગથી આ આકાર દોરી શકાશે ?

સ્વાધ્યાય

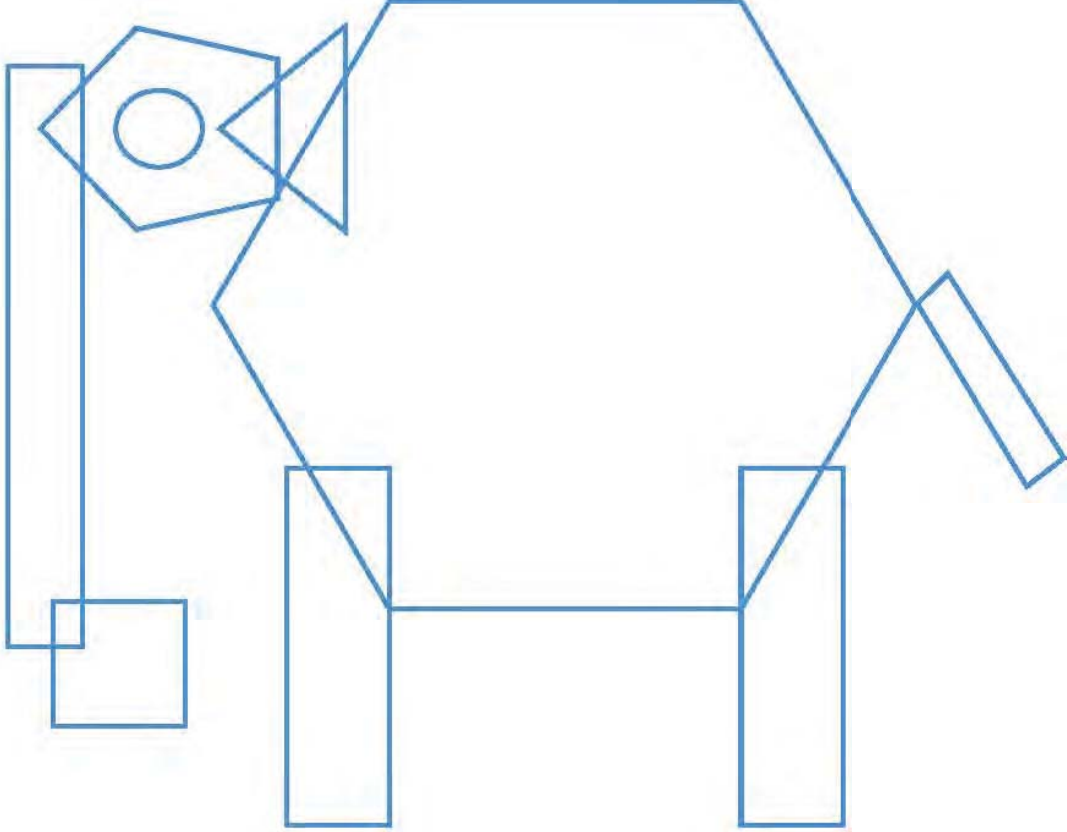
૧. પાછળ આપેલી આકૃતિ કયા પ્રાણીની છે, તે કહો. તેનું અવલોકન કરી નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો :

- (૧) પેટનો ભાગ એ કયો આકાર છે ?
- (૨) માથાના ભાગમાં કયા-કયા આકારો છે ?
- (૩) સૂંઢમાં કયા-કયા આકારો સમાયેલા છે ?

(૪) શરીરનાં કયાં-કયાં અંગો લંબચોરસ આકારથી બન્યાં છે ?

(૫) આ પ્રાણીનો કાન કયો આકાર સૂચવે છે ?

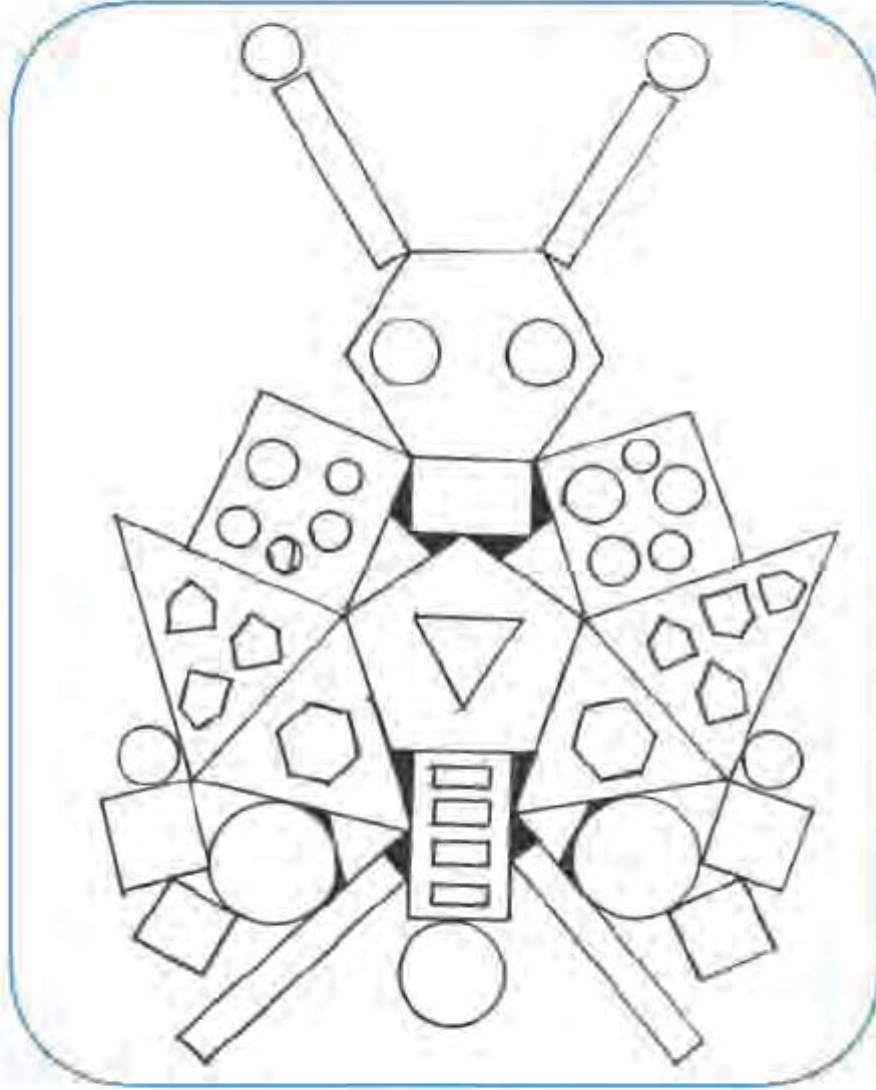
૨. હાથીના ચિત્રમાં નીચેની સૂચના મુજબ રંગ પૂરો :

● પંચકોણ - પીળો	● ચોરસ - વાદળી
● વર્તુળ - લાલ	● લંબચોરસ - ગુલાબી
● ષટ્કોણ - લીલો	● ત્રિકોણ - કાળો

(તમે પોતાની રીતે દરેક આકાર માટે રંગ નક્કી કરીને પણ રંગકામ કરી શકો છો.)

૩. નીચેની આકૃતિમાં સૂચના મુજબ રંગ પુરો :

● વર્તુળ - લાલ	● લંબચોરસ - વાદળી
● ચોરસ - પીળો	● પંચકોણ - બદામી
● ત્રિકોણ - લીલો	● ષટ્કોણ - કેસરી

● સરખા ભાગ :

પ્રવૃત્તિ ૧ : ચિત્રો જુઓ, સમજો અને લખો :

(૧)

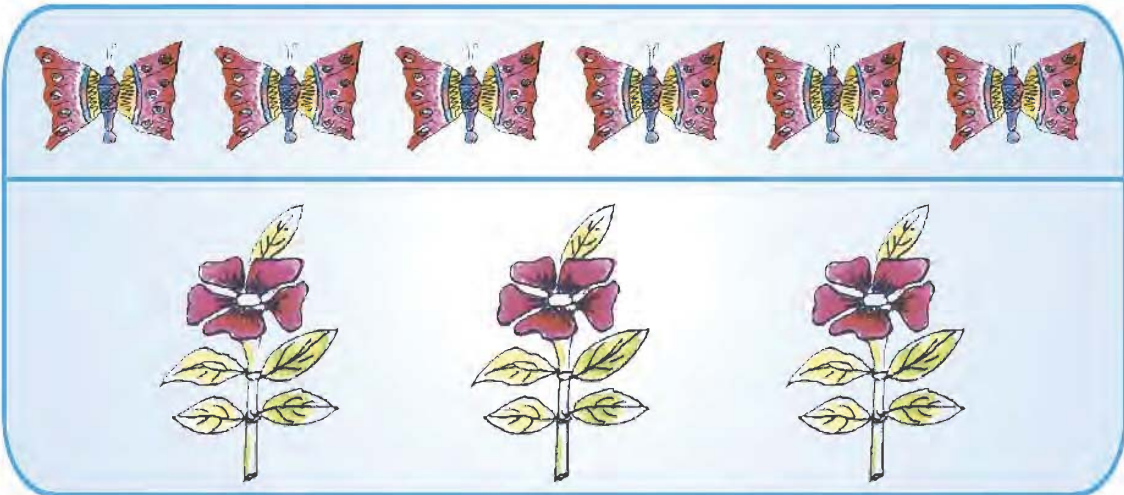

- કુલ પાંદડાં _____ છે.
- બે-બે પાંદડાંની _____ જોડ છે.

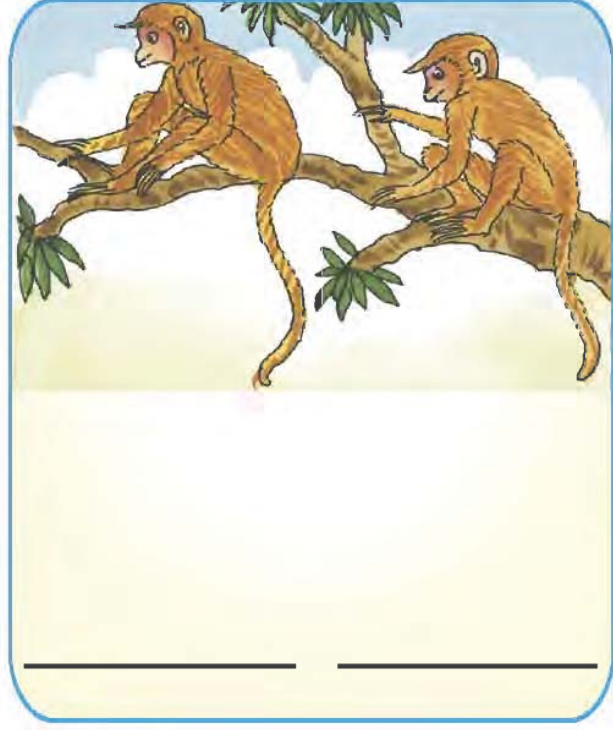
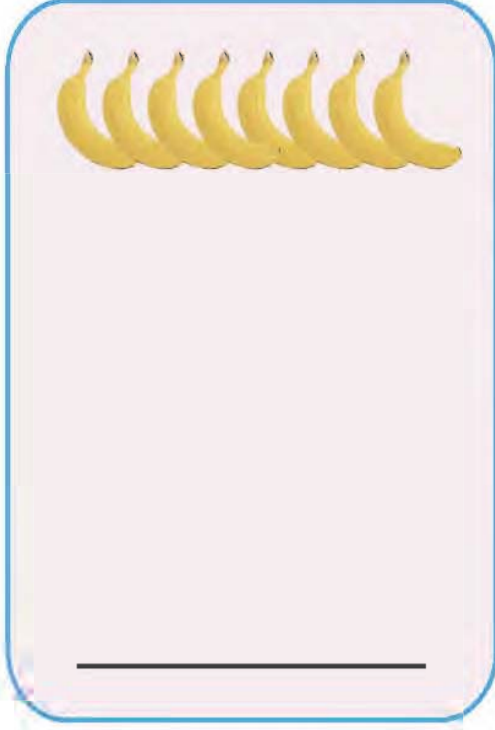
(૨)

- પતંગિયાંની કુલ સંખ્યા _____
- ફૂલની કુલ સંખ્યા _____

હવે દરેક ફૂલ પર સરખાં પતંગિયાં આવે, તે રીતે ફૂલ પર પતંગિયાંનાં ચિત્રોને જોડો :

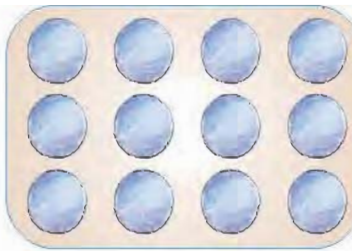
(૩)

- બંને વાંદરાંને સરખા ભાગે કેળાં વહેંચો. વાંદરાંની નીચે આપેલી લીટી પર કેળાંનાં ચિત્ર દોરો.

પ્રવૃત્તિ ૨ :

- અહીં ચિત્રમાં આપેલી વસ્તુઓ ગણો અને ત્રણ ભાગકોને સરખે ભાગે વહેંચો. દરેકને ભાગે કેટલી વસ્તુ આવશે તે લખો :

	પહેલા બાળકને મળે.	બીજા બાળકને મળે.	ત્રીજા બાળકને મળે.
 પેન્સિલ	_____	_____	_____
 લખોટી	_____	_____	_____
 કંપાસપેટી	_____	_____	_____

હવે વિચારો,

(૧) કુલ કેટલી પેન્સિલ હતી ? _____

(૨) કુલ પેન્સિલના કેટલા સરખા ભાગ કર્યા ? _____

(૩) દરેકને ભાગે કેટલી પેન્સિલ આવી ? _____

એટલે કે ૯ પેન્સિલના ત્રણ સરખા ભાગ કરતાં દરેકને ભાગે ૩ પેન્સિલ આવે. બરાબરને ?

તેથી $૯ \div ૩ = ૩$ થાય.

● ‘÷’ નિશાની ભાગાકારની છે. ‘÷’ ને ‘ભાગ્યા’ એમ વંચાય.

હવે તમે કહો જોઈએ :

(૧) દરેકને ભાગે _____ લખોટી આવે તેથી, $૧૨ \div ૩ =$ _____ થાય.

(૨) દરેકને ભાગે _____ કંપાસપેટી આવે તેથી, $૩ \div ૩ =$ _____ થાય.

પ્રવૃત્તિ ૩ :

- કેટલાક મિત્રો ભેગા મળીને કુલ ૬૦ કાંકરા વીણી લાવો. હવે નીચે બતાવ્યા મુજબ આ ૬૦ કાંકરા સરખે ભાગે વહેંચો અને જવાબ લખો :

(૧) ૨ મિત્રોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને _____ કાંકરા મળે, તેથી
 $60 \div 2 = \underline{\hspace{2cm}}$.

(૨) ૩ મિત્રોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને _____ કાંકરા મળે, તેથી
 $60 \div \underline{\hspace{2cm}} = \underline{\hspace{2cm}}$.

(૩) ૪ મિત્રોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને _____ કાંકરા મળે, તેથી
 $\underline{\hspace{2cm}} \div \underline{\hspace{2cm}} = \underline{\hspace{2cm}}$.

(૪) ૫ મિત્રોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને _____ કાંકરા મળે, તેથી
 $\underline{\hspace{2cm}} \div \underline{\hspace{2cm}} = \underline{\hspace{2cm}}$.

જુઓ, સમજો અને બાકીની વિગતો પૂર્ણ કરો :

(૧) | ★ ★ ★ | ★ ★ ★ | ★ ★ ★ | ★ ★ ★ |

$$\boxed{12} \div \boxed{4} = \boxed{3}$$

(૨) | * * | * * | * * |

$$\boxed{6} \div \boxed{3} = \boxed{2}$$

(૩) | ◆ ◆ | ◆ ◆ | ◆ ◆ | ◆ ◆ |

$$\boxed{} \div \boxed{} = \boxed{}$$

(૪) | ♥ ♥ ♥ ♥ ♥ | ♥ ♥ ♥ ♥ ♥ |

$$\boxed{} \div \boxed{} = \boxed{}$$

મહાવરો ૧

૧. ચિત્રોની ગણતરી કરીને જવાબ લખો :

$$\boxed{૮} \div \boxed{૪} = \boxed{}$$

$$\boxed{૧૦} \div \boxed{૫} = \boxed{}$$

$$\boxed{} \div \boxed{૬} = \boxed{}$$

$$\boxed{} \div \boxed{૩} = \boxed{}$$

૨. કહો જોઈએ...! સરખે ભાગે વહેંચીએ, તો દરેકને કેટલા મળે ?

(૧) ૧૨ પેન ૬ બાળકોને વહેંચતાં દરેકને _____ પેન મળે.

(૨) ૧૬ ચીકુ ૨ બાળકોને વહેંચતાં દરેકને _____ ચીકુ મળે.

(૩) ૨૧ નોટબુક ૩ બાળકોને વહેંચતાં દરેકને _____ નોટબુક મળે.

(૪) ૩૦ પેન્સિલ ૬ બાળકોને વહેંચતાં દરેકને _____ પેન્સિલ મળે.

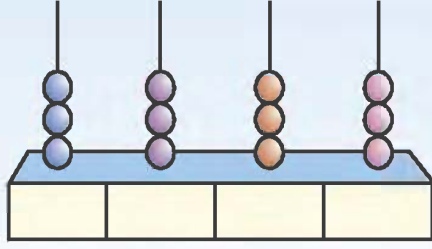
(૫) ૪૦ ફૂલ ૪ છોકરીઓને વહેંચતાં દરેકને _____ ફૂલ મળે.

☛ ગુણાકાર-ભાગાકાર :

- તમારા શિક્ષકની મદદથી મણકાઘોડીમાં મણકા ગોઠવવાની રમત રમો.

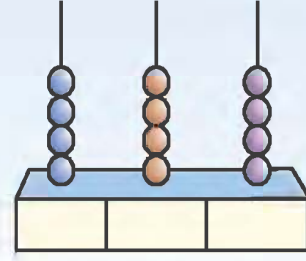
જુઓ અને સમજો :

$$3 + 3 + 3 + 3 = 12,$$

$$\text{તેથી } 3 \times 4 = 12$$

(૧૨ના ૪ સરખા ભાગ)

$$4 + 4 + 4 = 12,$$

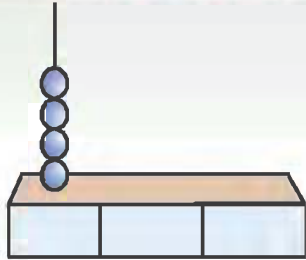
$$\text{તેથી } 4 \times 3 = 12$$

(૧૨ના ૩ સરખા ભાગ)

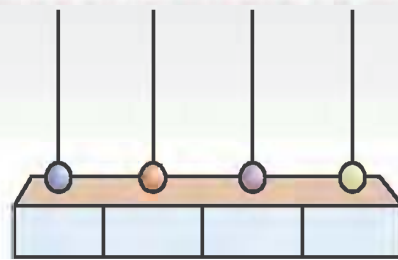
● $3 \times 4 = 12$ એટલે, કે $12 \div 4 = 3$ અને $12 \div 3 = 4$
તે જ રીતે.....

- $9 \times 4 = 36$, તેથી $36 \div 4 = 9$ અને $36 \div 9 = 4$
- $8 \times 4 = 32$, તેથી $32 \div 4 = \underline{\quad}$ અને $32 \div 8 = \underline{\quad}$
- $4 \times 4 = 16$, તેથી $16 \div 4 = \underline{\quad}$

જ અહીં ૪ મણકા છે. તેને નીચે પ્રમાણે બે રીતે ગોઠવ્યા છે :

$$4 \div 1 = 4$$

$$4 \div 4 = 1$$

● $4 \times 1 = 4$, તેથી $4 \div 1 = 4$ અને $4 \div 4 = 1$

તે જ રીતે.....

- $9 \times 1 = 9$, તેથી $9 \div 1 = 9$ અને $9 \div 9 = 1$
- $14 \times 1 = 14$, તેથી $14 \div 1 = 14$ અને $14 \div 14 = 1$

આમ, કોઈ પણ સંખ્યાને ૧ વડે ભાગવાથી ભાગાકારમાં એની એ જ સંખ્યા મળે.

શૂન્ય સિવાયની કોઈ પણ સંખ્યાને એની એ જ સંખ્યા વડે ભાગવાથી ભાગાકાર ૧ મળે.

મહાવરો ૨

૧. ઉદાહરણ મુજબ ખાલી જગ્યા પૂરો :

ઉદાહરણ : $૪ \times ૬ = ૨૪$, તેથી $૨૪ \div ૪ = ૬$ અને $૨૪ \div ૬ = ૪$

(૧) $૭ \times ૪ = ૨૮$, તેથી $૨૮ \div ૪ = \underline{\quad}$ અને $૨૮ \div ૭ = \underline{\quad}$

(૨) $૮ \times ૬ = ૪૮$, તેથી $૪૮ \div ૮ = \underline{\quad}$ અને $૪૮ \div ૬ = \underline{\quad}$

(૩) $૭ \times ૯ = ૬૩$, તેથી $૬૩ \div ૭ = \underline{\quad}$ અને $૬૩ \div ૯ = \underline{\quad}$

(૪) $૮ \times ૮ = ૬૪$, તેથી $૬૪ \div ૮ = \underline{\quad}$

(૫) $૪ \times ૪ = ૧૬$, તેથી $૧૬ \div ૪ = \underline{\quad}$

૨. ખાલી જગ્યા પૂરો :

(૧) $૫ \div ૫ = \underline{\quad}$

(૨) $૫ \div ૧ = \underline{\quad}$

(૩) $૯ \div ૧ = \underline{\quad}$

(૪) $૯ \div ૯ = \underline{\quad}$

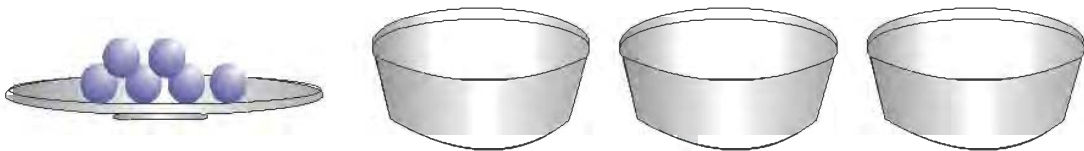
(૫) $૨૦ \div ૨૦ = \underline{\quad}$

(૬) $૨૦ \div ૧ = \underline{\quad}$

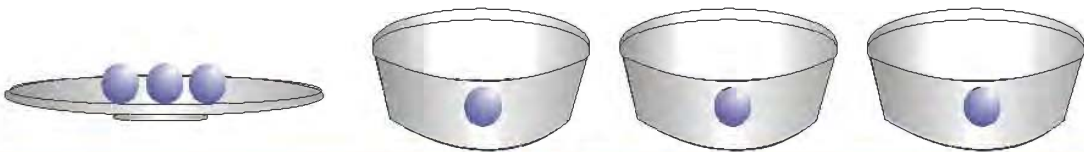
▣ ભાગાકાર એટલે પુનરાવર્તી બાદબાકી.

પ્રવૃત્તિ :

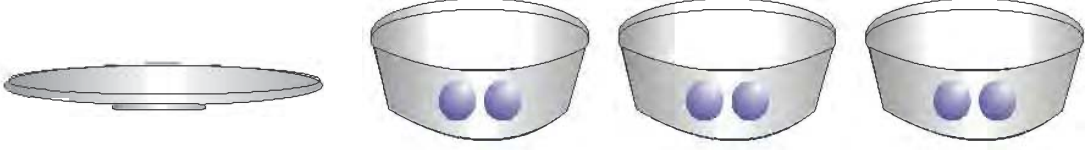
- અહીં રકાબીમાં ૬ લખોટી છે. તેને ત્રણ વાટકામાં સરખા ભાગે મૂકીએ.

- પ્રથમ ત્રણેય વાટકામાં એક-એક લખોટી મૂકીએ.

- હવે રકાબીમાં ૩ લખોટી રહી.
- ફરીથી ત્રણેય વાટકામાં એક-એક લખોટી મૂકીએ.

હવે રકાબીમાં એક પણ લખોટી રહેતી નથી.

- આ ક્રિયાને બાદબાકી રૂપે નીચે પ્રમાણે દર્શાવી શકાય :

૬ લખોટી

- ૩ લખોટી (દરેક વાટકામાં પહેલી વાર એક-એક લખોટી મૂકતાં)
- ૩ લખોટી (બાકી રહી.)
- ૩ લખોટી (દરેક વાટકામાં બીજી વાર એક-એક લખોટી મૂકતાં)
- ૦ લખોટી (એટલે છેલ્લે લખોટી બાકી રહેતી નથી.)

આમ, છેલ્લે કશું વધે નહિ, તે રીતે ૬માંથી ૩ને બે વાર બાદ કરી શકાય.

$6 \div 3 = 2$ એટલે ૬માંથી ૩ને બે વાર બાદ કરતાં કશું વધતું નથી.

ભાગાકાર એ પુનરાવર્તી બાદબાકી છે.

વિચારો અને કરી જુઓ :

(૧) $6 \div 2$ કરીએ, તો ૬માંથી ૨ને વધુમાં વધુ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ?

(૨) $16 \div 4 = 4$ ને પુનરાવર્તી બાદબાકી રૂપે દર્શાવી જુઓ.

$$\begin{array}{r} 16 \\ - 4 \\ \hline \end{array}$$

૧૬માંથી ૪ને વધુમાં વધુ _____ વાર બાદ કરી શકાય.

મહાવરો ૩

૧. ઉદાહરણ પ્રમાણે પુનરાવર્તી બાદબાકી સ્વરૂપે લખો :

ઉદાહરણ : $૧૫ \div ૩ = ૫$, તેથી ૧૫માંથી ૩ને પાંચ વાર બાદ કરી શકાય.

(૧) $૩૨ \div ૮ = ૪$, તેથી.....

(૨) $૨૦ \div ૨ = ૧૦$, તેથી.....

(૩) $૪૫ \div ૫ = ૯$, તેથી.....

(૪) $૩૬ \div ૬ = ૬$, તેથી.....

(૫) $૬૩ \div ૯ = ૭$, તેથી.....

૨. ઉદાહરણ મુજબ ખાલી જગ્યા પૂરો :

ઉદાહરણ : ૧૨માંથી ૩ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ? ૪ વાર, તેથી

$$૧૨ \div ૩ = ૪.$$

(૧) ૧૪માંથી ૭ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ? ___ વાર, તેથી _____.

(૨) ૪૫માંથી ૫ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ? ___ વાર, તેથી _____.

(૩) ૧૮માંથી ૯ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ? ___ વાર, તેથી _____.

(૪) ૪૮માંથી ૬ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ? ___ વાર, તેથી _____.

(૫) ૨૫માંથી ૫ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ? ___ વાર, તેથી _____.

ઘડિયાની મદદથી ભાગાકાર :

ઉદાહરણ ૧ : ૧૮ને ૩ વડે ભાગો.

૩નો ઘડિયો ૧૮ આવે, ત્યાં સુધી

બોલીએ, તો $૩ \times ૬ = ૧૮$

તેથી $૧૮ \div ૩ = ૬$

ઉદાહરણ ૨ : ૬૦ને ૧૦ વડે ભાગો.

૬૦ને ૧૦ વડે ભાગવા ૧૦નો ઘડિયો ૬૦ આવે ત્યાં સુધી બોલો, તો

૬૫ છક સાઠ, તેથી $૧૦ \times ૬ = ૬૦$.

તેથી, $૬૦ \div ૧૦ = ૬$

આ ભાગાકારને નીચે પ્રમાણે

લખાય :

$$\begin{array}{r} ૬ \\ ૩ \overline{) ૧૮} \\ \underline{-૧૮} \\ ૦૦ \end{array}$$

આ ભાગાકારને નીચે પ્રમાણે લખાય :

$$\begin{array}{r} \overline{) 90} \\ \underline{-90} \\ 00 \end{array}$$

મહાવરો ૪

૧. ઘડિયાનો ઉપયોગ કરીને નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) $૧૨ \div ૨$

(૪) $૩૨ \div ૪$

(૭) $૭૨ \div ૮$

(૨) $૫૪ \div ૬$

(૫) $૨૮ \div ૭$

(૮) $૮૧ \div ૯$

(૩) $૪૨ \div ૭$

(૬) $૪૫ \div ૫$

(૯) $૪૮ \div ૬$

૨. બે અંકની સંખ્યાનો એક અંકની સંખ્યા વડે ભાગાકાર :

જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૩ : $૪૮ \div ૪$

- ૪૮ને ૪ વડે ભાગવા ૪૮નો વિસ્તાર કરીને લખીએ,
તો ૪ દશક ૮ એકમ $\div$ ૪ લખીએ અને ભાગાકાર કરીએ.

$$\begin{array}{r} ૧ \text{ દશક } ૨ \text{ એકમ} \\ ૪ \overline{) ૪૮} \\ \underline{-૪૮} \\ ૦ \text{ દશક } ૮ \text{ એકમ} \\ \underline{-૮} \\ ૦ \text{ એકમ} \end{array}$$

ભાગાકાર :

$૧ \text{ દશક } + ૨ \text{ એકમ} = ૧૨$

- ૪ દશકને ૪ વડે ભાગીએ, ૧ દશક આવે.
- ૮ એકમને ૪ વડે ભાગીએ, ૨ એકમ આવે.
ઉપરની બાબતને સંકેતમાં બતાવીએ.

• $૪ \text{ દશક } \div ૪ = ૧ \text{ દશક}$

અને

$૮ \text{ એકમ } \div ૪ = ૨ \text{ એકમ}$

- ૪૮ને ૪ વડે ભાગતાં

$૧ \text{ દશક અને } ૨ \text{ એકમ} = ૧૨$

હવે દશક અને એકમમાં વિસ્તાર કર્યા વગર ભાગાકાર કરીએ.

- અહીં ભાગાકારની શરૂઆત દશકના અંકથી થશે.

$$\begin{array}{r} ૧૨ \\ ૪ \overline{) ૪૮} \\ - ૪ \downarrow \\ \hline ૦૮ \\ - ૮ \\ \hline ૦ \end{array}$$

- ૪ દશક $\div ૪ = ૧$ દશક અને ૮ એકમ $\div ૪ = ૨$ એકમ
- હવે જુઓ કોઈ અંક નીચે ઉતારવાનો બાકી રહેતો નથી, તેથી ભાગાકારની ક્રિયા પૂરી થઈ કહેવાય.
- $૪૮ \div ૪ = ૧૨$

વિચારો : (૪૦ + ૮)ને ૪ વડે ભાગીએ, તો....

$$\begin{array}{r} ૧૦ \\ ૪ \overline{) ૪૦} \\ - ૪૦ \\ \hline ૦૦ \end{array} \quad \text{અને} \quad \begin{array}{r} ૨ \\ ૪ \overline{) ૮} \\ - ૮ \\ \hline ૦ \end{array} \quad \rightarrow \quad \begin{array}{r} ૪૦ \div ૪ = ૧૦ \\ + ૮ \div ૪ = ૨ \\ \hline ૪૮ \div ૪ = ૧૨ \end{array}$$

મહાવરો ૫

૧. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) $૮૪ \div ૪$ (૨) $૨૮ \div ૨$ (૩) $૬૪ \div ૨$ (૪) $૬૩ \div ૩$

(૫) $૯૩ \div ૩$ (૬) $૬૬ \div ૬$ (૭) $૮૮ \div ૮$ (૮) $૫૫ \div ૫$

જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૪ : ૫૨ને ૨ વડે ભાગો.

$$\begin{array}{r} ૫૨ \div ૨ \\ ૨ \overline{) ૫૨} \\ - ૪ \downarrow \\ \hline ૧૨ \\ - ૧૨ \\ \hline ૦૦ \end{array}$$

ભાગાકાર : ૨૬

સમજૂતી : અહીં ભાગાકારની શરૂઆત દશકથી કરીએ.

- ૫ને ૨ વડે ભાગ ચલાવવા માટે ૨નો ઘડિયો બોલો, તો $૨ \times ૨ = ૪$, $૨ \times ૩ = ૬$ એ પછી વધુ છે, તેથી પમાંથી ૬ બાદ ન થઈ શકે.
- તેથી ૩ વડે ભાગ ન ચાલે, પરંતુ ૨ વડે ભાગ ચાલે, તેથી $૨ \times ૨ = ૪$ કરીને ૨ને પની ઉપર લખ્યા.
- પની નીચે ૪ લખ્યા, બાદબાકી કરી પરિણામ ૧(એક) આવ્યું.
- હવે આગળ ભાગાકાર કરવા ૨ને ૧ની બાજુમાં લખ્યા. અહીં ૨ને નીચે ઉતાર્યા એમ પણ કહેવાય.
- હવે ૧૨ને ૨ વડે ભાગ ચલાવવા ૨નો ઘડિયો બોલો. $૨ \times ૬ = ૧૨$, તેથી ૬ વડે ભાગ ચાલ્યો કહેવાય.
- ૨ની ઉપર એકમના સ્થાને ૬ લખ્યા. ૧૨ની નીચે ૧૨ લખ્યા ને બાદ કર્યા, પરિણામ ૦ મળ્યું.
- હવે કોઈ અંક ઉતારવાનો બાકી રહેતો નથી, તેથી ભાગાકારની ક્રિયા પૂરી થઈ કહેવાય.
- તેથી $૫૨ \div ૨ = ૨૬$

$$\begin{array}{r} ૨૬ \\ ૨ \overline{) ૫૨} \\ - ૪ \longrightarrow (૨ \times ૨૦ = ૪૦) \\ \hline ૧૨ \\ - ૧૨ \longrightarrow (૨ \times ૬ = ૧૨) \\ \hline ૦૦ \end{array}$$

ભાગાકાર : ૨૬

મહાવરો ૬

૧. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) $૬૪ \div ૪$ (૨) $૫૭ \div ૩$ (૩) $૮૧ \div ૭$ (૪) $૭૨ \div ૪$

(૫) $૮૬ \div ૮$ (૬) $૭૫ \div ૫$ (૭) $૮૪ \div ૬$ (૮) $૪૮ \div ૪$

શૂન્યનો શૂન્ય સિવાયની કોઈ સંખ્યા વડે ભાગાકાર :
પ્રવૃત્તિ ૫ :

- અહીં ચિત્રમાં કાચની બરણીમાં રહેલા લાડુને ત્રણ થાળીમાં સરખે ભાગે વહેંચો.
- શું થયું ? બરણીમાં કેટલા લાડુ છે ?
એક પણ નહીં. એટલેકે બરણીમાં ૦ લાડુ છે. ૦ લાડુના ત્રણ સરખા ભાગ કરીએ, તો ત્રણેય થાળીમાં ૦ લાડુ જ આવે.

આમ, $0 \div 3 = 0$

- ૩ વડે ભાગવા ૩નો ઘડિયો બોલવો પડે.

$3 \times 1 = 3$; પરંતુ ૩ એ ૦થી વધારે છે, તેથી

૧ વડે ભાગ ચાલે નહિ.

- $3 \times 0 = 0$, એટલે કે ભાગાકારમાં શૂન્ય (૦) લખાય.

આપણે ૧થી ૧૦ ઘડિયા શીખી ગયાં છીએ.

૦નો ઘડિયો લઈએ તો.....? વિચારો

$$0 \times 1 = 0$$

$$0 \times 2 = 0$$

$$0 \times 3 = 0$$

$$0 \times 4 = 0$$

$$0 \times 5 = 0$$

$$0 \times 6 = 0$$

$$0 \times 7 = 0$$

$$0 \times 8 = 0$$

$$0 \times 9 = 0$$

$$0 \times 10 = 0$$

- શૂન્યને શૂન્ય સિવાયની કોઈ પણ સંખ્યા વડે ભાગતાં ભાગાકાર ૦ (શૂન્ય) આવે.

ઉદાહરણ ૫ : ૪૦ને ૨ વડે ભાગો.

$$\begin{array}{r} ૪૦ \div ૨ \\ ૨૦ \\ ૨ \overline{) ૪૦} \\ \underline{-૪} \\ ૦૦ \\ \underline{- ૦} \\ ૦૦ \end{array}$$

- ૪ને ૨ વડે ભાગીએ, તો ૨ વડે ભાગ ચાલે, તેથી ૨ને ૪ની ઉપર દશકના સ્થાને લખ્યા.
- ૪ની નીચે ૪ લખ્યા, ૪ માંથી ૪ બાદ કર્યા.
- ૦ને નીચે ઉતારીને ૨ વડે ભાગીએ, તો ભાગાકાર ૦ જ મળે.
- એકમના સ્થાને રહેલા ૦ની ઉપર એકમના સ્થાને ૦ મૂક્યું.

દરેક વખતે ૦માંથી ૦ બાદ કરવાની જરૂર નથી.

તેથી

$$\begin{array}{r} ૨૦ \\ ૨ \overline{) ૪૦} \\ \underline{-૪} \\ ૦૦ \end{array}$$

ભાગાકાર : ૨૦

મહાવરો ૭

૧. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) ૬૦ ÷ ૨

(૨) ૬૦ ÷ ૬

(૩) ૩૦ ÷ ૨

(૪) ૮૦ ÷ ૪

(૫) ૮૦ ÷ ૩

(૬) ૫૦ ÷ ૫

(૭) ૭૦ ÷ ૨

(૮) ૪૦ ÷ ૪

(૯) ૯૦ ÷ ૯

સ્વાધ્યાય ૧

૧. જુઓ, સમજો અને કોષ્ટકની વિગત પૂર્ણ કરો :

સંખ્યા	બાદ કરવાની સંખ્યા	વધુમાં વધુ કેટલી વાર બાદ કરી શકાય ?	ભાગાકાર સ્વરૂપ
૩૫	૭	પાંચ વખત	$૩૫ \div ૭ = ૫$
૪૦	૧૦		
૩૬	૬		
૭૨	૯		
૬૪	૮		
૫૬	૭		

૨. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) $૩૦ \div ૫$ (૨) $૫૬ \div ૭$ (૩) $૬૮ \div ૪$

(૪) $૭૮ \div ૬$ (૫) $૭૨ \div ૮$ (૬) $૯૯ \div ૯$

(૭) $૬૫ \div ૫$ (૮) $૮૦ \div ૫$ (૯) $૮૮ \div ૪$

● ત્રણ અંકની સંખ્યાનો એક અંકની સંખ્યા વડે ભાગાકાર :

આપણે બે અંકની સંખ્યાના ભાગાકાર શીખ્યા.
તે જ રીતે ત્રણ અંકની સંખ્યાનો ભાગાકાર થાય છે.
ચાલો, જોઈએ.

ઉદાહરણ ૬ : ૬૩૯ ÷ ૩

$$\begin{array}{r}
 ૨૧૩ \\
 ૩ \overline{) ૬૩૯} \\
 \underline{- ૬} \\
 ૦૩ \\
 \underline{- ૩} \\
 ૦૯ \\
 \underline{- ૯} \\
 ૦
 \end{array}$$

ભાગાકાર : ૨૧૩

ઉદાહરણ ૭ : ૯૦૬ ÷ ૬

$$\begin{array}{r}
 ૧૫૧ \\
 ૬ \overline{) ૯૦૬} \\
 \underline{- ૬} \\
 ૩૦ \\
 \underline{- ૩૦} \\
 ૦૦૬ \\
 \underline{- ૬} \\
 ૦
 \end{array}$$

ભાગાકાર : ૧૫૧

આપણો ભાગાકાર સાચો છે કે કેમ ? તાળો મેળવી શકાય.

$$૬૩૯ ÷ ૩ = ૨૧૩$$

મળેલ ભાગાકારને જેના વડે ભાગ્યા, તે સંખ્યા વડે ગુણો.

$$\begin{array}{r}
 ૨૧૩ \\
 \times ૩ \\
 \hline
 ૬૩૯
 \end{array}$$

$$૨૧૩ \times ૩ = ૬૩૯$$

- ૨૧૩ × ૩ કરતાં ૬૩૯ મળે છે, તેથી ૬૩૯ ÷ ૩ = ૨૧૩, તેથી ભાગાકાર સાચો છે.
- તમે પણ ભાગાકારના દાખલા ગણો, ત્યારે તાળો મેળવો.

મહાવરો ૮

૧. ભાગાકાર કરો :

(૧) ૨૮૨ ÷ ૨

(૨) ૮૮૨ ÷ ૯

(૩) ૬૦૫ ÷ ૫

(૪) ૬૯૩ ÷ ૩

(૫) ૮૦૫ ÷ ૭

(૬) ૯૦૪ ÷ ૮

(૭) ૪૪૪ ÷ ૪

(૮) ૯૪૫ ÷ ૭

(૯) ૭૯૮ ÷ ૬

ઉદાહરણ ૮ : ૪૬૦ને ૫ વડે ભાગો.

$$\begin{array}{r}
 0\text{૯}2 \\
 5 \overline{) 460} \\
 \underline{0} \downarrow \\
 46 \\
 \underline{- 45} \downarrow \\
 010 \\
 \underline{- 10} \\
 00
 \end{array}$$

- ૪૬૦માં સોનાં સ્થાને ૪ છે.
- ૪ને ૫ વડે ભાગવા માટે ૫નો ઘડિયો ૪થી વધે નહિ તેમ બોલો.
- $5 \times 9 = 45$, જે ૪થી વધી જાય છે, એટલે કે ૯ વડે ભાગ ચાલે નહિ.
- ૦ને સોનાં સ્થાને ૪ની ઉપરના ભાગે લખ્યું.
- ૪માંથી ૦ બાદ કરતાં ૪ મળે.
- ૬ ઉતારતાં ૪૬ મળે.

હવે આગળ મુજબ ભાગાકાર કરતાં ૯૨ મળે.
ભાગાકાર : ૯૨

ઉપરના ઉદાહરણની જેમ જો શરૂઆતમાં જ ૦થી ભાગ ચાલે, તો પ્રથમ અંકમાંથી ૦ બાદ કરવા પડે; પરંતુ શૂન્ય (૦) બાદ કરીએ, તો એનો એ જ અંક મળે છે, તેથી ૦ બાદ કર્યા વગર જ આગળ ચાલીશું. જેમકે,

$$\begin{array}{r}
 0\text{૯}2 \\
 5 \overline{) 460} \\
 \underline{0} \downarrow \\
 46 \\
 \underline{- 45} \downarrow \\
 010 \\
 \underline{- 10} \\
 00
 \end{array}$$

$$\begin{array}{r}
 0\text{૯}2 \\
 5 \overline{) 460} \\
 \underline{- 45} \downarrow \\
 010 \\
 \underline{- 10} \\
 00
 \end{array}$$

ભાગાકાર : ૯૨

મહાવરો ૯

૧. ભાગાકાર કરો :

(૧) $985 \div 5$

(૨) $558 \div 6$

(૩) $530 \div 7$

(૪) $435 \div 6$

(૫) $685 \div 6$

(૬) $940 \div 4$

૨. નીચેનામાંથી કયા-કયા ભાગાકારમાં ભૂલ છે તે શોધો :

(૧)

$$\begin{array}{r} 20 \\ 9 \overline{) 309} \\ - 18 \\ \hline 129 \\ - 129 \\ \hline 00 \end{array}$$

(૨)

$$\begin{array}{r} 55 \\ 5 \overline{) 305} \\ - 35 \\ \hline 35 \\ - 35 \\ \hline 00 \end{array}$$

(૩)

$$\begin{array}{r} 40 \\ 4 \overline{) 109} \\ - 16 \\ \hline 49 \\ - 49 \\ \hline 00 \end{array}$$

● જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૯ : $22 \div 4$ મેળવો.

$$\begin{array}{r} 209 \\ 4 \overline{) 220} \\ - 8 \downarrow \\ \hline 020 \\ - 08 \downarrow \\ \hline 20 \\ - 20 \\ \hline 00 \end{array}$$

- $2 \div 4 = 2$, તેથી ૨ વડે ભાગ ચાલશે. ૨ને સોના સ્થાને ઉપરના ભાગે લખ્યા.
- દશકનો અંક નીચે ઉતાર્યો. ૧ વડે ભાગ ચાલતો નથી, તેથી ૦ વડે ભાગ ચાલશે. ૦ને દશકના સ્થાને ઉપરના ભાગે લખ્યું.
- ૨માંથી ૦ બાદ કરવાથી ૨ મળે. ૮નો અંક નીચે ઉતાર્યો, આથી ૨૮ થયા.
- ૭ વડે ભાગ ચાલશે. ૭ને એકમના સ્થાનની ઉપરના ભાગમાં લખ્યા.

ભાગાકાર : ૨૦૭

અહીં વચ્ચે ૦ વડે ભાગ ચાલે છે, ત્યારે ભાગાકારમાં '૦' લખવું જ જોઈએ. જ્યાં ૨માંથી ૦ બાદ કરીએ, ત્યારે એની એ જ સંખ્યા મળી છે, તેથી બાદ કરવાની ક્રિયા કર્યા વગર જ આગળ ગણતરી કરી શકાય.

$$\begin{array}{r} 209 \\ 4 \overline{) 220} \\ - 8 \downarrow \downarrow \\ \hline 020 \\ - 20 \\ \hline 00 \end{array}$$

- વચ્ચે શૂન્ય (૦) થી ભાગ ચાલે, ત્યારે ભાગાકારમાં તો ૦ અચૂક મૂકવું. (૦ ન મૂકીએ તો? વિચારો.)

ભાગાકાર : ૨૦૭

જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૧૦ : $૮૦૦ \div ૪$ મેળવો.

$$\begin{array}{r} ૨૨૫ \\ ૪ \overline{) ૮૦૦} \\ - ૮ \\ \hline ૧૦ \\ - ૮ \\ \hline ૨૦ \\ - ૨૦ \\ \hline ૦૦ \end{array}$$

ભાગાકાર : ૨૨૫

મહાવરો ૧૦

૧. ભાગાકાર કરો :

(૧) $૨૧૬ \div ૨$

(૨) $૬૧૫ \div ૩$

(૩) $૮૧૫ \div ૩$

(૪) $૮૪૫ \div ૮$

(૫) $૬૩૬ \div ૬$

(૬) $૮૧૨ \div ૪$

૨. ભાગાકાર કરો :

(૧) $૫૦૦ \div ૪$

(૨) $૩૦૦ \div ૪$

(૩) $૮૦૦ \div ૬$

જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૧૧ : $૫૬૦ \div ૭$ શોધો.

$$\begin{array}{r} ૮૦ \\ ૭ \overline{) ૫૬૦} \\ - ૫૬ \downarrow \\ \hline ૦૦૦ \end{array}$$

- ૫ એ ૭ કરતાં નાના છે, તેથી ૦ વડે ભાગ ચાલે.
- આ ૦ ને સોનાં સ્થાને ઉપરના ભાગે લખવાની જરૂર નથી.
- ૫માંથી ૦ પણ બાદ કરવાની જરૂર નથી.
- હવે ૫૬ ને ૭ વડે ભાગવા આગળની જેમ ભાગાકાર કરો.
- શૂન્ય (૦) ઉતાર્યા પછી ૦ વડે ભાગ ચાલે છે, તેથી એકમની ઉપરના ભાગે ૦ લખ્યું.

ભાગાકાર : ૮૦

ઉદાહરણ ૧૨ : $૩૦૦ \div ૩$ શોધો.

$$\begin{array}{r} ૧૦૦ \\ ૩ \overline{) ૩૦૦} \\ - ૩ \downarrow \downarrow \\ \hline ૦૦૦ \end{array}$$

- $૩ \times ૧ = ૩$, ૧ વડે ભાગ ચાલ્યો.
- ૩માંથી ૩ બાદ કરો.
- ૦ ઉતારતાં ૦ વડે ભાગ ચાલે.
- ફરી ૦ ઉતારતાં ફરી ૦ વડે ભાગ ચાલે.

ભાગાકાર : ૧૦૦

મહાવરો ૧૧

૧. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) $૨૭૦ \div ૩$

(૨) $૪૮૦ \div ૬$

(૩) $૪૫૦ \div ૫$

(૪) $૨૧૦ \div ૭$

(૫) $૬૩૦ \div ૯$

(૬) $૪૫૦ \div ૯$

૨. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) $૨૦૦ \div ૨$

(૨) $૪૦૦ \div ૪$

(૩) $૬૦૦ \div ૩$

(૪) $૭૦૦ \div ૭$

(૫) $૯૦૦ \div ૩$

(૬) $૮૦૦ \div ૨$

સ્વાધ્યાય ૨

૧. મૌખિક ગણતરી કરીને જવાબ લખો :

ક્રમ	બાળકોની સંખ્યા	ચોકલેટની સંખ્યા	દરેકને સરખે ભાગે કેટલી મળે ?
૧	૫	૪૦	
૨	૩	૨૪	
૩	૮	૫૬	
૪	૭	૪૯	
૫	૯	૭૨	
૬	૧૦	૬૦	

૨. નીચેના ભાગાકાર કરો :

(૧) $3 \overline{) 336}$

(૨) $2 \overline{) 228}$

(૩) $4 \overline{) 384}$

(૪) $4 \overline{) 380}$

(૫) $4 \overline{) 600}$

(૬) $9 \overline{) 984}$

વ્યવહારુ કોયડાનો મૌખિક ઉકેલ :

વિચારો અને કહો : ૨૪ ફુગ્ગા ૬ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચો.

- કેટલા ફુગ્ગા છે ? _____
- બાળકો કેટલાં છે ? _____
- કેટલા ભાગ કરીશું ? _____
- તેથી $24 \div$ _____ = _____ થશે.
- દરેક બાળકને _____ ફુગ્ગા મળશે.

વિચારો અને કહો : સરખી કિંમતની ૮ નોટબુક ૪૦ રૂપિયામાં મળતી હોય, તો એક નોટબુકની કિંમત કેટલી થાય ?

- ૪૦ રૂપિયામાં કેટલી નોટબુક મળે ? _____
- એક નોટબુકની કિંમત શોધવા ૪૦ રૂપિયાના _____ સરખા ભાગ કરવા પડે.
- તેથી $40 \div$ _____ = _____ થાય.
- એક નોટબુકની કિંમત _____ રૂપિયા થાય.

જુઓ અને સમજો :

ઉદાહરણ ૧૩ : ૩૨ ચીકુ ૪ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને ભાગે કેટલાં ચીકુ આવે ?

$$32 \div 4 = 8$$

દરેકને ભાગે ૮ ચીકુ આવે.

મહાવરો ૧૨

૧. નીચેના દાખલા મૌખિક રીતે ગણો :

- (૧) ૨૮ મણકાના ૭ સરખા ભાગ કરીએ, તો દરેક ભાગમાં કેટલા મણકા આવે ?
- (૨) કેટલી ગાયોના પગ ૩૬ થાય ?
- (૩) એક વર્ગમાં ૬૦ બાળકો છે. આ બાળકોને ૯-૯ની સંખ્યામાં ઊભાં રાખીએ, તો કેટલી હાર બને ?
- (૪) એક ગજરામાં ૮ ફૂલ છે. ૨૪ ફૂલમાંથી આવા કેટલા ગજરા બને ?

સ્વાધ્યાય ૩

૧. નીચેના દાખલા ગણો :

- (૧) એક પેનની કિંમત ૧૦ રૂપિયા હોય, તો ૭૦ રૂપિયામાં આવી કેટલી પેન મળે ?
- (૨) ગીતા ૬૪ ફૂલમાંથી સરખા ફૂલવાળી ૮ વેણી બનાવે, તો દરેક વેણીમાં કેટલાં ફૂલ આવે ?
- (૩) ૫ રૂપિયાની કેટલી નોટો હોય, તો ૪૫ રૂપિયા થાય ?
- (૪) જોસેફનો આજે જન્મદિવસ છે. તેણે આજે ૭૬ ચોકલેટ લાવીને વર્ગનાં બાળકોને દરેકને સરખી ચોકલેટ વહેંચી. દરેકને ભાગે ૪ ચોકલેટ આવી, તો જોસેફના વર્ગમાં કેટલાં બાળકો હશે ?
- (૫) ૯૬ ફુગ્ગા ૬ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં, દરેકને ભાગે કેટલા ફુગ્ગા આવે ?
- (૬) ૮૪ પતંગ ૭ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં, દરેકને ભાગે કેટલા પતંગ આવે ?

જવાબ

મહાવરો ૧

૧. (૧) ૨ (૨) ૨ (૩) ૧૨, ૨ (૪) ૯, ૩
૨. (૧) ૨ (૨) ૮ (૩) ૭ (૪) ૫ (૫) ૧૦

મહાવરો ૨

૧. (૧) ૭ અને ૪ (૨) ૬ અને ૮ (૩) ૯ અને ૭ (૪) ૮ (૫) ૪
૨. (૧) ૧ (૨) ૫ (૩) ૯ (૪) ૧ (૫) ૧ (૬) ૨૦

મહાવરો ૩

૧. (૧) ૩૨માંથી ૮ને ચાર વાર (૨) ૨૦માંથી ૨ને દસ વાર
(૩) ૪૫માંથી ૫ને નવ વાર (૪) ૩૬માંથી ૬ને છ વાર
(૫) ૬૩માંથી ૯ને સાત વાર

મહાવરો ૪

૧. (૧) ૬ (૨) ૯ (૩) ૬ (૪) ૮ (૫) ૪ (૬) ૯ (૭) ૯ (૮) ૯ (૯) ૯

મહાવરો ૫

૧. (૧) ૨૧ (૨) ૧૪ (૩) ૩૨ (૪) ૨૧ (૫) ૩૧ (૬) ૧૧
(૭) ૧૧ (૮) ૧૧

મહાવરો ૬

૧. (૧) ૧૬ (૨) ૧૯ (૩) ૧૩ (૪) ૧૮ (૫) ૧૨ (૬) ૧૫
(૭) ૧૪ (૮) ૧૨

મહાવરો ૭

૧. (૧) ૩૦ (૨) ૧૦ (૩) ૧૫ (૪) ૨૦ (૫) ૩૦ (૬) ૧૦
(૭) ૩૫ (૮) ૧૦ (૯) ૧૦

સ્વાધ્યાય ૧

૧. (૧) ચાર વખત, $૪૦ \div ૧૦ = ૪$
(૨) છ વખત, $૩૬ \div ૬ = ૬$ (૩) આઠ વખત, $૭૨ \div ૯ = ૮$
(૪) આઠ વખત, $૬૪ \div ૮ = ૮$ (૫) આઠ વખત, $૫૬ \div ૭ = ૮$

૨. (૧) ૬ (૨) ૮ (૩) ૧૭ (૪) ૧૩ (૫) ૯ (૬) ૧૧
(૭) ૧૩ (૮) ૧૬ (૯) ૨૨

મહાવરો ૮

૧. (૧) ૧૪૧ (૨) ૯૮ (૩) ૧૨૧ (૪) ૨૩૧ (૫) ૧૧૫ (૬) ૧૧૩
(૭) ૧૧૧ (૮) ૧૩૫ (૯) ૧૩૩

મહાવરો ૯

૧. (૧) ૩૧ (૨) ૮૩ (૩) ૯૦ (૪) ૬૭ (૫) ૯૪ (૬) ૩૦

મહાવરો ૧૦

૧. (૧) ૧૦૮ (૨) ૨૦૫ (૩) ૩૦૫ (૪) ૧૦૫ (૫) ૧૦૬ (૬) ૨૦૩
૨. (૧) ૧૨૫ (૨) ૭૫ (૩) ૧૫૦

મહાવરો ૧૧

૧. (૧) ૯૦ (૨) ૮૦ (૩) ૯૦ (૪) ૩૦ (૫) ૭૦ (૬) ૫૦
૨. (૧) ૧૦૦ (૨) ૧૦૦ (૩) ૨૦૦ (૪) ૧૦૦ (૫) ૩૦૦ (૬) ૪૦૦

સ્વાધ્યાય ૨

૧. (૧) ૮ (૨) ૮ (૩) ૭ (૪) ૭ (૫) ૮ (૬) ૬
૨. (૧) ૧૧૩ (૨) ૧૧૩ (૩) ૮૭ (૪) ૬૮ (૫) ૧૨૦ (૬) ૧૦૭

મહાવરો ૧૨

૧. (૧) ૪ (૨) ૯ (૩) ૧૦ (૪) ૩

સ્વાધ્યાય ૩

૧. (૧) ૭ પેન (૨) ૮ ફૂલ (૩) ૯ નોટો (૪) ૧૯ બાળકો (૫) ૧૬ કુગ્ગા
(૬) ૧૨ પતંગ

અપૂર્ણાંક (Fraction)

રવિવારની રજા હતી. જય, ચિન્કી, જાફર અને રજતે વાડીમાં ફરવા જવાનું વિચાર્યું.

જાફર : આપણે શંકરકાકાની વાડીએ જઈએ.

(સૌ મિત્રો શંકરકાકાની વાડીએ પહોંચ્યાં.)

જય : શંકરકાકા, તમારી વાડીમાં તો ઘણાં ચીકુ પાક્યાં છે! અમે સૌ ચીકુ ખાવા આવ્યા છીએ.

શંકરકાકા : લો, આ ચીકુ!

શંકરકાકાએ ચારેય મિત્રોને ચીકુ આપ્યાં. ચારેય મિત્રોએ વિચાર્યું કે આ ચીકુ સરખે ભાગે કેવી રીતે વહેંચીશું?

ચિન્કી : અરે! આ તો સહેલું છે. આપણને કુલ ૧૨ ચીકુ મળ્યાં છે. બધા વારાફરતી એક-એક ચીકુ લઈ લો. છેલ્લે કંઈ ના વધે, એટલે વહેંચાઈ ગયાં.

ચારે મિત્રોના ભાગમાં આવતાં ચીકુ લખો :

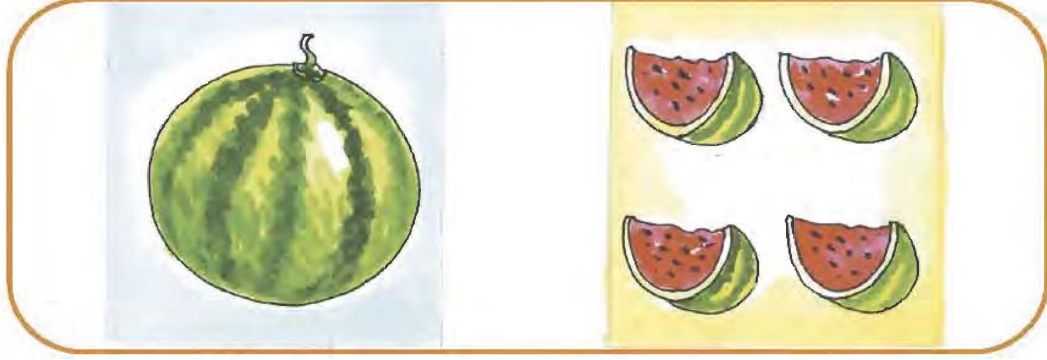
જય , ચિન્કી , જાફર , રજત

જય : ચીકુ ખાવાની તો મજા પડી ગઈ.

શંકરકાકા : બાળકો, તમારે મારા ખેતરનું તડબૂચ ખાવું છે ?

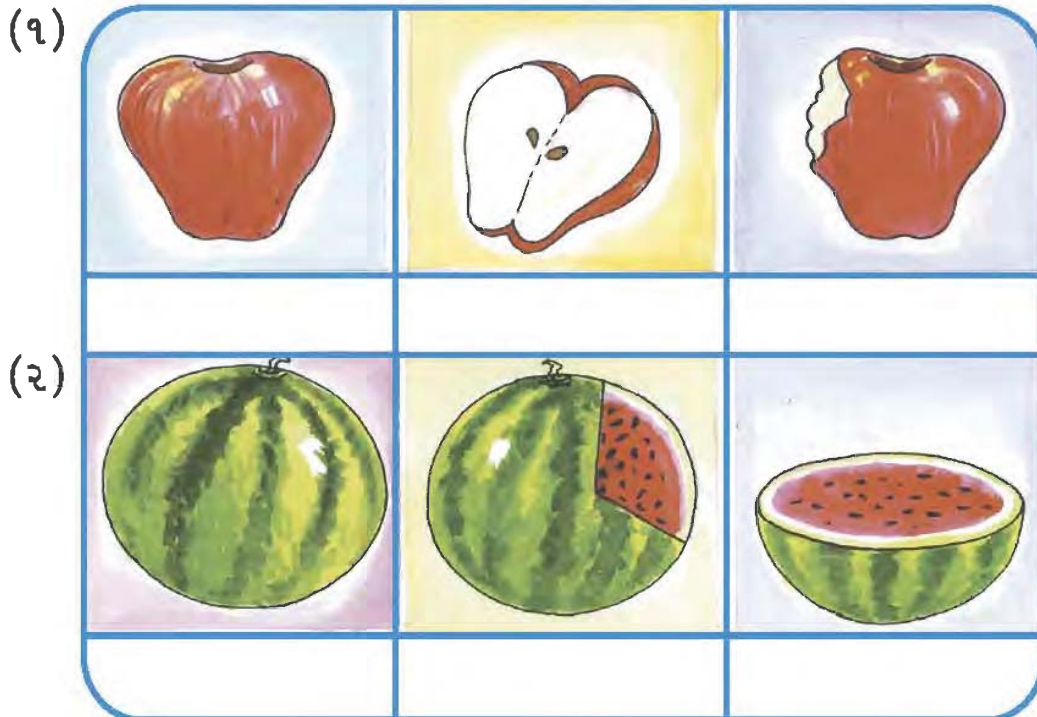
(જય, ચિન્કી, જાફર, રજત) : હા... પણ અમે તેને કેવી રીતે વહેંચીશું ?

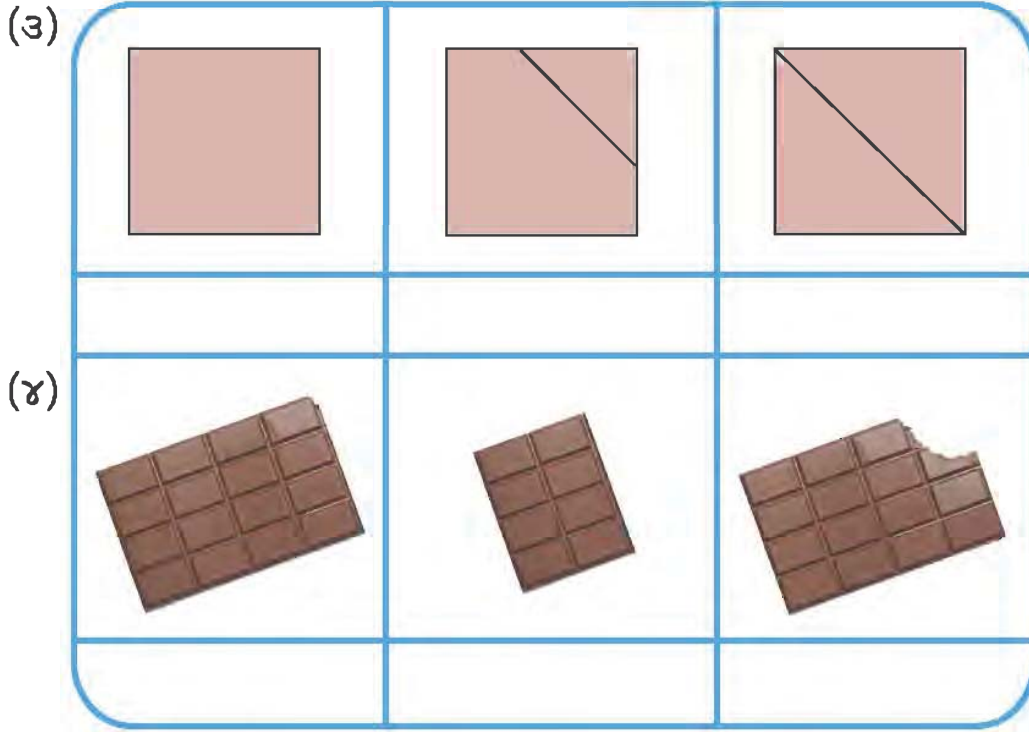

શંકરકાકા : લાવો, હું જ વહેંચી આપું.

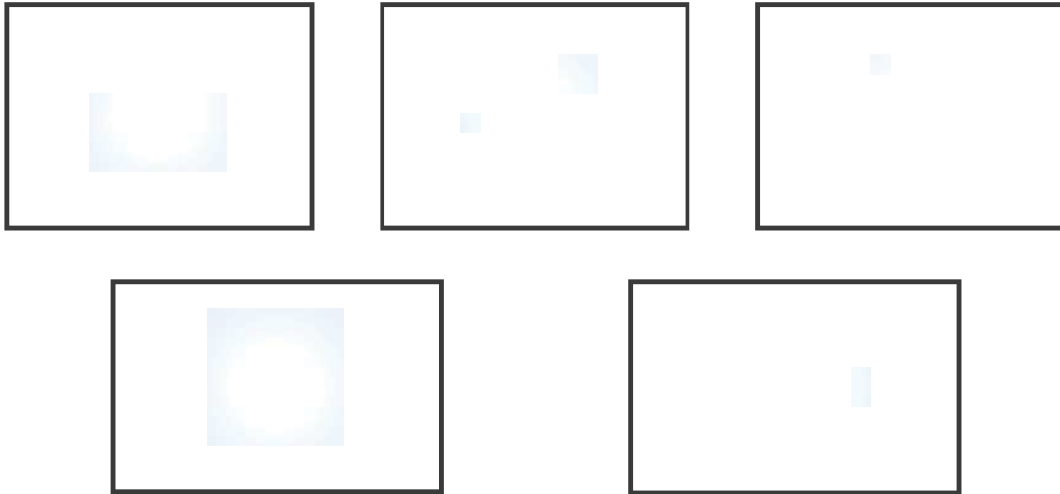
(શંકરકાકાએ એક તડબૂચના એક સરખા ચાર ભાગ કરીને વહેંચ્યા.)

- આપેલ વસ્તુની સામે તેનો અડધો ભાગ દર્શાવતી આકૃતિ નીચે ✓ કરો :

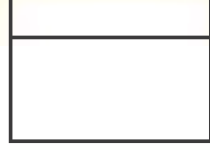
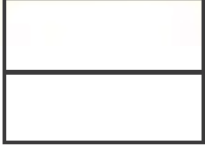
● પાંચ અલગ-અલગ રીતે નીચેની આકૃતિઓના બે સરખા ભાગ કરી બતાવો:

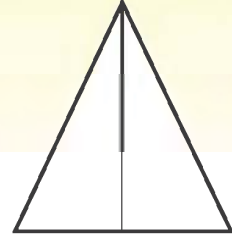
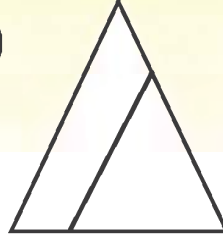
● શું તમે જાતે તપાસી શકશો કે તમે કરેલા સરખા ભાગ બરાબર છે ? વિચારો.

- બે સરખા ભાગવાળી આકૃતિમાં ટપકાં કરો :

(૧)

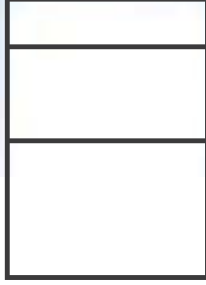

(૨)

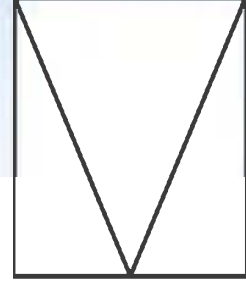
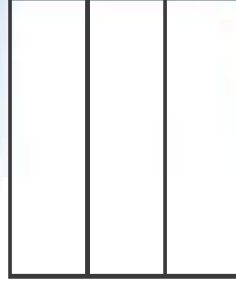

- ત્રણ સરખા ભાગવાળી આકૃતિમાં લીટીઓ દોરો :

(૧)

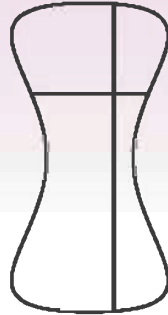
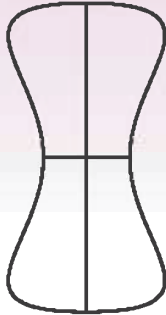

(૨)

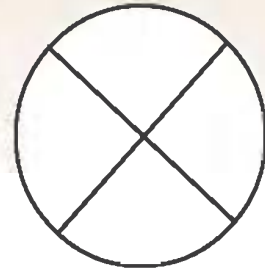
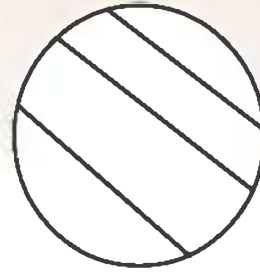

- ચાર સરખા ભાગવાળી આકૃતિમાં રંગ પૂરો :

(૧)

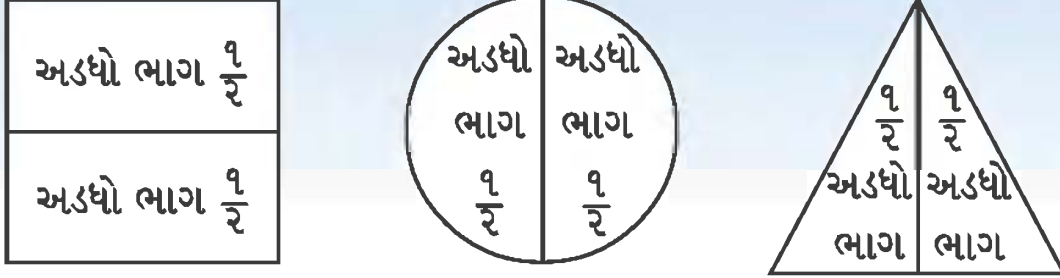
(૨)

- હવે આપણે એક વસ્તુના સરખા ભાગ કેવી રીતે થાય તે વિશે સમજીએ.
- તમને આપેલ કાગળને વાળીને તમારા શિક્ષકની સૂચના મુજબ તેના ભાગ પાડો.

- નીચેની આકૃતિઓ જુઓ અને એમાંની વિગત સમજો.
- એક વસ્તુના બે સરખા ભાગ :

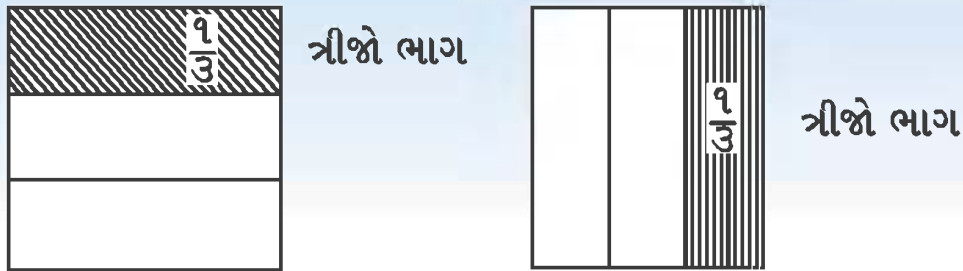
ઉપરની આકૃતિઓમાં એક વસ્તુના બે સરખા ભાગ પાડેલા બતાવ્યા છે. દરેક ભાગ આખી વસ્તુના અડધા ભાગનો ખ્યાલ આપે છે.

કોઈ પણ વસ્તુના બે સરખા ભાગ કરીએ, તો દરેક ભાગ આખી વસ્તુનો 'અડધો ભાગ' કહેવાય.

અડધા ભાગને $\frac{1}{2}$ લખાય. $\frac{1}{2}$ ને 'એક દ્વિતીયાંશ' અથવા 'એક બેઆંશ' એમ વંચાય.

$\frac{1}{2}$ અપૂર્ણક છે. (અપૂર્ણ એટલે પૂરું નહિ એવું.) $\frac{1}{2}$ એટલે એક વસ્તુના બે સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ.

- એક વસ્તુના ત્રણ સરખા ભાગ :

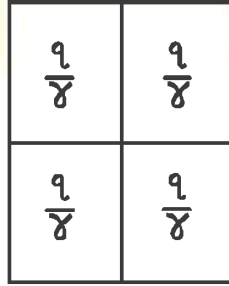
- બંને આકૃતિમાં ત્રણ સરખા ભાગ પાડેલા બતાવ્યા છે.
- દરેક ભાગ આખી આકૃતિનો ત્રીજો ભાગ બતાવે છે.

કોઈ પણ વસ્તુના ત્રણ સરખા ભાગ કરીએ, તો દરેક ભાગ આખી વસ્તુનો ત્રીજો ભાગ કહેવાય.

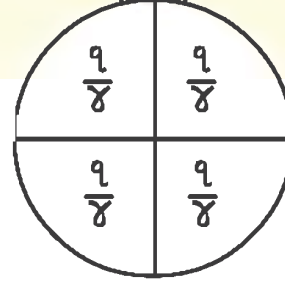
ત્રીજા ભાગને $\frac{1}{3}$ લખાય. $\frac{1}{3}$ ને 'એક તૃતીયાંશ' અથવા 'એક ત્રણાંશ' એમ વંચાય.

$\frac{1}{3}$ અપૂર્ણાંક છે. $\frac{1}{3}$ એટલે એક વસ્તુના ત્રણ સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ.

- એક વસ્તુના ચાર સરખા ભાગ :

ચોથો ભાગ

- બંને આકૃતિમાં એક વસ્તુના ચાર સરખા ભાગ પાડેલા બતાવ્યા છે.
- દરેક ભાગ આખી વસ્તુનો ચોથો ભાગ બતાવે છે.

કોઈ પણ વસ્તુના ચાર સરખા ભાગ કરીએ, તો દરેક ભાગ આખી વસ્તુનો ચોથો ભાગ કહેવાય.

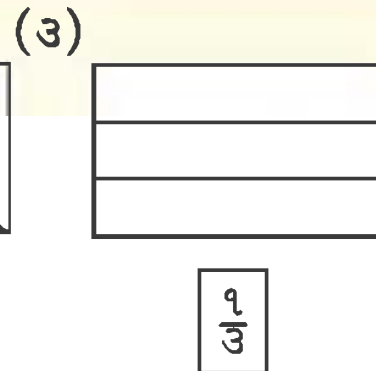
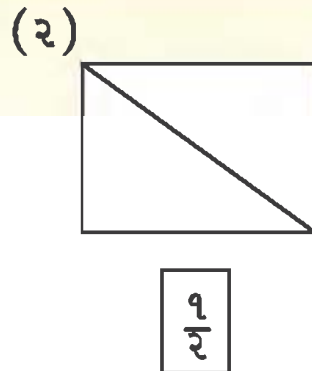
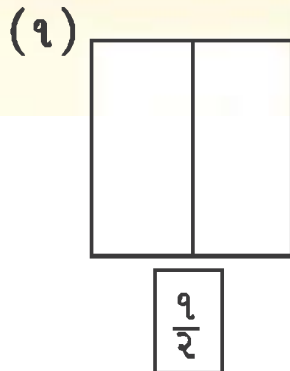
ચોથા ભાગને $\frac{1}{4}$ લખાય. $\frac{1}{4}$ ને 'એક ચતુર્થાંશ' અથવા 'એક ચારાંશ' એમ વંચાય.

$\frac{1}{4}$ એટલે એક વસ્તુના ચાર સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ.

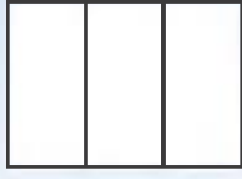
- તમારા શિક્ષકે તમને આપેલ કાગળના $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$ ભાગ કરો.

મહાવરો ૧

૧. આપેલ આકૃતિઓમાં તેની નીચે લખેલ અપૂર્ણાંક પ્રમાણે રંગ પૂરો :

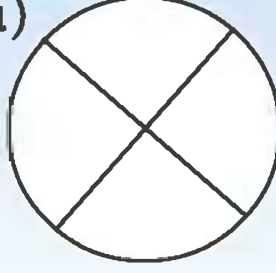

(૪)

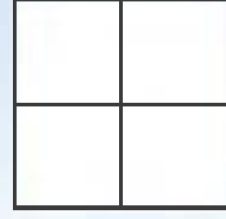
$$\frac{1}{3}$$

(૫)

$$\frac{1}{4}$$

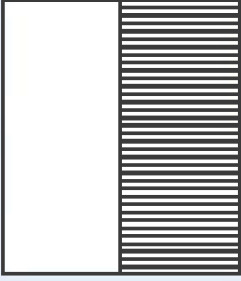
(૬)

$$\frac{1}{4}$$

● એક વસ્તુના ભાગ

દ્વિતીયાંશ

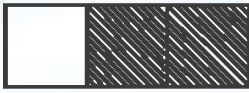

$\frac{1}{2}$ (એક દ્વિતીયાંશ) એટલે કે એક વસ્તુના બે સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ તેને અડધો ભાગ પણ કહેવાય.

તૃતીયાંશ

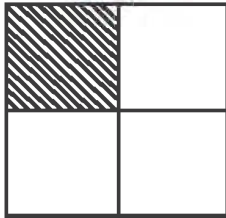

$\frac{1}{3}$ (એક તૃતીયાંશ) એટલે કે એક વસ્તુના ત્રણ સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ. તેને ત્રીજો ભાગ પણ કહેવાય.

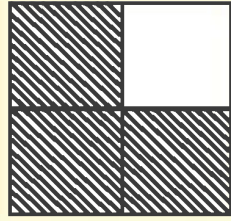
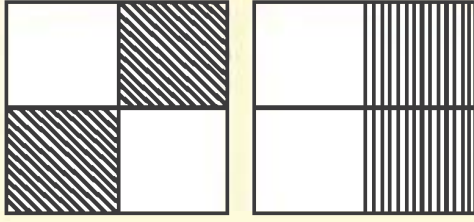

$\frac{2}{3}$ (બે તૃતીયાંશ) એટલે કે એક વસ્તુના ત્રણ સરખા ભાગમાંના બે ભાગ.

ચતુર્થાંશ

$\frac{1}{4}$ (એક ચતુર્થાંશ) એટલે કે એક વસ્તુના ચાર સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ. તેને ચોથો ભાગ પણ કહેવાય. તેને 'પા' ભાગ પણ કહેવાય.

$\frac{2}{4}$ (બે ચતુર્થાંશ) એટલે કે એક વસ્તુના ચાર સરખા ભાગમાંના બે ભાગ. તેને અડધો ભાગ પણ કહેવાય.

$\frac{1}{2}$ એટલે આખી વસ્તુનો અડધો ભાગ.

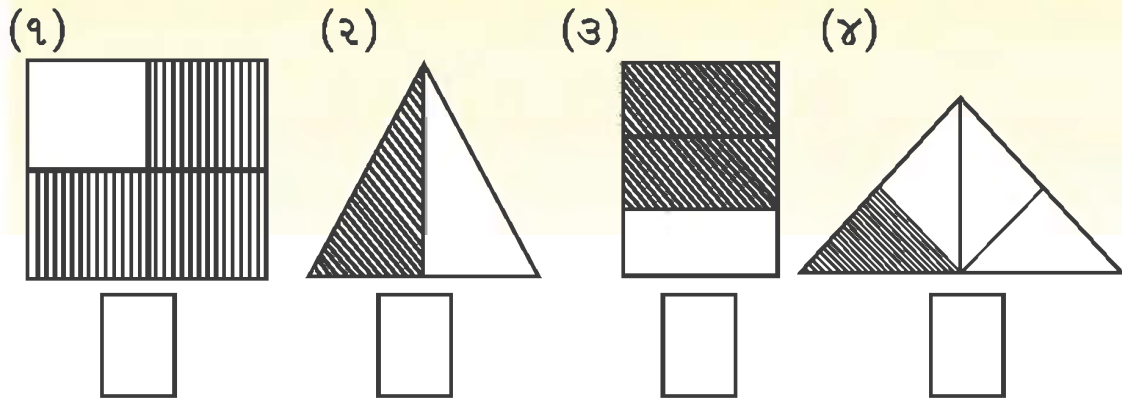
$\frac{2}{4}$ એટલે પણ આખી વસ્તુનો અડધો ભાગ.

$$\text{માટે } \frac{2}{4} = \frac{1}{2}$$

$\frac{3}{4}$ (ત્રણ ચતુર્થાંશ) એટલે કે એક વસ્તુના ચાર સરખા ભાગમાંના ત્રણ ભાગ. તેને 'પોણો' ભાગ પણ કહેવાય.

મહાવરો ૨

૧. નીચેની આકૃતિઓમાં લીટીઓ કરેલા ભાગને અપૂર્ણાંકમાં દર્શાવો :

૨. નીચેના અપૂર્ણાંકોને અંકોમાં લખો :

(૧) બે ચતુર્થાંશ _____

(૩) એક દ્વિતીયાંશ _____

(૫) બે તૃતીયાંશ _____

(૨) એક તૃતીયાંશ _____

(૪) ત્રણ ચતુર્થાંશ _____

(૬) એક ચતુર્થાંશ _____

૩. માગ્યા પ્રમાણેના અપૂર્ણાંક અંકમાં લખો :

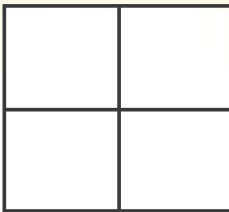
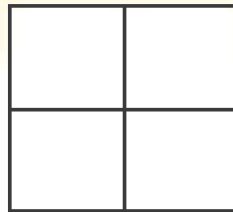
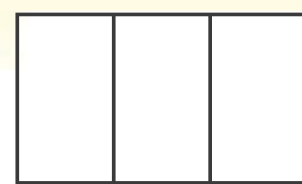
- (૧) એક લાકડીના ત્રણ સરખા ભાગમાંના બે ભાગ _____
- (૨) એક દોરીના ચાર સરખા ભાગમાંના બે ભાગ _____
- (૩) એક સફરજનના ચાર સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ _____
- (૪) એક કાગળના ચાર સરખા ભાગમાંના ત્રણ ભાગ _____
- (૫) એક ચીકુના બે સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ _____

સ્વાધ્યાય

૧. નીચેની ખાલી જગ્યાઓ પૂરો :

- (૧) એક લાકડીનો $\frac{૧}{૪}$ ભાગ એટલે તેના _____ સરખા ભાગમાંથી _____ ભાગ.
- (૨) એક બિસ્કિટનો $\frac{૧}{૨}$ ભાગ એટલે તેના _____ સરખા ભાગમાંથી _____ ભાગ.
- (૩) એક દોરીનો $\frac{૩}{૪}$ ભાગ એટલે તેના _____ સરખા ભાગમાંથી _____ ભાગ.
- (૪) એક ચોકલેટનો _____ ભાગ એટલે તેના ૩ સરખા ભાગમાંથી ૧ ભાગ.
- (૫) એક કાગળનો _____ ભાગ એટલે તેના ૩ સરખા ભાગમાંથી ૨ ભાગ.

૨. દરેક આકૃતિ ઉપર આપેલા અપૂર્ણાંક જેટલા ભાગમાં રંગ પૂરો :

 $\frac{૧}{૪}$ $\frac{૨}{૪}$ $\frac{૧}{૩}$

જવાબ

મહાવરો ૨

૧. (૧) $\frac{૩}{૪}$ (૨) $\frac{૧}{૨}$ (૩) $\frac{૨}{૩}$ (૪) $\frac{૧}{૪}$

૨. (૧) $\frac{૨}{૪}$ (૨) $\frac{૧}{૩}$ (૩) $\frac{૧}{૨}$ (૪) $\frac{૩}{૪}$ (૫) $\frac{૨}{૩}$ (૬) $\frac{૧}{૪}$

૩. (૧) $\frac{૨}{૩}$ (૨) $\frac{૨}{૪}$ (૩) $\frac{૧}{૪}$ (૪) $\frac{૩}{૪}$ (૫) $\frac{૧}{૨}$

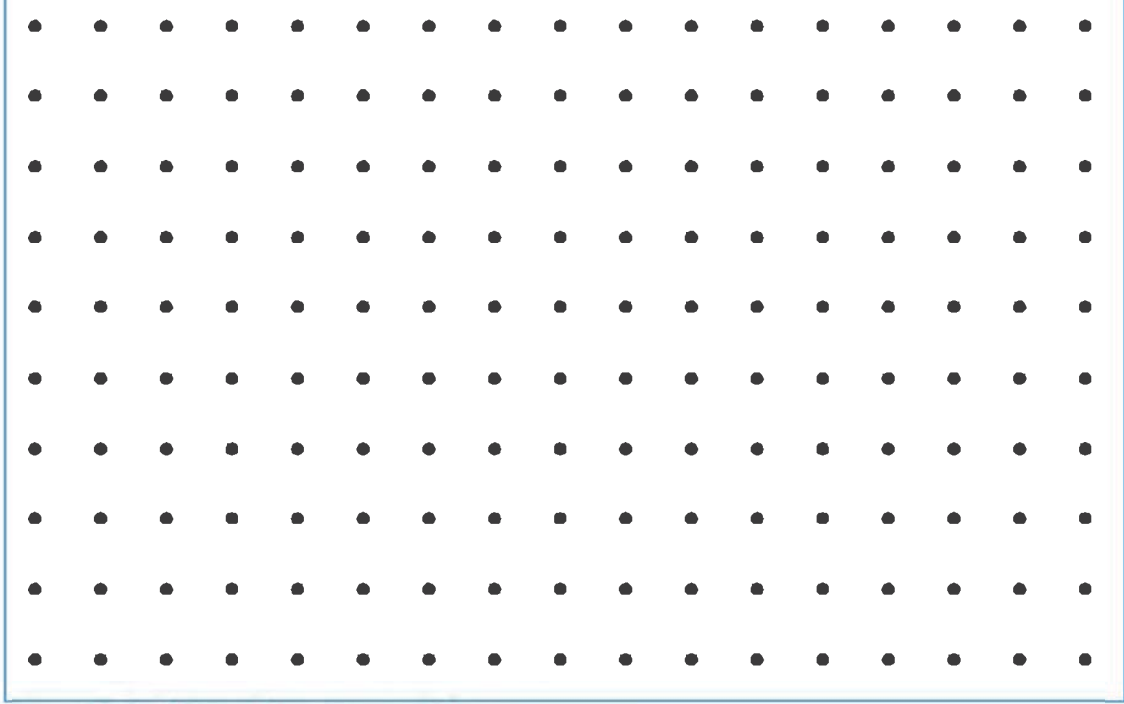
સ્વાધ્યાય

૧. (૧) ૪, ૧ (૨) ૨, ૧ (૩) ૪, ૩ (૪) $\frac{૧}{૩}$ (૫) $\frac{૨}{૩}$

પુનરાવર્તન : ૩ (Revision : 3)

૧. નીચે આપેલાં ખાનામાં આપેલાં બિંદુઓનો ઉપયોગ કરીને ત્રિકોણ, ચોરસ, લંબચોરસ, પંચકોણ અને ષટ્કોણ બનાવો :

૨. નીચેની ખાલી જગ્યા પૂરો :

- (૧) ૧૫ પેન ૩ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને _____ પેન મળે.
- (૨) ૧૮ ચીકુ ૬ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને _____ ચીકુ મળે.
- (૩) $૬ \times ૮ = ૪૮$, તેથી $૪૮ \div ૬ =$ _____ અને $૪૮ \div ૮ =$ _____
- (૪) ૨૦માંથી પને _____ વાર બાદ કરી શકાય.
- (૫) $૨૭ \div ૯ = ૩$, તેથી ૨૭માંથી ૯ને _____ વાર બાદ કરી શકાય.
- (૬) એક અઠવાડિયાના _____ દિવસ હોય છે.

- (૭) ઘડિયાળમાં મિનિટ-કાંટા કરતાં કલાક-કાંટો _____ હોય છે.
- (૮) ગુરુવાર પછી _____ વાર આવે છે.
- (૯) એક વર્ષમાં _____ મહિના હોય છે.
- (૧૦) ડિસેમ્બર મહિના પછી _____ મહિનો આવે છે.
- (૧૧) એક કાગળના ચાર સરખા ભાગમાંના ત્રણ ભાગ એટલે _____.
- (૧૨) એક સફરજનના ત્રણ સરખા ભાગમાંના બે ભાગ એટલે _____.
- (૧૩) એક દોરીના ચાર સરખા ભાગમાંનો એક ભાગ એટલે _____.
- (૧૪) એક ચોકલેટનો $\frac{1}{2}$ ભાગ એટલે તેના _____ સરખા ભાગમાંનો _____ ભાગ.
- (૧૫) એક બિસ્કિટનો $\frac{2}{3}$ ભાગ એટલે તેના _____ સરખા ભાગમાંના _____ ભાગ.

૩. નીચેનાં ચિત્રો જોઈને આપેલ ખાનામાં સમય લખો :

(૧)

(૩)

(૨)

(૪)

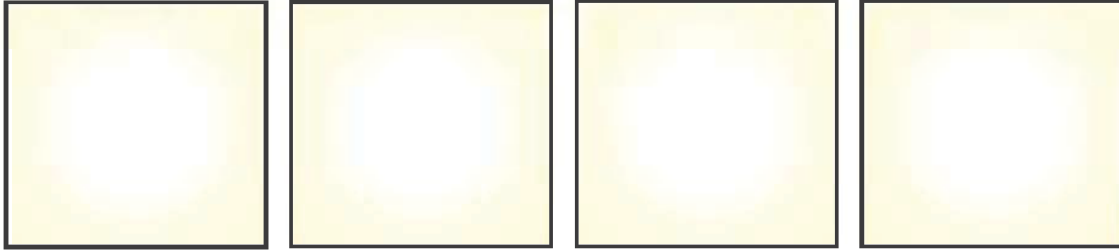
૪. નીચેના ભાગાકાર કરો :

- (૧) $૩૬ \div ૩$ (૨) $૮૦ \div ૪$ (૩) $૯૫ \div ૫$ (૪) $૭૭ \div ૭$
 (૫) $૯૭૬ \div ૮$ (૬) $૭૧૪ \div ૬$ (૭) $૪૫૦ \div ૯$ (૮) $૬૦૦ \div ૪$

૫. નીચેના અપૂર્ણાંકો અંકોમાં લખો :

- (૧) બે ચતુર્થાંશ _____ (૪) બે તૃતીયાંશ _____
 (૨) એક તૃતીયાંશ _____ (૫) એક દ્વિતીયાંશ _____
 (૩) એક ચતુર્થાંશ _____ (૬) ત્રણ ચતુર્થાંશ _____

૬. ચાર અલગ-અલગ રીતે નીચેની આકૃતિઓના ચાર સરખા ભાગ કરી બતાવો :

૭. સરવાળો કરો :

(૧)

	કલાક	મિનિટ
	૫	૫
+	૪	૧૦

(૨)

	કલાક	મિનિટ
	૨	૩૫
+	૧૧	૧૫

(૩)

	કલાક	મિનિટ
	૯	૨૫
+	૩	૩૦

(૪)

	કલાક	મિનિટ
	૧૨	૦૫
+	૬	૪૦

૫. નીચેના દાખલા ગણો :

- (૧) ૪૫ ચોકલેટ ૯ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને કેટલી ચોકલેટ મળે ?
- (૨) એક પેનની કિંમત ૮ રૂપિયા હોય, તો ૭૨ રૂપિયામાં આવી કેટલી પેન મળે ?
- (૩) ૬૦ પતંગો ૬ બાળકોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને ભાગે કેટલી પતંગ આવે ?

જવાબ

૨. (૧) ૫ (૨) ૩ (૩) ૮, ૬ (૪) ૪ (૫) ૩ (૬) ૭

(૭) નાનો (૮) શુક્રવાર (૯) ૧૨ (૧૦) જાન્યુઆરી (૧૧) $\frac{૩}{૪}$

(૧૨) $\frac{૨}{૩}$ (૧૩) $\frac{૧}{૪}$ (૧૪) ૨, ૧ (૧૫) ૩, ૨

૪. (૧) ૧૨ (૨) ૨૦ (૩) ૧૯ (૪) ૧૧ (૫) ૧૨૨ (૬) ૧૧૯

(૭) ૫૦ (૮) ૧૫૦

૫. (૧) $\frac{૨}{૪}$ (૨) $\frac{૧}{૩}$ (૩) $\frac{૧}{૪}$ (૪) $\frac{૨}{૩}$ (૫) $\frac{૧}{૨}$ (૬) $\frac{૩}{૪}$

૭. (૧) ૯ કલાક ૧૫ મિનિટ (૨) ૧૩ કલાક ૫૦ મિનિટ

(૩) ૧૨ કલાક ૫૫ મિનિટ (૪) ૧૮ કલાક ૪૫ મિનિટ

૮. (૧) ૫ ચોકલેટ (૨) ૯ પેન (૩) ૧૦ પતંગ

નાણું (Currency)

		૧	1
		૨	2
		૩	3
		૪	4
		૫	5
		૬	6
		૭	7
		૮	8
		૯	9
		૧૦	10

		
<input type="text"/>	<input type="text"/>	<input type="text"/>
		
<input type="text"/>	<input type="text"/>	

રૂપિયાનો સંકેત ₹ છે.

૫૦ પૈસા

૨૫ પૈસા

૨૦ પૈસા

૧૦ પૈસા

૫ પૈસા

૩ પૈસા

૨ પૈસા

૧ પૈસો

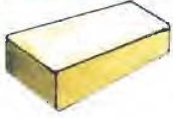

બે આના

કાણો પૈસો

નોંધ : ૫૦ પૈસા સિવાયના સિક્કાઓ હાલ વપરાશમાં નથી.

૨ રૂપિયા

૧ રૂપિયો

૮ રૂપિયા

૩ રૂપિયા

૧૨ રૂપિયા

૨૦ રૂપિયા

૭ રૂપિયા

૨૩ રૂપિયા

૫૦ પૈસા

- આ દુકાનમાંથી મીનાએ ૧ પેન્સિલ ખરીદી અને આપ્યો.
- આ દુકાનમાંથી સમીરાએ ૧ પેન્સિલ ખરીદી અને આપ્યા.
- આ દુકાનમાંથી જિતુએ ૧ સંચો તથા ૧ રબર ખરીદ્યાં અને આપ્યા.
- આ દુકાનમાંથી ભરતે ૧ સંચો તથા ૨ પેન્સિલ ખરીદ્યાં અને આપ્યા.
- આ દુકાનમાંથી ગુંજને ૧ ગુંદરની ટ્યૂબ ખરીદી તથા ૧ પુસ્તક ખરીદ્યું અને આપ્યા.
- આ દુકાનમાંથી પલકે ૧ લંચબોક્સ ખરીદ્યું અને આપ્યા.

હવે તમે નીચે આપેલી વસ્તુઓની કિંમત ક્યા-ક્યા નોટ-સિક્કા વડે ચૂકવશો, તેના ચિત્ર પર ✓ કરો :

ઉદાહરણ ૧ : ૫ રૂપિયાના વિવિધ રીતે છૂટા આપો :

	=	
	=	
	=	
	=	
	=	
	=	
	=	
	=	
	=	
	=	
	=	
	=	
	=	

	=										
	=										
	=										
	=										
	=										

મહાવરો ૧

૧. જોડકાં જોડો :

અ	બ		
			
			
			
			
			

૨. છૂટા કેવી રીતે આપશો ? જોડકાં જોડો :

અ	બ
(૧) 	
(૨) 	
(૩) 	
(૪) 	
(૫) 	
(૬) 	

૩. ચિત્રના આધારે જવાબ આપો :

	૩ રૂપિયા
	૧૦ રૂપિયા
	૫ રૂપિયા
	૬ રૂપિયા
	૨ રૂપિયા
	૧ રૂપિયો

- (૧) ત્રણ બોલપેનની કિંમત કેટલા રૂપિયા થાય ?
.....
- (૨) ૧૦ રૂપિયામાં વધુ સંખ્યામાં કઈ વસ્તુ મળશે ? .....
કેટલા નંગ ?.....
- (૩) એક નેઈલકટર અને ૧ સાબુ ખરીદીએ, તો કેટલા રૂપિયા આપવા પડે ? .....
- (૪) જો તમારી પાસે ૩૦ રૂપિયા હોય અને ચિત્રમાંની બધી જ વસ્તુઓ એક-એક ખરીદો, તો તમારી પાસે કેટલા રૂપિયા બાકી રહે ? .....

૪. સુમન પાસે ૧૦ રૂપિયા હતા. તેમાંથી તેણે ૩ રૂપિયા કબીરને આપ્યા. સુમન પાસે હવે બે સિક્કા બાકી રહ્યા. જો એ બે સિક્કામાંથી એક સિક્કો ૨ રૂપિયાનો હોય, તો બીજો સિક્કો કેટલા રૂપિયાનો હોય ?
૫. વીસ રૂપિયામાં કુલ ૧૧ સિક્કા જોઈએ છે, તો તેમાં કયા મૂલ્યના કેટલા સિક્કા હોય ? જુદી-જુદી રીતે જવાબ લખો.

તમારી ચોપડીના છેલ્લા પાને આપેલી રમત રમો :
જુઓ અને સમજો :

૧ રૂપિયો = ૧૦૦ પૈસા
તે જ રીતે,
૨ રૂપિયા = ૨૦૦ પૈસા
૩ રૂપિયા = ૩૦૦ પૈસા
૫ રૂપિયા = ૫૦૦ પૈસા
૧૦ રૂપિયા = ૧૦૦૦ પૈસા

દોઢ રૂપિયો = ૧ રૂપિયો + ૫૦ પૈસા
= ૫૦ પૈસા + ૫૦ પૈસા + ૫૦ પૈસા
∴ દોઢ રૂપિયો = ૧૫૦ પૈસા
તે જ રીતે,
અઢી રૂપિયા = ૨૫૦ પૈસા
સાડા ત્રણ રૂપિયા = ૩૫૦ પૈસા
સાડા સાત રૂપિયા = ૭૫૦ પૈસા

ઉદાહરણ ૨ : મનોજ પાસે ૬ રૂપિયા હતા. અલીએ તેને અઢી રૂપિયા આપ્યા, તો હવે મનોજ પાસે કુલ કેટલી રકમ થઈ ?

ઉકેલ : અઢી રૂપિયા = ૨ રૂપિયા ૫૦ પૈસા = ૨૫૦ પૈસા

રૂપિયા	પૈસા
૬	૦૦
+ ૨	૫૦
૮	૫૦

હવે, મનોજ પાસે કુલ ૮ રૂપિયા અને ૫૦ પૈસા થયા.

ઉદાહરણ ૩ : જુલી પાસે ૨ રૂપિયા અને ૫૦ પૈસા હતા. તેના કાકા તેને ૩ રૂપિયા અને ૫૦ પૈસા આપે છે. હવે જુલી પાસે કુલ કેટલી રકમ થઈ ?

ઉકેલ :

રૂપિયા	પૈસા
૧	
૨	૫૦
+ ૩	૫૦
<hr/>	
૬	૧૦૦

૧૦૦ પૈસા = ૧ રૂપિયો

હવે, જુલી પાસે કુલ ૬ રૂપિયા થયા.

ઉદાહરણ ૪ : સરવાળો કરો : ૫૦ પૈસા અને ૨ રૂપિયા ૫૦ પૈસા

ઉકેલ :

રૂપિયા	પૈસા
૧	
૦	૫૦
+ ૨	૫૦
<hr/>	
૩	૧૦૦

જવાબ : ૩ રૂપિયા

બીજી રીત :

૨ રૂપિયા ૫૦ પૈસા = ૨૫૦ પૈસા

૫૦ પૈસા

+ ૨૫૦ પૈસા

---

૩૦૦ પૈસા

૧૦૦ પૈસા = ૧ રૂપિયો

∴ ૩૦૦ પૈસા = ૩ રૂપિયા

ઉદાહરણ ૫ : બાદબાકી કરો : ૭ રૂપિયા ૫૦ પૈસામાંથી ૨ રૂપિયા ૫૦ પૈસા

રૂપિયા	પૈસા
૭	૫૦
- ૨	૫૦
<hr/>	
૫	૦૦

જવાબ : ૫ રૂપિયા

ઉદાહરણ ૬ : ૧૦ રૂપિયાની નોટબુક અને ૧૫ રૂપિયાના કંપાસબોક્સની કુલ કિંમત કેટલા રૂપિયા થાય ?

ઉકેલ :

$$\begin{array}{r} ૧૦ \text{ રૂપિયાની નોટબુક} \\ + ૧૫ \text{ રૂપિયાનો કંપાસબોક્સ} \\ \hline \text{કુલ } ૨૫ \text{ રૂપિયા} \end{array}$$

જવાબ : કુલ કિંમત ૨૫ રૂપિયા થાય.

ઉદાહરણ ૭ : સનીએ ૨૦ રૂપિયાનો ચેવડો અને ૧૮ રૂપિયાના પેંડા લીધા. તેણે દુકાનદારને કેટલા રૂપિયા આપવા પડે ?

ઉકેલ :

$$\begin{array}{r} ૨૦ \text{ રૂપિયાનો ચેવડો} \\ + ૧૮ \text{ રૂપિયાના પેંડા} \\ \hline \text{કુલ } ૩૮ \text{ રૂપિયા} \end{array}$$

જવાબ : સનીએ કુલ ૩૮ રૂપિયા આપવા પડે.

ઉદાહરણ ૮ : શ્વેતાએ બસકંડક્ટર પાસેથી ૧૭ રૂપિયાની ટિકિટ ખરીદી અને ૨૦ રૂપિયાની નોટ આપી. કંડક્ટર તેને કેટલા રૂપિયા પાછા આપશે ?

ઉકેલ :

$$\begin{array}{r} ૨૦ \text{ રૂપિયા આપ્યા} \\ - ૧૭ \text{ રૂપિયા ટિકિટના} \\ \hline ૦૩ \text{ રૂપિયા પાછા} \end{array}$$

જવાબ : કંડક્ટર ૩ રૂપિયા પાછા આપશે.

ઉદાહરણ ૯ : રેશમાએ ૧૮ રૂપિયાનું એક એવાં બે રમકડાં ખરીદ્યાં. તેણે દુકાનદારને ૫૦ રૂપિયા આપ્યા. દુકાનદાર તેને કેટલા રૂપિયા પાછા આપશે?

ઉકેલ :

૧૮ રૂપિયા પહેલું રમકડું	૫૦ રૂપિયા
+ ૧૮ રૂપિયા બીજું રમકડું	- ૩૬ રૂપિયા
૩૬ રૂપિયા કુલ કિંમત	૧૪ રૂપિયા

જવાબ : દુકાનદાર રેશમાને ૧૪ રૂપિયા પાછા આપશે.

મહાવરો ૨

૧. ૨૦ રૂપિયાના બટાકા અને ૧૫ રૂપિયાના ભીંડા ખરીદતાં કુલ કેટલા રૂપિયા આપવા પડે ?
૨. ૧૨ રૂપિયાનું સફરજન અને ૧૦ રૂપિયાનાં કેળાં ખરીદતાં કુલ કેટલા રૂપિયા આપવા પડે ?
૩. ૩૦ રૂપિયાની સ્કેચપેન અને ૧૮ રૂપિયાની નોટબુકની કુલ કિંમત કેટલી ?
૪. બસની એક ટિકિટનું ભાડું ૮ રૂપિયા છે. આવી બે ટિકિટનું કુલ ભાડું કેટલું ?
૫. ૧૩ રૂપિયાની ખરીદી કરી ૨૦ રૂપિયાની નોટ આપતાં દુકાનદાર કેટલા રૂપિયા પાછા આપશે ?
૬. રમીલા પાસે ૫૦ રૂપિયાની એક નોટ છે. તેમાંથી તેણે ૩૩ રૂપિયાનું શાક ખરીદ્યું. હવે તેની પાસે કેટલા રૂપિયા બાકી રહ્યા ?

સ્વાધ્યાય

				
૧૨ રૂપિયા	૪૦ રૂપિયા	૨૫ રૂપિયા	૧૦ રૂપિયા	૭ રૂપિયા
				
૧૨ રૂપિયા	૪૦ રૂપિયા	૨૦ રૂપિયા	૩૦ રૂપિયા	૪૦ રૂપિયા

વસ્તુ અને તેની કિંમત ઉપરના ચિત્રમાં આપેલ છે. તેને ખરીદનારે દુકાનદારને કુલ કેટલા રૂપિયા આપવા પડે, તે લખો :

- (૧) સોનલે એક ઢીંગલી અને એક લંચબોક્સ ખરીદ્યાં. _____
- (૨) નિમેષે એક હાંકીસ્ટિક અને એક બોલ ખરીદ્યાં. _____
- (૩) કિષ્નાએ એક બેટ, એક ક્રિકેટબોલ અને એક ભમરડો ખરીદ્યાં. _____
- (૪) અનવરે ચાર ભમરડા ખરીદ્યાં. _____
- (૫) વાચાએ એક કંપાસ અને એક સ્કેચપેનના સેટ ખરીદ્યાં. _____
- (૬) મેં એક _____ અને એક _____ ખરીદ્યાં. _____

પેન્સિલ વડે ૫૦ પૈસા, ૧ રૂપિયો, ૨ રૂપિયા અને ૫ રૂપિયાના સિક્કાઓની છાપ અહીં મેળવો. આ છાપ કેવી રીતે પાડવી તે શિક્ષક પાસેથી સમજો.

દા.ત.,

મારું હિસાબપત્રક

તારીખ	મળેલ રૂપિયા અને પૈસા	કોની પાસેથી	કરેલ ખર્ચ	ખર્ચની વિગત	બાકી રહેલા રૂપિયા-પૈસા

જવાબ

મહાવરો ૧

૩. (૧) ૯ રૂપિયા (૨) ચોકલેટ, ૧૦ (૩) ૧૬ રૂપિયા (૪) ૩ રૂપિયા
 ૪. ૫ રૂપિયાનો સિક્કો હોય.
 ૫. (૧) ૧ રૂપિયાના ૧૦ અને ૧૦ રૂપિયાનો ૧
 (૨) ૨ રૂપિયાના ૯ અને ૧ રૂપિયાના ૨
 (૩) ૧ રૂપિયાના ૮, ૫ રૂપિયાના ૨, ૨ રૂપિયાનો ૧
 (૪) ૨ રૂપિયાના ૫, ૫ રૂપિયાનો ૧, ૧ રૂપિયાના ૫
 (૫) ૫૦ પૈસાના ૬, ૫ રૂપિયાના ૩, ૧ રૂપિયાના ૨

મહાવરો ૨

૧. ૩૫ રૂપિયા   ૨. ૨૨ રૂપિયા   ૩. ૪૮ રૂપિયા
 ૪. ૧૬ રૂપિયા   ૫. ૭ રૂપિયા   ૬. ૧૭ રૂપિયા

સ્વાધ્યાય

૧. ૩૦ રૂપિયા   ૨. ૫૨ રૂપિયા   ૩. ૫૯ રૂપિયા
 ૪. ૨૮ રૂપિયા   ૫. ૫૫ રૂપિયા

જુઓ અને સમજો :

ઉપરનાં ચિત્રો જુઓ અને સમજો. તે પરથી નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો :

(૧) તમારા વર્ગખંડના ટેબલની લંબાઈ : ..... વેંત

(૨) તમારી પેન કે પેન્સિલની લંબાઈ : ..... આંગળ

(૩) તમારા વર્ગખંડના બંને છેડા વચ્ચેનું અંતર : ..... ડગલાં

(૧) તમારા વર્ગખંડમાં રહેલા કાળા પાટિયાની લંબાઈ : ..... હાથ

ટેબલ, પેન, પેન્સિલ, વર્ગખંડ કે કાળા પાટિયા જેવી વિવિધ વસ્તુઓની લંબાઈ વેંત વડે, આંગળી વડે, હાથ વડે કે ડગલાં વડે માપી શકાય.

જુઓ અને સમજો :

માપપટ્ટી : લંબાઈનું ચોક્કસ માપ જાણવા માટે માપપટ્ટીનો ઉપયોગ કરીએ છીએ.

બાળમિત્રો, સીધી લીટી દોરવા માટે આપણે જે આંકાવાળી પટ્ટી વાપરીએ છીએ, તે પટ્ટીને માપપટ્ટી કહે છે. તમારી કંપાસપેટીમાં પણ તમે આવી માપપટ્ટી રાખતા હશો. તેની આકૃતિ નીચે આપેલી છે તે જુઓ :

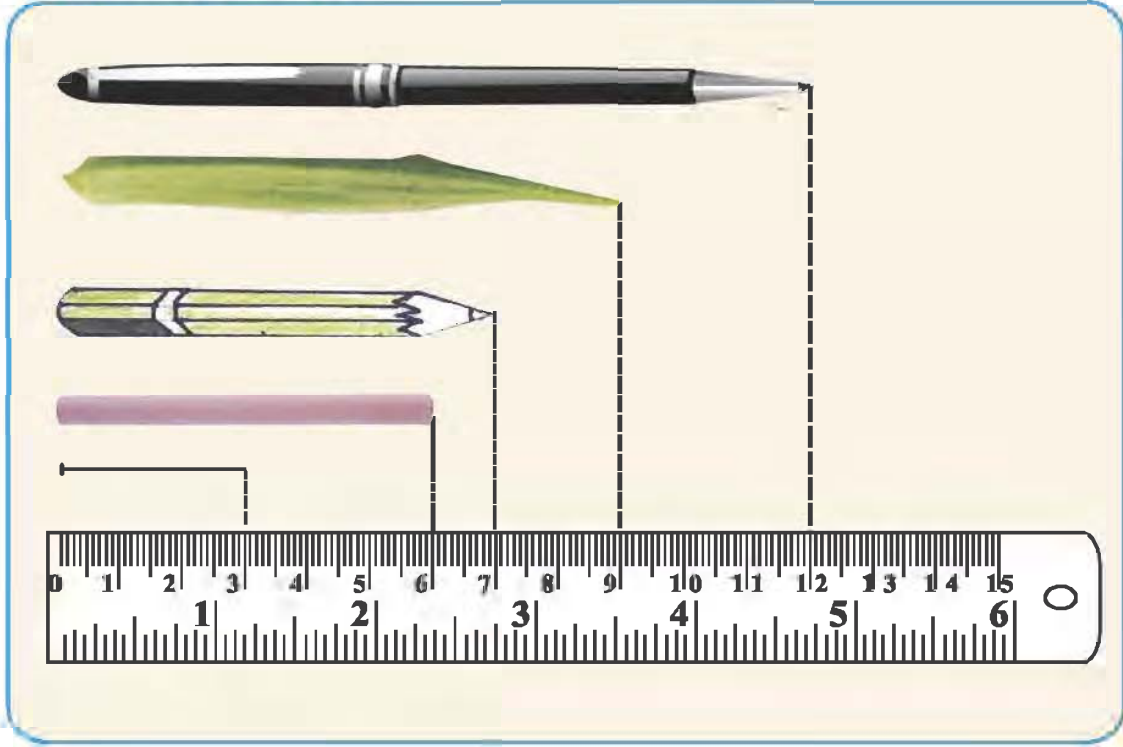
- માપપટ્ટીની બંને ધાર સુરેખ (સીધી) છે.
- માપપટ્ટી પર ૧૫ કે ૩૦ સુધીના અંકો લખેલા છે, તે સેન્ટિમીટર દર્શાવે છે.
- માપપટ્ટી ઉપર બીજા ૬ કે ૧૨ સુધીના અંક લખેલા છે, તે ઈંચ દર્શાવે છે.

● સેન્ટિમીટર

જુઓ અને સમજો :

- (૧) ટાંકણીની લંબાઈ _____ સેમી છે.
- (૨) ચોકની લંબાઈ _____ સેમી છે.
- (૩) પેન્સિલની લંબાઈ _____ સેમી છે.
- (૪) બોલપેનની લંબાઈ _____ સેમી છે.
- (૫) ભીંડાની લંબાઈ _____ સેમી છે.
- (૬) તમારી પેન્સિલની લંબાઈ _____ સેમી છે.
- (૭) સૌથી વધુ લંબાઈ _____ ની છે.

આમ, માપપટ્ટી વડે પુસ્તક, દફતરપેટી, પેન્સિલ વગેરેની લંબાઈ માપી શકાય છે.

- ૧૫ સેન્ટિમીટર કરતાં મોટી લંબાઈ માપવા માટે કે દોરવા માટે મોટી માપપટ્ટી વપરાય છે.

માપન કરતી વખતે.....

- જે-તે વસ્તુના એક છેડાની ધાર સાથે ૦ (શૂન્ય)નો કાપો બંધબેસતો આવે, તે રીતે માપપટ્ટીનો સેન્ટિમીટર દર્શાવતો ભાગ ગોઠવો.
- તેના બીજા છેડાની ધાર સામે માપપટ્ટીનો કયો આંક આવે છે તે જુઓ.
- ધારની સૌથી નજીક આવતા અંકને વાંચો. તે આંક તે વસ્તુની લંબાઈ સેમીમાં બતાવે છે.

વિચારો, માપો અને લખો :

(૧) ૫ સેમીથી ઓછી લંબાઈ ધરાવતી વસ્તુઓ :

_____ , _____ , _____ , _____

(૨) ૫ સેમીથી ૧૦ સેમી વચ્ચે જેની લંબાઈ હોય તેવી વસ્તુઓ :

_____ , _____ , _____ , _____

(૩) ૧૦ સેમી અને ૧૫ સેમી વચ્ચે જેની લંબાઈ હોય તેવી વસ્તુઓ :

_____ , _____ , _____ , _____

મહાવરો ૧

માપપટ્ટીથી માપીને નીચેની ખાલી જગ્યા પૂરો :

- (૧) ગણિતના પુસ્તકની લંબાઈ _____ સેમી છે.
- (૨) ગણિતની નોટબુકની લંબાઈ _____ સેમી છે.
- (૩) તમારી સ્લેટની લંબાઈ _____ સેમી અને પહોળાઈ _____ સેમી છે.
- (૪) કંપાસપેટીની લંબાઈ _____ સેમી છે.
- (૫) તમારી પેનની લંબાઈ _____ સેમી છે.
- (૬) તમારી પેન્સિલની લંબાઈ _____ સેમી છે.

મીટર-સેન્ટિમીટર

કાપડની ખરીદી વખતે આપણે દુકાનદારના હાથમાં એક સ્ટીલની મોટી માપપટ્ટી જોઈએ છીએ. તેને મીટરપટ્ટી કહે છે, તેની લંબાઈ એક મીટર હોય છે. અહીં, નીચે મીટરપટ્ટીની આકૃતિ આપેલી છે તે જુઓ.

- મીટરપટ્ટી પર ૦થી ૧૦૦ સુધીના અંકો લખેલા હોય છે.
- મીટરપટ્ટી પરના દરેક બે ક્રમિક અંક વચ્ચેનું અંતર સરખું હોય છે. આ અંતર એક સેન્ટિમીટર માપનું હોય છે.
- ૧ મીટર = ૧૦૦ સેન્ટિમીટર
- તેને ૧૦૦ સેન્ટિમીટર = ૧ મીટર પણ કહેવાય.
- સેન્ટિમીટરને ટૂંકમાં સેમી લખાય છે.
- મીટરને ટૂંકમાં મી લખાય છે.
- કાપડની લંબાઈ, ઓરડાની લંબાઈ, ઓસરીની લંબાઈ વગેરે મીટરપટ્ટીથી મપાય છે.

મીટર	સેન્ટિમીટર
૧	૧૦૦
૨	૨૦૦
૪	
૫	
૮	
૯	
૩	
૭	
૬	

સેન્ટિમીટર	મીટર
૧૦૦	૧
૩૦૦	
૫૦૦	
૬૦૦	
૭૦૦	
૨૦૦	
૪૦૦	
૮૦૦	
૯૦૦	

જુઓ અને સમજો :

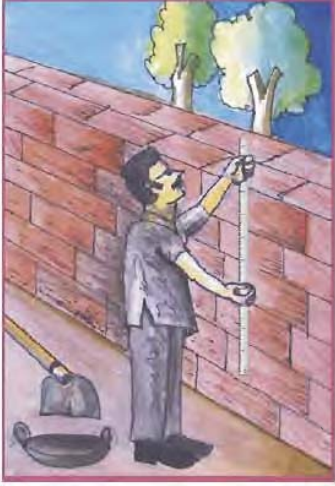

મિત્રો, તમે ઘણી વાર લાકડાનું માપ લેતાં સુથારને જોયા હશે. તેઓ પણ મેઝરટેપ વાપરે છે. તેની લંબાઈ ૨ મીટર કરતાં વધુ હોય છે.

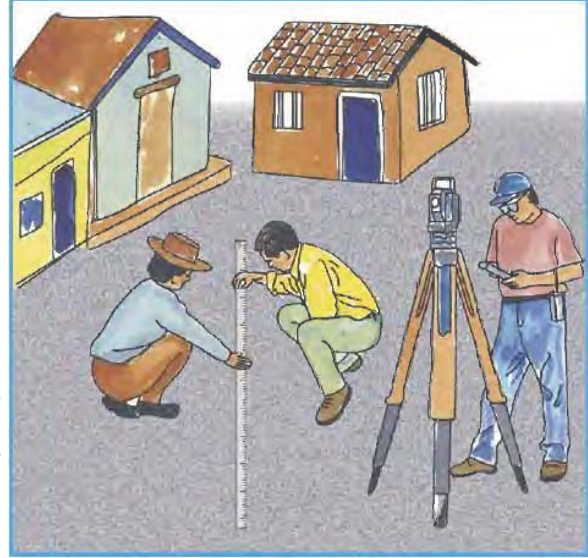
મિત્રો, તમે તમારા શર્ટ કે પેન્ટ સિવડાવવા દરજી પાસે જાઓ છોને ? તે વખતે દરજી માપ લેવા કાપડની માપપટ્ટીનો ઉપયોગ કરે છે. કારણકે તે કાપડની હોવાથી તેને સરળતાથી વાળીને રાખી શકાય છે. તેની લંબાઈ ૧ મીટર અને ૫૦ સેમી જેટલી હોય છે. તેને મેઝરટેપ પણ કહેવાય છે.

દીવાલ કે ઘર બનાવતી વખતે ચોક્કસ માપ લેવા માટે કડિયો પણ મેઝરટેપનો ઉપયોગ કરે છે.

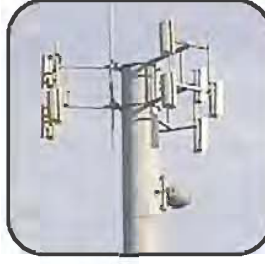
મિત્રો, તમે તમારા ગામ કે શહેરમાં રસ્તાઓ બનાવતાં કોન્ટ્રાક્ટર કે એન્જિનિયરને જોયા હશે તે પણ ચોક્કસ માપ લેવા મેઝરટેપનો ઉપયોગ કરે છે.

વિચારો અને લખો :

ચિત્રમાં દર્શાવેલી વિવિધ વસ્તુઓ પ્રત્યક્ષ હોય, તો તે સરળતાથી માપવા કંપાસપેટીની માપપટ્ટીનો ઉપયોગ કરશો કે મેઝરટેપનો ?

			
માપપટ્ટીથી			
			

જુઓ અને સમજો :

લંબાઈના સરવાળા :

ઉદાહરણ ૧ :

(૧) ૭૮ મીટર અને ૫૪ મીટરનો
સરવાળો કરો.

$$\begin{array}{r} 1 \\ 78 \text{ મીટર} \\ + 54 \text{ મીટર} \\ \hline 132 \text{ મીટર} \end{array}$$

જવાબ : ૧૩૨ મીટર

(૨) ૫૯ સેમી અને ૬૩ સેમીનો
સરવાળો કરો.

$$\begin{array}{r} 1 \\ 59 \text{ સેમી} \\ + 63 \text{ સેમી} \\ \hline 122 \text{ સેમી} \end{array}$$

જવાબ : ૧૨૨ સેમી

(૩) ૧૬ મીટર ૬૨ સેમી અને ૨૮
મીટર ૪૮ સેમીનો સરવાળો કરો.

મીટર	સેમી
૧૬	૬૨
+ ૨૮	૪૮
૪૪	૧૦

જવાબ : ૪૫ મીટર ૧૦ સેમી

(૪) ૧૨૫ મીટર ૪૫ સેમી અને ૨૩૬
મીટર ૯૯ સેમીનો સરવાળો કરો.

મીટર	સેમી
૧૨૫	૪૫
+ ૨૩૬	૯૯
૩૬૧	૪૪

જવાબ : ૩૬૨ મીટર ૪૪ સેમી

મહાવરો ૨

૧. સરવાળા કરો :

- (૧) ૩૦ સેમી અને ૪૦ સેમી | (૨) ૪૫ સેમી અને ૨૬ સેમી
 (૩) ૪૬ સેમી અને ૪૫ સેમી | (૪) ૫૭ સેમી અને ૧૩ સેમી

૨. સરવાળા કરો :

- (૧) ૪૦ મીટર અને ૫૦ મીટર | (૨) ૧૪૫ મીટર અને ૧૩૬ મીટર
 (૩) ૮૮ મીટર અને ૩૨ મીટર | (૪) ૧૬૫ મીટર અને ૧૬૩ મીટર

૩. સરવાળા કરો :

- (૧) ૪૨ મીટર ૩૦ સેમી અને ૫૬ મીટર ૬૦ સેમીનો સરવાળો કરો.
 (૨) ૩૮ મીટર ૬૫ સેમી અને ૫૧ મીટર ૮૩ સેમીનો સરવાળો કરો.
 (૩) ૮૫ મીટર અને ૧૯ મીટર ૫૪ સેમીનો સરવાળો કરો.
 (૪) ૧૪૦ મીટર ૬૦ સેમી અને ૧૪૨ મીટરનો સરવાળો કરો.

લંબાઈની બાદબાકી :

ઉદાહરણ ૨ :

- (૧) ૬૫ સેમીમાંથી ૪૮ સેમી બાદ કરો.

$$\begin{array}{r} ૫૫ \\ ૬૫ \text{ સેમી} \\ - ૪૮ \text{ સેમી} \\ \hline ૧૭ \text{ સેમી} \end{array}$$

જવાબ : ૧૭ સેમી

- (૨) ૯૦ સેમીમાંથી ૩૫ સેમી બાદ કરો.

$$\begin{array}{r} ૯૦ \\ ૯૦ \text{ સેમી} \\ - ૩૫ \text{ સેમી} \\ \hline ૫૫ \text{ સેમી} \end{array}$$

જવાબ : ૫૫ સેમી

- (૩) ૧૫૨ મીટરમાંથી ૭૮ મીટર બાદ કરો. (૪) ૪૦૦ મીટરમાંથી ૧૬૮ મીટર બાદ કરો.

$$\begin{array}{r} ૧૪ \\ ૦૪૧૨ \\ ૧૫૨ \text{ મીટર} \\ - ૭૮ \text{ મીટર} \\ \hline ૭૪ \text{ મીટર} \end{array}$$

જવાબ : ૭૪ મીટર

$$\begin{array}{r} ૩૯૧૦ \\ ૪૦૦ \text{ મીટર} \\ - ૧૬૮ \text{ મીટર} \\ \hline ૨૩૨ \text{ મીટર} \end{array}$$

જવાબ : ૨૩૨ મીટર

(૫) ૮૪ મીટર ૮૦ સેમીમાંથી
૩૭ મીટર ૩૦ સેમી બાદ કરો.

મીટર	સેમી
૭ ૧૪	
~~૮~~ ૪	૮૦
- ૩ ૭	૩૦
૪ ૭	૫૦

જવાબ : ૪૭ મીટર ૫૦ સેમી

(૬) ૪૬૫ મીટર ૬૦ સેમીમાંથી
૧૯૬ મીટર ૪૮ સેમી બાદ કરો.

મીટર	સેમી
૩ ૧૫	૫ ૧૦
~~૪~~ ૬	~~૫~~ ૧૦
- ૧ ૯	૬ ૪૮
૨ ૬	૯ ૧૨

જવાબ : ૨૬૯ મીટર ૧૨ સેમી

મહાવરો ૩

૧. બાદબાકી કરો :

- (૧) ૭૪ સેમીમાંથી ૩૦ સેમી બાદ કરો.
- (૨) ૮૦ સેમીમાંથી ૫૪ સેમી બાદ કરો.
- (૩) ૯૫ સેમીમાંથી ૩૭ સેમી બાદ કરો.
- (૪) ૮૪ સેમીમાંથી ૫૬ સેમી બાદ કરો.

૨. બાદબાકી કરો :

- (૧) ૫૮ મીટરમાંથી ૨૯ મીટર બાદ કરો.
- (૨) ૪૨ મીટરમાંથી ૧૯ મીટર બાદ કરો.
- (૩) ૨૯૦ મીટરમાંથી ૮૫ મીટર બાદ કરો.
- (૪) ૩૭૨ મીટરમાંથી ૧૯૫ મીટર બાદ કરો.

૩. બાદબાકી કરો :

- (૧) ૭૧ મીટર ૩૬ સેમીમાંથી ૪૭ મીટર ૧૯ સેમી બાદ કરો.
- (૨) ૨૦૭ મીટર ૯૦ સેમીમાંથી ૯૭ મીટર ૮૪ સેમી બાદ કરો.
- (૩) ૩૨૫ મીટર ૮૪ સેમીમાંથી ૧૩૫ મીટર ૭૬ સેમી બાદ કરો.
- (૪) ૫૪૦ મીટર ૫૦ સેમીમાંથી ૨૯૩ મીટર ૩૭ સેમી બાદ કરો.

સ્વાધ્યાય

૧. ધોરણ ૩ના વિદ્યાર્થીઓએ ૧ મિનિટમાં કાપેલ અંતર નીચેના કોષ્ટકમાં દર્શાવેલ છે, જેને આધારે આપેલ પ્રશ્નોના જવાબ લખો :

બાળકનું નામ	પ્રથમ પ્રયત્ન	બીજો પ્રયત્ન	ત્રીજો પ્રયત્ન
શુભમ	૧૮૦ મીટર	૧૯૫ મીટર	૨૧૦ મીટર
સિમરન	૨૦૦ મીટર	૨૧૫ મીટર	૨૨૭ મીટર
રોનક	૧૭૦ મીટર	૧૭૬ મીટર	૧૮૭ મીટર
રેશમા	૧૮૫ મીટર	૧૮૯ મીટર	૧૯૪ મીટર
માલા	૨૦૯ મીટર	૨૧૨ મીટર	૨૨૪ મીટર

- (૧) શુભમ ત્રણેય પ્રયત્નોમાં કુલ કેટલા મીટર દોડ્યો ?
-

- (૨) શુભમ બીજા પ્રયત્ન કરતાં ત્રીજા પ્રયત્ને કેટલું વધુ દોડ્યો ?
-

- (૩) શુભમ પ્રથમ પ્રયત્નમાં રોનક કરતાં કેટલું વધુ દોડ્યો ?
_____
- (૪) સિમરન બીજા પ્રયત્ન કરતાં ત્રીજા પ્રયત્નમાં કેટલું વધુ દોડી ?
_____
- (૫) રેશમા પ્રથમ પ્રયત્ન કરતાં બીજા પ્રયત્ને કેટલું વધુ દોડી ?
_____
- (૬) બીજા પ્રયત્નમાં માલા રેશમા કરતાં કેટલું વધુ દોડી ?
_____

૨. નીચેના દાખલા ગણો :

- (૧) ૬૫ સેમી અને ૨૧ સેમીનો સરવાળો કરો.
(૨) ૧૯૪ મીટરમાંથી ૧૫૬ મીટર બાદ કરો.
(૩) ૭૦ સેમીમાંથી ૩૫ સેમી બાદ કરો.
(૪) ૭૪ મીટરમાંથી ૬૫ મીટર બાદ કરો.
(૫) ૬ મીટર ૫૭ સેમી અને ૧૫ મીટર ૭૯ સેમીનો સરવાળો કરો.
(૬) ૧૮૩ મીટર ૩૫ સેમીમાંથી ૧૭ મીટર ૧૮ સેમી બાદ કરો.
(૭) ૧૩૨ મીટર ૫૩ સેમીમાંથી ૪૪ મીટર ૩૭ સેમી બાદ કરો.

જવાબ

મહાવરો ૨

૧. (૧) ૭૦ સેમી (૨) ૭૧ સેમી (૩) ૯૧ સેમી (૪) ૭૦ સેમી
૨. (૧) ૯૦ મીટર (૨) ૨૮૧ મીટર (૩) ૧૨૧ મીટર (૪) ૩૨૮ મીટર
૩. (૧) ૯૮ મીટર ૯૦ સેમી (૨) ૯૦ મીટર ૪૮ સેમી
(૩) ૧૦૪ મીટર ૫૪ સેમી (૪) ૨૮૨ મીટર ૬૦ સેમી

મહાવરો ૩

૧. (૧) ૪૪ સેમી (૨) ૨૬ સેમી (૩) ૫૮ સેમી (૪) ૨૮ સેમી
૨. (૧) ૨૯ મીટર (૨) ૨૩ મીટર (૩) ૨૦૫ મીટર (૪) ૧૭૭ મીટર
૩. (૧) ૨૪ મીટર ૧૭ સેમી (૨) ૧૧૦ મીટર ૦૬ સેમી
(૩) ૧૯૦ મીટર ૦૮ સેમી (૪) ૨૪૭ મીટર ૧૩ સેમી

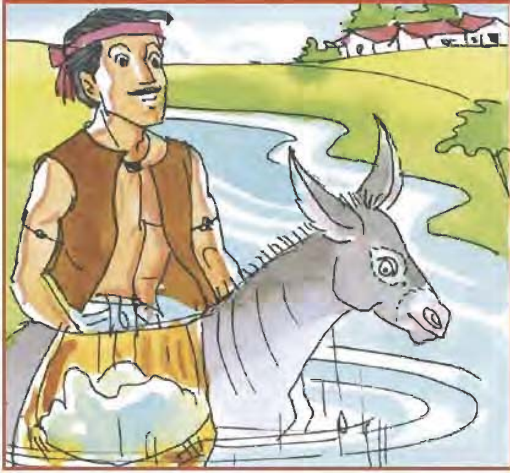
સ્વાધ્યાય

૧. (૧) ૫૮૫ મીટર (૨) ૧૫ મીટર (૩) ૧૦ મીટર (૪) ૧૨ મીટર
(૫) ૪ મીટર (૬) ૨૩ મીટર
૨. (૧) ૮૬ સેમી (૨) ૩૮ મીટર (૩) ૩૫ સેમી (૪) ૯ મીટર
(૫) ૨૨ મીટર ૩૬ સેમી (૬) ૧૬૬ મીટર ૧૭ સેમી
(૭) ૮૮ મીટર ૧૬ સેમી

ચાલાક ગધેડું

રામુ પાસે એક ગધેડું હતું. તે દરરોજ તેની પીઠ પર મીઠાની બોરીઓ મૂકી બજારમાં તેને લઈ જતો હતો. બજાર જવા માટે તેને વચ્ચે એક નદી ઓળંગવી પડતી હતી.

એક દિવસ નદી પસાર કરતાં ગધેડું લપસીને નદીમાં પડી ગયું.

જ્યારે તે ઊભું થયું, તો મીઠાની બોરી તેને હલકી લાગવા માંડી.

વિચારો : ગધેડાને બોરી હલકી કેમ લાગવા માંડી ?

ગધેડું બહુ ખુશ થઈ ગયું અને તેને એક યુક્તિ સૂઝી કે કાલે નદી ઓળંગતાં પાણીમાં ડૂબકી મારવી. ગધેડાએ યુક્તિ મુજબ ડૂબકી મારી.

વિચારો શું થયું હશે ?

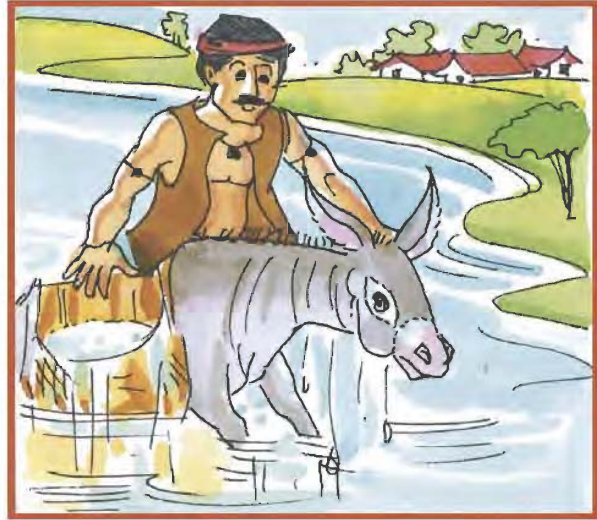

ગધેડું આ રીતે પોતાની યુક્તિ અજમાવતું રહ્યું. એક દિવસ રામુને ગધેડાની ચાલાકી સમજાઈ ગઈ. તેણે આગળના દિવસે મીઠાની જગ્યાએ બોરીઓમાં ઊન ભરી દીધું.

વિચારો: આ વખતે ગધેડું નદીમાં ડૂબકી લગાવશે, તો શું થશે ? શા માટે ?

કહો જોઈએ :

- (૧) ઊનના બદલે બોરીમાં ખાંડ ભરીએ, તો શું થાય ?
- (૨) પથ્થર ભરીએ, તો શું થાય ?
- (૩) રેતી ભરીએ, તો શું થાય ?

નીચે આપેલાં પ્રાણી કે પક્ષીનાં નામની સામે આપેલ વસ્તુમાંથી જે-જે વસ્તુ ઉપાડી શકે તે ખાનામાં પીળો રંગ કરો :

ચકલી :	વૃક્ષનું પાંદડું	કપડાંની થેલી	નાની બોરી	લાકડાં
હાથી :	કપડાંની થેલી	નાની બોરી	લાકડાં	વૃક્ષનું પાંદડું
કાગડો :	લાકડાં	કપડાંની થેલી	વૃક્ષનું પાંદડું	નાની બોરી
કૂતરો :	નાની બોરી	વૃક્ષનું પાંદડું	લાકડાં	કપડાંની થેલી

વાંદરાની ચુકિત

કહો જોઈએ :

- (૧) બે બિલાડીઓનો ઝઘડો દૂર કરવા વાંદરાએ કઈ યુક્તિ કરી ?
- (૨) વાંદરો ક્યારે-ક્યારે રોટલો ખાઈ જતો હતો ?
- (૩) છેલ્લે એક ત્રાજવામાં રોટલો અને બીજા ત્રાજવામાં કશું ન રહેતાં વાંદરાએ કઈ યુક્તિથી રોટલો ખાધો ?
- (૪) વાંદરાને તોળતાં નહોતું આવડતું કે ચાલાકીપૂર્વક આવું કરતો હતો ?

ત્રાજવાનો ઉપયોગ કરીને બતાવો, શું ભારે છે ?

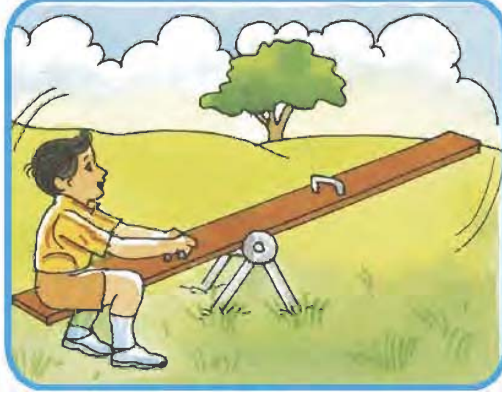
- (૧) ફૂટબોલ કે ક્રિકેટનો દડો ? _____
- (૨) તમારું ગણિતનું પુસ્તક કે ગુજરાતીનું પુસ્તક ? _____
- (૩) હથોડી કે પક્કડ ? _____
- (૪) ચોક કે ડસ્ટર ? _____
- (૫) બેટ કે સ્ટમ્પ ? _____

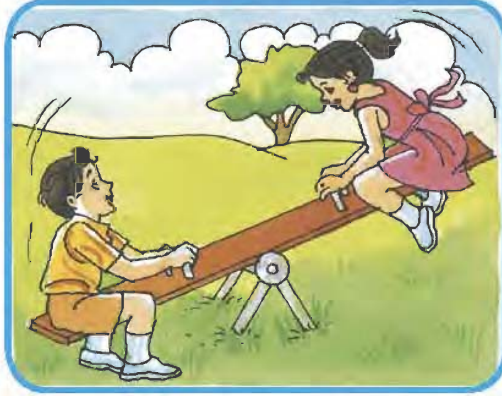
અરે ! આ દુકાનવાળો પણ શાકભાજીવાળાની જેમ વસ્તુ તોળવા ત્રાજવાંનો જ ઉપયોગ કરે છે ને ? મારે પણ વસ્તુનું ચોક્કસ વજન કરવા માટે ત્રાજવાંનો ઉપયોગ કરવો જોઈએ.

શીયવાની કમાલ

નીરવને શીયવા ઉપર હીંચકો ખાવા માટે એક સાથીની જરૂર છે.

શેફાલી નીરવને મદદ કરવા માટે આવે છે.

છતાં પણ નીરવ વારંવાર નમે છે.

શું તમે કહી શકો છો, આવું કેમ બન્યું ?

નીરવ શેફાલીથી ભારે છે કે હલકો છે. (સાચા જવાબ નીચે લીટી દોરો.)

જેનિફર તેમને મદદ કરવા આવે છે.

અધિત

વજન

ધોરણ ૩

શું તમે કહી શકો છો કે નીરવ તરફનો ચીચવાનો છેડો ઉપર કેમ ગયો ? શેફાલી અને જેનિફર બંનેના કુલ વજનથી નીરવ ભારે છે કે હલકો છે? (સાચા જવાબ નીચે લીટી દોરો.) હવે નીરવ પોતાની સાથે તેનો થેલો લઈને આવે છે. હવે હીંચકો ખાવાની બહુ મજા પડે છે.

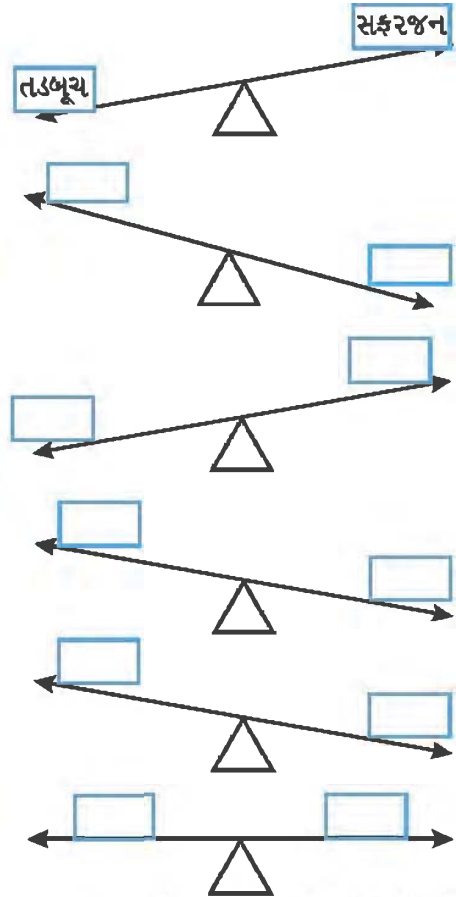

કહો જોઈએ :

ચીચવો બંને બાજુ સરખો ક્યારે થાય ?

ઉદાહરણ મુજબ કરો :

તડબૂચ	સફરજન
ડોલ	કપ
ફૂટબોલ	નાનો દડો
દફતર	પુસ્તક
બિસ્કિટ	ચોકલેટ
બિસ્કિટનાં ૨ પેકેટ	બિસ્કિટનાં ૨ પેકેટ

ત્રાજવામાં જે બાજુનું વજન વધારે હોય, તે બાજુનું પલ્લું નમેલું રહે છે. બંને પલ્લાં સરખાં કરવા બંને પલ્લાંમાં સરખું વજન મૂકવું પડે.

ચાલો બાટ (વજનિયાં) બનાવીએ :

- ૧ કિલોગ્રામ વસ્તુ લઈ ત્રાજવાની મદદથી એટલા જ કાંકરા કે માટી તોળીને થેલીમાં ભરો.
- ૧ કિલોગ્રામ તોળેલ માટી કે કાંકરામાંથી તોળીને બે થેલીઓમાં અડધા-અડધા કાંકરા કે માટી ભરો.

હવે, આ દરેક થેલી અડધા-અડધા કિલોગ્રામનાં વજનિયાંની બની ગઈ કહેવાય.

કહો જોઈએ :

૧. ત્રાજવામાં ૧ કિલોગ્રામ વસ્તુ તરીકે બીજું શું-શું મૂકી શકાય ?

---

૨. ત્રાજવામાં અડધા કિલોગ્રામની વસ્તુ તરીકે બીજું શું-શું મૂકી શકાય ?

- ત્રાજવાની મદદથી તમે બનાવેલ થેલીઓનો ઉપયોગ કરી આસપાસની ચીજવસ્તુઓનું વજન કરી નીચેના કોષ્ટકમાં નોંધો :

વસ્તુનું વજન	વસ્તુનું નામ
૧ કિલોગ્રામથી વધુ	
૧ કિલોગ્રામ	
૧ કિલોગ્રામથી ઓછું	

અંદાજ લગાવો : ૧ કિલોગ્રામથી વધારે વજનદાર વસ્તુ પર ○ કરો અને ૧ કિલોગ્રામથી ઓછા વજનવાળી વસ્તુ પર □ કરો :

કેળું તડબૂચ ખુરશી ચંપલ ટેટી પંખો કંપાસ દફતર

અંદાજ લગાવી નોંધો :

૧. અડધા કિલોગ્રામથી ઓછા વજનની વસ્તુ :

_____ , _____ , _____ , _____ , _____ , _____

૨. અડધા કિલોગ્રામથી વધુ વજનની વસ્તુ :

_____ , _____ , _____ , _____ , _____ , _____

વધારે, ઓછું કે જેટલું ?

અંદાજ લગાવી નીચેના કોષ્ટકમાં તમારા મિત્રોનાં નામ લખો:

તમારાથી વધારે વજન હોય, તેવા મિત્રોનાં નામ	તમારાથી ઓછું વજન હોય, તેવા મિત્રોનાં નામ	તમારા જેટલું વજન હોય, તેવા મિત્રોનાં નામ

વજન કરવા માટે વજનિયાં, ત્રાજવાં અને વજનકાંટાનો ઉપયોગ થાય છે.

તમારા વિસ્તારમાં વજનિયાંને શું કહે છે ? _____

ત્રાજવાં અને વજનિયાં

નજીકમાં કબાડીની દુકાન, શાકભાજીની દુકાન, કરિયાણાની દુકાન, સોનીની દુકાન કે મીઠાઈવાળાની દુકાને જઈ ધ્યાનથી જુઓ કે તે ક્યાં-ક્યાં વજનિયાં અને ત્રાજવાનો ઉપયોગ કરે છે.

વજનકાંટા/ત્રાજવાં

વજનિયાં

કહો જોઈએ :

તમે બજારમાં મમ્મી-પપ્પાની સાથે ખરીદી કરવા જાઓ છો, ત્યારે દુકાનવાળાઓ કયા-કયા પ્રકારનાં ત્રાજવાં અને વજનિયાંનો ઉપયોગ કરે છે ?

ત્રાજવાં અને વજનિયાં વિવિધ પ્રકારનાં હોય છે, જેના દ્વારા વસ્તુનું ચોક્કસ વજન કરી શકાય છે.

કિલોગ્રામ અને ગ્રામનો સંબંધ :

સલમાન બજારમાંથી નીચેની વસ્તુઓ ખરીદીને લાવ્યો :

વસ્તુ	વજન (ગ્રામમાં)
ચણા	૧૦૦
મગ	૧૦૦
તલ	૧૦૦
દાળ	૧૦૦
ચા	૧૦૦
ખાંડ	૧૦૦
ગોળ	૧૦૦
ચોખા	૧૦૦
મરચું	૧૦૦
હળદર	૧૦૦

કહો જોઈએ:

- (૧) સલમાને કુલ કેટલા ગ્રામની વસ્તુઓ ખરીદી ? _____ ગ્રામ
- (૨) ૧૦૦૦ ગ્રામને તોળવા માટે કયા વજનિયાનો એક જ વાર ઉપયોગ કરવો પડે ? _____

- ૧ કિલોગ્રામ = ૧૦૦૦ ગ્રામ
- વજનનો મોટો એકમ કિલોગ્રામ છે. ટૂંકમાં તેને કિગ્રા એમ લખાય.
- વજનનો નાનો એકમ ગ્રામ છે.

સલમાનને ૧ કિલોગ્રામનું વજન કરવું છે તો,

- (૧) ૧૦૦ ગ્રામ બિસ્કિટનાં કેટલાં પેકેટ ભેગાં કરવાં પડે ? _____
- (૨) ૨૦૦ ગ્રામ ચોખાની કેટલી થેલી ભેગી કરવી પડે ? _____
- (૩) ૫૦૦ ગ્રામ ચાનાં કેટલાં પેકેટ ભેગાં કરવાં પડે ? _____
- (૪) ૫૦ ગ્રામ હળદરનાં કેટલાં પાઉચ ભેગાં કરવાં પડે ? _____

નીચે આપેલ વસ્તુ-ચિત્રો જુઓ અને સમાન વસ્તુઓના વજનનાં સરવાળા કરો :

 ૧૨ કિગ્રા	 ૫૦૦ ગ્રામ	 ૨૫૦ ગ્રામ	 ૫ કિગ્રા	 ૧૫ કિગ્રા	 ૪૫૦ ગ્રામ
 ૪૫ કિગ્રા	 ૧૦ કિગ્રા	 ૪૦ કિગ્રા	 ૩ કિગ્રા	 ૧૦૦ કિગ્રા	 ૧૫ કિગ્રા

 વરીયાળી	 બટાટા	 વાલમીળ	 બાજરી	 ચોખા	 વરીયાળી
૨૫૦ ગ્રામ	૩ કિગ્રા	૨ કિગ્રા	૩૭ કિગ્રા	૩૦ કિગ્રા	૪૫૦ ગ્રામ

૧૨	કિગ્રા તલ
+	૧૫ કિગ્રા તલ
<hr/>	
૨૭	કિગ્રા તલ

૪૦૦	કિગ્રા બાજરી
+	૩૭૦ કિગ્રા બાજરી
<hr/>	
૭૭૦	કિગ્રા બાજરી

	ગ્રામ ચણા
+	ગ્રામ ચણા
<hr/>	
	ગ્રામ ચણા

	ગ્રામ વરિયાળી
+	ગ્રામ વરિયાળી
<hr/>	
	ગ્રામ વરિયાળી

	કિગ્રા બટાટા
+	કિગ્રા બટાટા
<hr/>	
	કિગ્રા બટાટા

	કિગ્રા ચોખા
+	કિગ્રા ચોખા
<hr/>	
	કિગ્રા ચોખા

	ગ્રામ શીંગ
+	ગ્રામ શીંગ
<hr/>	
	ગ્રામ શીંગ

	કિગ્રા ધાણાદાળ
+	કિગ્રા ધાણાદાળ
<hr/>	
	કિગ્રા ધાણાદાળ

	કિગ્રા ઘી
+	કિગ્રા ઘી
<hr/>	
	કિગ્રા ઘી

ઉદાહરણ ૧ :

૧. ૨૫૫ કિગ્રા ૧૫૦ ગ્રામ અને ૧૭૭ કિગ્રા ૩૫૦ ગ્રામનો સરવાળો કરો:

ઉકેલ :

કિગ્રા	ગ્રામ
૧૧	૧
૨૫૫	૧૫૦
+ ૧૭૭	૩૫૦
૪૩૨	૫૦૦

જવાબ : ૪૩૨ કિગ્રા ૫૦૦ ગ્રામ

૨. સરવાળો કરો: ૩૨૦ કિગ્રા ૪૩૦ ગ્રામ, ૧૦૫ કિગ્રા ૧૦૦ ગ્રામ અને ૫૫ કિગ્રા ૧૮૫ ગ્રામનો સરવાળો કરો :

ઉકેલ :

કિગ્રા	ગ્રામ
૧	૧
૩૨૦	૪૩૦
+ ૧૦૫	૧૦૦
+ ૫૫	૧૮૫
૪૮૦	૭૧૫

જવાબ : ૪૮૦ કિગ્રા ૭૧૫ ગ્રામ

૩. ૩ કિગ્રા ૪૦૦ ગ્રામ અને ૬૫ કિગ્રા ૬૦૦ ગ્રામનો સરવાળો કરો:

ઉકેલ :

કિગ્રા	ગ્રામ
૧	
૩	૪૦૦
+ ૬૫	૬૦૦
૬૮	૦૦૦

જવાબ : ૬૮ કિગ્રા

મહાવરો ૧

૧. સરવાળા કરો :

(૧)

$$\begin{array}{r} ૩૫૦ \text{ ગ્રામ ખાંડ} \\ + ૧૬૦ \text{ ગ્રામ ખાંડ} \\ + ૧૦૫ \text{ ગ્રામ ખાંડ} \\ \hline \end{array}$$

(૨)

$$\begin{array}{r} ૪૭૦ \text{ ગ્રામ ચા} \\ + ૨૮૦ \text{ ગ્રામ ચા} \\ + ૧૫૦ \text{ ગ્રામ ચા} \\ \hline \end{array}$$

(૩)

કિગ્રા	ગ્રામ
૫૮૦	૨૧૦
+ ૩૪૦	૦૦૦
+ ૪૫	૧૯૦
<hr/>	

(૪)

કિગ્રા	ગ્રામ
૧૦૯	૫૦૦
+ ૬૨૨	૨૬૦
+ ૭૨	૧૪૦
<hr/>	

૨. સરવાળા કરો :

- (૧) ૧૦ કિગ્રા ૪૩૦ ગ્રામ અને ૯ કિગ્રા ૨૭૦ ગ્રામ
- (૨) ૧૯૫ કિગ્રા ૬૫૦ ગ્રામ અને ૮૦ કિગ્રા ૧૭૦ ગ્રામ
- (૩) ૨૨૫ કિગ્રા ૫૦૦ ગ્રામ અને ૧૫૭ કિગ્રા ૧૫૦ ગ્રામ
- (૪) ૩૨૦ કિગ્રા ૩૦૦ ગ્રામ અને ૨૧૦ કિગ્રા ૨૦૦ ગ્રામ
- (૫) ૧૫૦ કિગ્રા ૪૫૦ ગ્રામ અને ૨૫૦ કિગ્રા ૩૭૦ ગ્રામ

ઉદાહરણ ૨ :

૧. ૯૫ કિગ્રામાંથી ૭૭ કિગ્રા બાદ કરો:

૯ ૫	
૯ ૫	કિગ્રા
- ૭ ૭	કિગ્રા
૧ ૮	કિગ્રા

જવાબ : ૧૮ કિગ્રા

૨. ૫૦૦ ગ્રામમાંથી ૩૬૫ ગ્રામ બાદ કરો :

૪ ૯ ૧૦	
૫ ૦ ૦	ગ્રામ
- ૩ ૬ ૫	ગ્રામ
૧ ૩ ૫	ગ્રામ

જવાબ : ૧૩૫ ગ્રામ

૩. ૩૭૨ કિગ્રા ૮૦૦ ગ્રામ તુવેરમાંથી ૨૩૫ કિગ્રા ૨૫૦ ગ્રામ તુવેર બાદ કરો :

કિગ્રા	ગ્રામ
૬ ૧૨	૭ ૧૦
૩ ૭ ૨	૨ ૦ ૦
- ૨ ૩ ૫	૨ ૫ ૦
૧ ૩ ૭	૫ ૫ ૦

જવાબ : ૧૩૭ કિગ્રા ૫૫૦ ગ્રામ

મહાવરો ૨

૧. બાદબાકી કરો :

- (૧) ૪૭૮ કિગ્રામાંથી ૨૮૯ કિગ્રા બાદ કરો.
- (૨) ૨૪૫ કિગ્રામાંથી ૧૫૯ કિગ્રા બાદ કરો.
- (૩) ૫૫૦ ગ્રામમાંથી ૯૫ ગ્રામ બાદ કરો.
- (૪) ૭૪૫ ગ્રામમાંથી ૩૫૦ ગ્રામ બાદ કરો.
- (૫) ૩૮ કિગ્રા ૨૬૦ ગ્રામ ચોખામાંથી ૨૭ કિગ્રા ૧૭૦ ગ્રામ ચોખા બાદ કરો.
- (૬) ૩૭૫ કિગ્રા ૯૦૦ ગ્રામ મકાઈમાંથી ૩૩૬ કિગ્રા ૮૫૦ ગ્રામ મકાઈ બાદ કરો.
- (૭) ૨૮૫ કિગ્રા ૩૦૦ ગ્રામ કેરીમાંથી ૧૮૯ કિગ્રા ૨૯૦ ગ્રામ કેરી બાદ કરો.
- (૮) ૪૦૦ કિગ્રા ૮૯૫ ગ્રામ ઘઉંમાંથી ૨૧૦ કિગ્રા ૪૦૫ ગ્રામ ઘઉં બાદ કરો.

સ્વાધ્યાય

૧. સરવાળા કરો :

(૧)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૮૩	૩૦૦
+	૧૬૮	૮૦૦

(૨)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૪૨૫	૨૫૦
+	૩૩૩	૭૧૦

(૩)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૩૩૦	૪૮૦
+	૩૫૨	૨૦૨

(૪)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૨૪૮	૨૮૫
+	૨૬૮	૧૦૮

(૫)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૧૫	૨૫૦
+	૮	૦૭૫
+	૬	૩૦૦

(૬)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૬૦૫	૨૨૫
+	૧૬૮	૦૬૫
+	૮૫	૧૦૦

(૭)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૩૩૦	૪૦૦
+	૧૫૫	૩૫૦
+	૪૫	૦૪૦

(૮)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૨૪૮	૧૫૦
+	૧૫૦	૩૩૦
+	૭૦	૦૩૫

(૯)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૪૫૫	૨૫૦
+	૮૩	૧૪૫
+	૬૦	૪૫૦

(૧૦)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૫૭૫	૨૫૦
+	૪૫	૩૫૦
+	૩૦	૨૫૫

૨. બાદબાકી કરો :

(૧)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૨૩	૮૫૦
	- ૧૨	૩૨૦

(૨)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૩૨૩	૭૬૫
	- ૧૦૮	૩૨૫

(૩)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૧૯૮	૩૭૯
	- ૬૮	૧૬૮

(૪)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૭૬૮	૧૮૨
	- ૧૬૪	૧૫૩

(૫)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૧૭૫	૨૧૫
	- ૧૨૪	૧૦૩

(૬)	કિગ્રા	ગ્રામ
	૯૫૭	૨૮૯
	- ૪૭	૧૮૯

૩. ૮૬ કિગ્રા ૧૪૦ ગ્રામ બાજરીમાં ૩૪ કિગ્રા ૧૨૦ ગ્રામ બાજરી ઉમેરો.
૪. ૨૧૦ કિગ્રા ૭૬૫ ગ્રામ ભીંડામાંથી ૧૬૮ કિગ્રા ૩૦૫ ગ્રામ ભીંડા બાદ કરો.
૫. ૧૩૫ કિગ્રા ૨૦૮ ગ્રામ વટાણામાં ૨૬૦ કિગ્રા ૩૭૮ ગ્રામ વટાણા ઉમેરો.
૬. ૧૪૮ કિગ્રા ૧૭૫ ગ્રામ લોખંડમાં ૧૪૫ કિગ્રા ૨૫૦ ગ્રામ લોખંડ ઉમેરો.
૭. ૫૦ કિગ્રા ૪૬૫ ગ્રામ જામફળમાંથી ૩૦ કિગ્રા ૩૭૦ ગ્રામ જામફળ બાદ કરો.

૮. ૩૬૫ કિગ્રા ૪૮૦ ગ્રામ ખાતરમાંથી ૨૨૧ કિગ્રા ૨૦૦ ગ્રામ ખાતર બાદ કરો.
૯. ૯૦૦ કિગ્રા ૭૦૦ ગ્રામ મગફળીમાંથી ૭૩૫ કિગ્રા ૫૫૫ ગ્રામ મગફળી બાદ કરો.
૧૦. ૮૦૫ કિગ્રા ૪૫૦ ગ્રામ પપૈયાંમાંથી ૫૭૦ કિગ્રા ૩૮૫ ગ્રામ પપૈયાં બાદ કરો.

જવાબ

મહાવરો ૧

૧. (૧) ૬૧૫ ગ્રામ (૨) ૯૦૦ ગ્રામ (૩) ૯૬૫ કિગ્રા ૪૦૦ ગ્રામ
(૪) ૮૦૩ કિગ્રા ૯૦૦ ગ્રામ
૨. (૧) ૧૯ કિગ્રા ૭૦૦ ગ્રામ (૨) ૨૭૫ કિગ્રા ૮૨૦ ગ્રામ
(૩) ૩૮૨ કિગ્રા ૬૫૦ ગ્રામ (૪) ૫૩૦ કિગ્રા ૫૦૦ ગ્રામ
(૫) ૪૦૦ કિગ્રા ૮૨૦ ગ્રામ

મહાવરો ૨

૧. ૧૮૯ કિગ્રા ૨. ૮૬ કિગ્રા ૩. ૪૫૫ ગ્રામ ૪. ૩૯૫ ગ્રામ
૫. ૧૧ કિગ્રા ૯૦ ગ્રામ ૬. ૩૯ કિગ્રા ૫૦ ગ્રામ ૭. ૯૬ કિગ્રા ૧૦ ગ્રામ
૮. ૧૯૦ કિગ્રા ૪૯૦ ગ્રામ

સ્વાધ્યાય

૧. (૧) ૨૫૨ કિગ્રા ૧૦૦ ગ્રામ (૨) ૭૫૮ કિગ્રા ૯૬૦ ગ્રામ
(૩) ૬૮૨ કિગ્રા ૬૮૨ ગ્રામ (૪) ૫૧૬ કિગ્રા ૩૯૩ ગ્રામ
(૫) ૨૯ કિગ્રા ૬૨૫ ગ્રામ (૬) ૮૬૮ કિગ્રા ૩૯૦ ગ્રામ
(૭) ૫૩૦ કિગ્રા ૭૯૦ ગ્રામ (૮) ૪૬૮ કિગ્રા ૫૧૫ ગ્રામ
(૯) ૫૯૮ કિગ્રા ૮૪૫ ગ્રામ (૧૦) ૬૫૦ કિગ્રા ૮૫૫ ગ્રામ

૨. (૧) ૧૧ કિગ્રા ૫૩૦ ગ્રામ (૨) ૨૧૫ કિગ્રા ૪૪૦ ગ્રામ
 (૩) ૧૩૦ કિગ્રા ૨૧૧ ગ્રામ (૪) ૬૦૪ કિગ્રા ૨૯ ગ્રામ
 (૫) ૫૧ કિગ્રા ૧૧૨ ગ્રામ (૬) ૯૧૦ કિગ્રા ૧૦૦ ગ્રામ
 ૩. ૧૨૦ કિગ્રા ૨૬૦ ગ્રામ ૪. ૪૨ કિગ્રા ૪૬૦ ગ્રામ
 ૫. ૩૯૫ કિગ્રા ૫૮૬ ગ્રામ ૬. ૨૯૩ કિગ્રા ૪૨૫ ગ્રામ
 ૭. ૨૦ કિગ્રા ૯૫ ગ્રામ ૮. ૧૪૪ કિગ્રા ૨૮૦ ગ્રામ
 ૯. ૧૬૫ કિગ્રા ૧૪૫ ગ્રામ ૧૦. ૨૩૫ કિગ્રા ૬૫ ગ્રામ

તમારા ઘરે ખરીદવામાં આવતી હોય તેવી વસ્તુઓનાં નામની યાદી બનાવો અને તેમનું વજન પણ નોંધો:

વસ્તુનું નામ	વજન

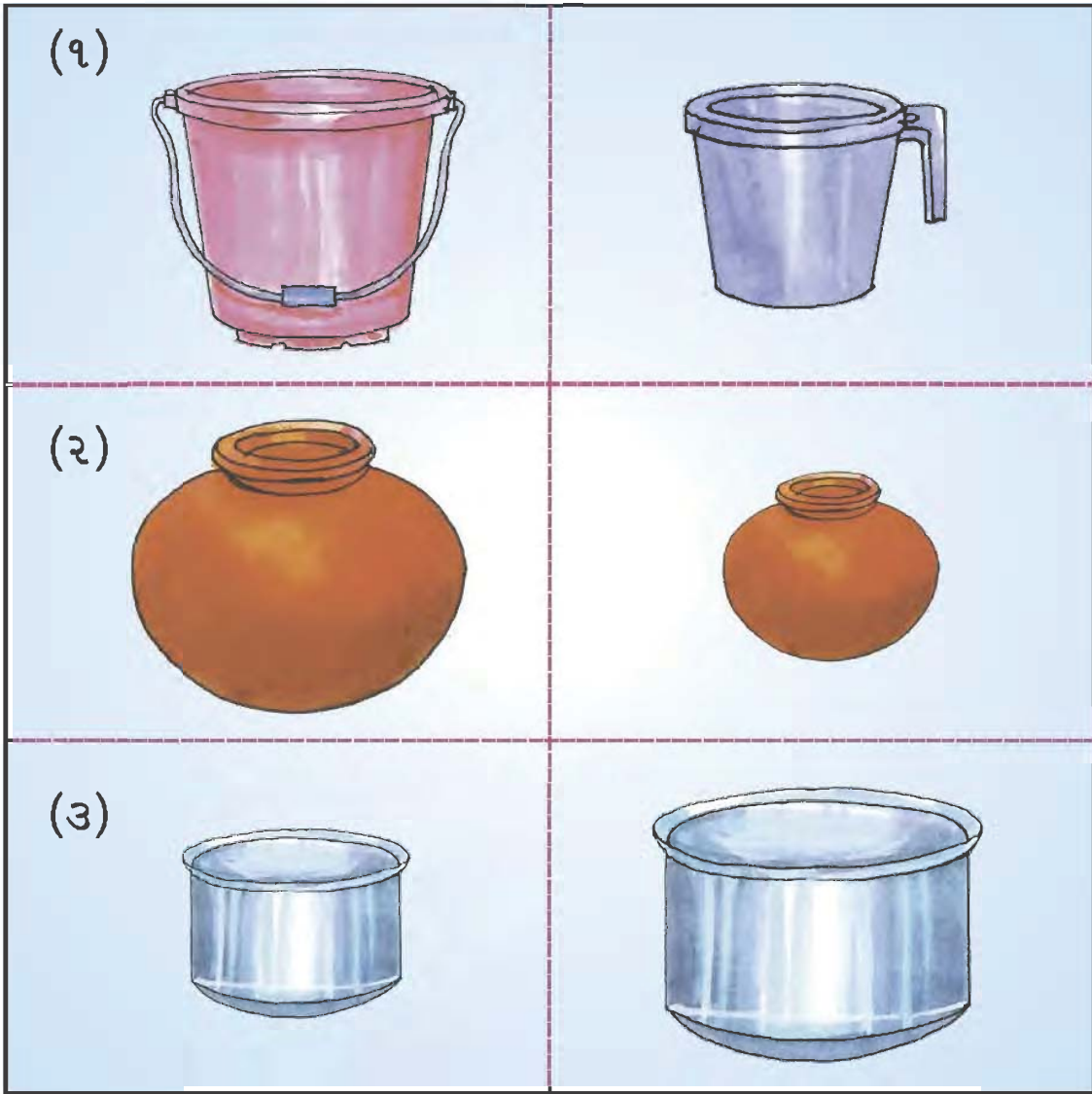

૧૩

ગુંજાશ (Capacity)

- યાદ કરીએ :

બે પાત્રોમાંથી જે પાત્રમાં વધુ પ્રવાહી/પાણી સમાવી શકાય તે પાત્રના ચિત્ર પર ✓ કરો :

અધિત

૧૬૦

ધોરણ ૩

ચાલો માપીએ :

મિત્રો, લોટા, ગ્લાસ, જગ, ડોલ, થાળી, ચમચી, માટલું વગેરે વિવિધ પ્રવાહી સમાવી શકાય તેવી વસ્તુઓ ભેગી કરો. હવે પાંચ-પાંચનાં જૂથમાં વહેંચાઈ જાઓ અને નીચે મુજબ માપન કરીને નોંધો :

ડોલ _____ લોટા પાણીથી ભરી શકાશે.

માટલું _____ ગ્લાસ પાણીથી ભરી શકાશે.

માટલું _____ જગ પાણીથી ભરી શકાશે.

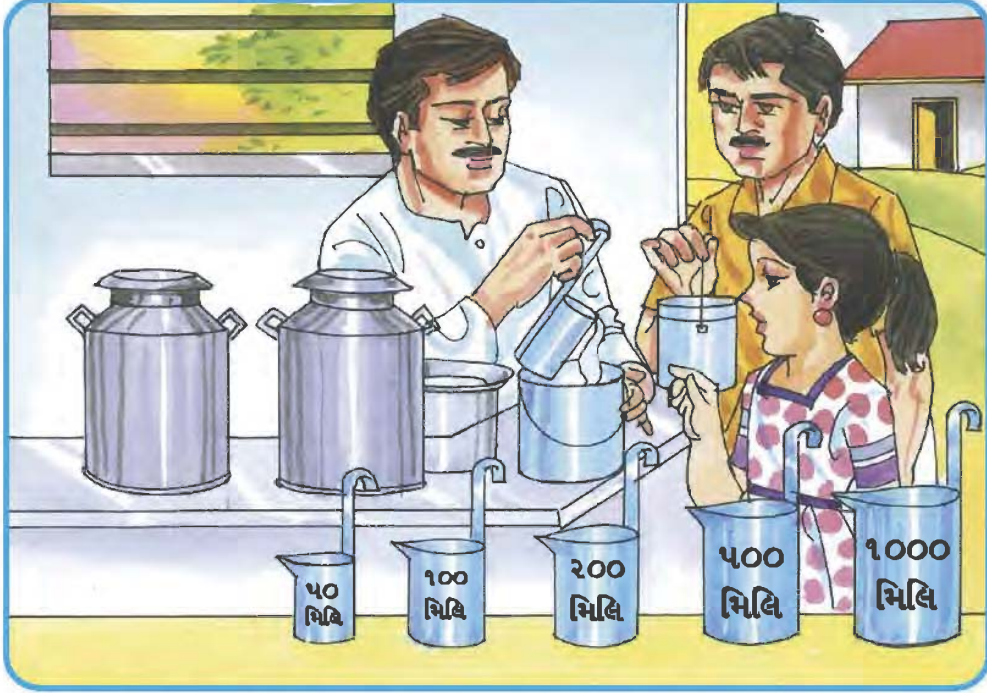

વાડકી _____ ચમચી પાણીથી ભરી શકાશે.

- કાપડની લંબાઈ કે પહોળાઈ માપવા આપણે મીટરપટ્ટીનો ઉપયોગ કરીએ છીએ.
- વજનનું માપન કરવા ત્રાજવાં અને બાટનો ઉપયોગ કરીએ છીએ.

મિત્રો પાણી, પેટ્રોલ, દૂધ, કેરોસીન, ઓઈલ, તેલ જેવા પ્રવાહીના જથ્થાનું માપન લિટર અને મિલીલિટર (મિલિ)માં દર્શાવાય છે. આ માટે વિવિધ માપિયાં ઉપયોગમાં લેવાય છે.

માપિયાનાં ચિત્રો જુઓ, સમજો અને ખાલી જગ્યા પૂરો :

200 મિલિ → 100 મિલિ _____ ૨ વખત ભરી શકાય.

400 મિલિ → 100 મિલિ _____ વખત ભરી શકાય.

1000 મિલિ → _____ વખત ભરી શકાય.

1000 મિલિ → 200 મિલિ _____ વખત ભરી શકાય.

કે હવે તમે કહી શકો ખરાં ?

- (૧) ૧૦૦ મિલિના માપિયા દ્વારા ૧ લિટર દૂધ લેવા માટે આ માપિયું દૂધથી ભરીને કેટલી વખત રેડવું પડશે ? _____
- (૨) ૨૦૦ મિલિના માપિયા દ્વારા ૧ લિટર દૂધ લેવા માટે આ માપિયું દૂધથી ભરીને કેટલી વખત રેડવું પડશે ? _____
- (૩) ૧ લિટર દૂધ લેવા માટે _____ મિલિનાં માપિયાં બે વાર ભરીને દૂધ લેવું પડશે ?
- (૪) ૫૦૦ મિલિનાં બે માપિયાં ભરી દૂધ લઈએ, તો કેટલું દૂધ લીધું કહેવાય ? _____

જુઓ અને સમજો :

દૂધનાં માપિયાં

૫૦ મિલિ

૧૦૦ મિલિ

૨૦૦ મિલિ

૫૦૦ મિલિ

૧ લિટર

કેરોસીનનાં માપિયાં

જથ્થો	માપિયું	કેટલી વખત
૧ લિટર	૧૦૦ મિલિ	૧૦
૫૦૦ મિલિ	૧૦૦ મિલિ	
૧ લિટર	૨૦૦ મિલિ	
૧ લિટર	૫૦૦ મિલિ	
૨૦૦ મિલિ	૧૦૦ મિલિ	
૧૦૦ મિલિ	૫૦ મિલિ	
૫૦૦ મિલિ	૫૦ મિલિ	
૧ લિટર	૧ લિટર	

- જે-તે માપ દર્શાવતું માપિયું તેની અંદર તેટલા મિલીલિટર પ્રવાહી જથ્થાને સમાવી શકે છે.

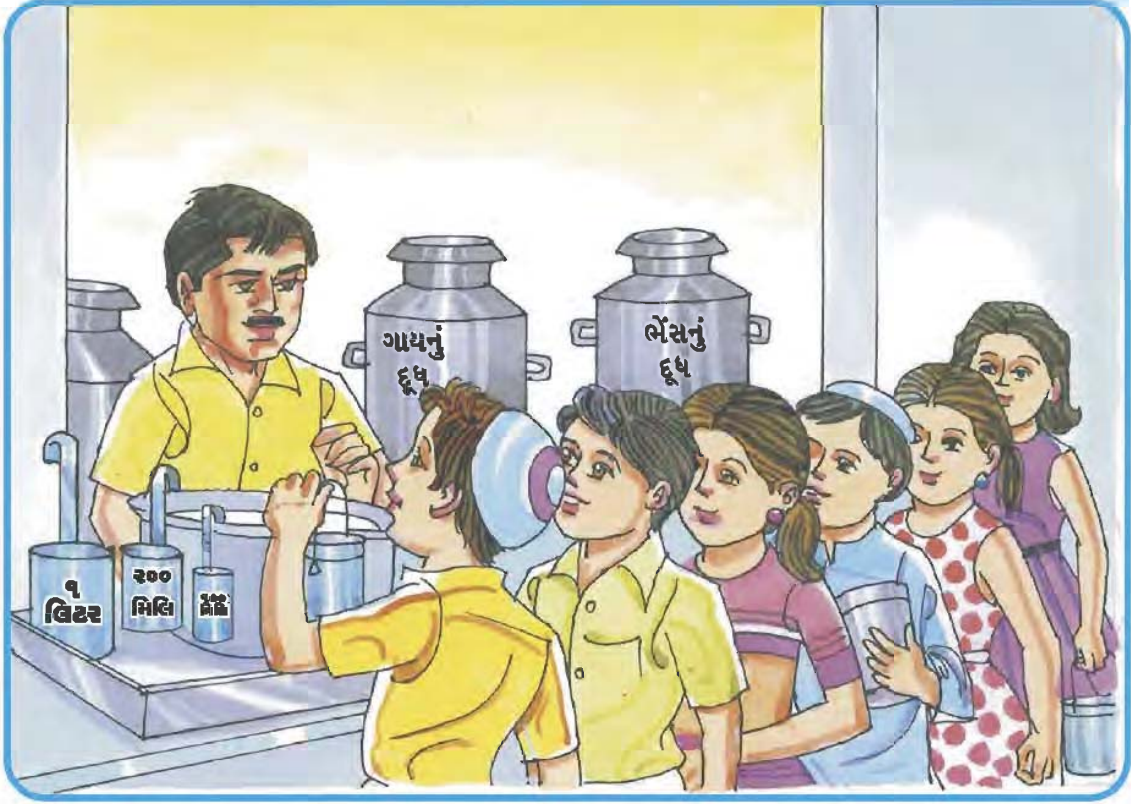

- જે-તે વાસણ વધુમાં વધુ જેટલું પ્રવાહી સમાવી શકે, તે માપને તે વાસણની ગુંજાશ કહે છે.

આટલું યાદ રાખો :

- ગુંજાશનો મોટો એકમ લિટર છે.
- ગુંજાશનો નાનો એકમ મિલીલિટર છે.
- ૧ લિટર = ૧૦૦૦ મિલીલિટર
- મિલીલિટરને ટૂંકમાં મિલિ એમ લખાય છે.

વિચારો અને કહો :

પરેશભાઈ પાસે ફક્ત ૧ લિટર, ૧૦૦ મિલિ અને ૨૦૦ મિલિનાં જ માપિયાં છે. તેઓ ઓછામાં ઓછાં માપિયાંનો ઉપયોગ કરી દૂધ આપવા માગે છે, તો તેમને દૂધ આપવામાં મદદ કરો.

● ક્યાં-ક્યાં માપિયાંનો ઉપયોગ કરશો ?

(૧) રહીમને ૩૦૦ મિલિ દૂધ આપવા. _____

_____

(૨) પાર્થને ૫૦૦ મિલિ દૂધ આપવા. _____

_____

(૩) વિશ્વાને ૯૦૦ મિલિ દૂધ આપવા. _____

_____

(૪) અબ્દુલને ૮૦૦ મિલિ દૂધ આપવા. _____

_____

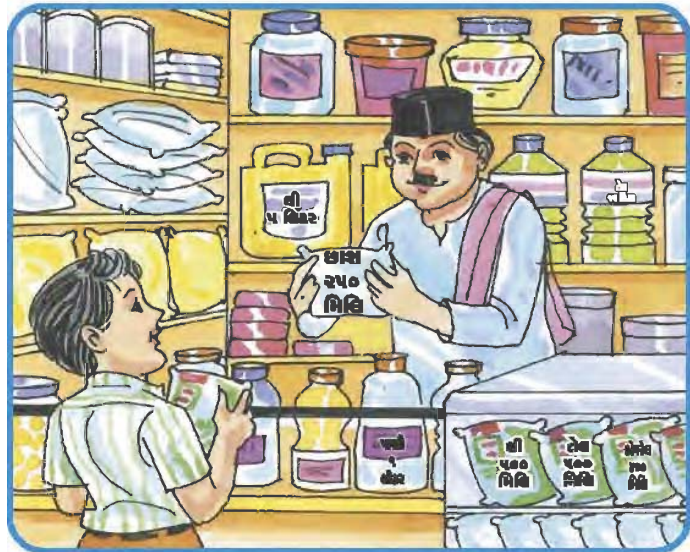
(૫) બંસરીને ૧ લિટર દૂધ આપવા. _____

_____

(૬) રુચાને ૧ લિટર ૩૦૦ મિલિ દૂધ આપવા. _____

_____

દૂધ, ઘી, તેલ, છાશ, પાણી, કોપરેલ, ઠંડાં પીણાં જેવી પ્રવાહી વસ્તુઓ હવે પોલિથીનની કોથળીઓમાં તેમજ બોટલમાં પણ વેચાય છે, તેના પર તેનું માપ જણાવેલ હોય છે.

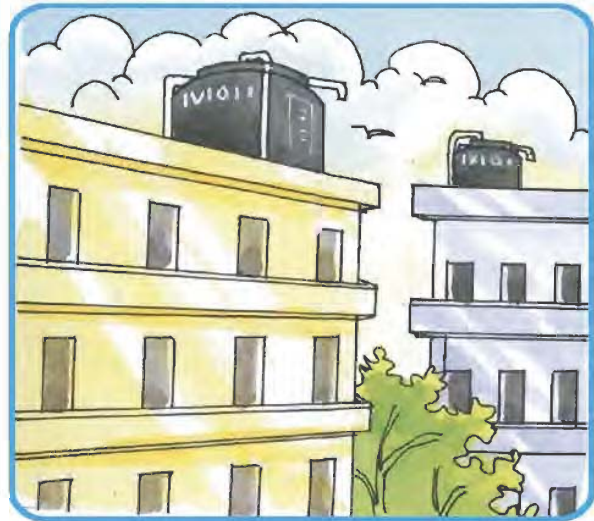

તમારા ગામ કે શહેરની દુકાનોમાં કઈ-કઈ પ્રવાહી વસ્તુઓ પોલિથીનની કોથળીઓમાં તેમજ બોટલમાં મળે છે, તેની યાદી નીચે આપેલા કોષ્ટકમાં દર્શાવો અને તેના ઉપર જણાવેલ માપ લખો :

વસ્તુ	લિટર કે મિલીલિટર
દૂધની થેલી	૫૦૦ મિલિ

પેટ્રોલ-ડીઝલના જથ્થાનું માપ પેટ્રોલપંપ પર આંકડામાં દર્શાવાય છે.

મિત્રો, તમે મકાનોની છત પર પાણીની ટાંકી જોઈ હશે. તેના પર લખેલી ગુંજાશ જેટલું પાણી તે સમાવી શકે છે.

● ગુજરાતના સરવાળા :

ઉદાહરણ ૧ : નીચેના દાખલા ગણો :

(૧) ૨૪ લિટર અને ૪૭ લિટરનો સરવાળો કરો.

$$\begin{array}{r} \text{— } \frac{1}{24} \text{ —} \\ + 47 \text{ લિટર} \\ \hline 71 \text{ લિટર} \end{array}$$

જવાબ : ૭૧ લિટર

(૩) ૧૨૫ મિલિ અને ૩૯૫ મિલિનો સરવાળો કરો.

$$\begin{array}{r} \text{— } \frac{11}{125} \text{ —} \\ + 395 \text{ મિલિ} \\ \hline 520 \end{array}$$

જવાબ : ૫૨૦ મિલિ

(૫) ૭ લિટર ૫૦૦ મિલિ અને ૮ લિટર, ૪ લિટર ૨૦૦ મિલિ દૂધનો સરવાળો કરો.

લિટર	મિલિ
7	500
+ 8	200
+ 4	200
14	900

જવાબ : ૧૪ લિટર ૯૦૦ મિલિ

(૨) ૪૬ લિટર, ૨૩૫ લિટર અને ૧૦૮ લિટરનો સરવાળો કરો.

$$\begin{array}{r} \text{— } \frac{1}{46} \text{ —} \\ + 235 \text{ લિટર} \\ + 108 \text{ લિટર} \\ \hline 389 \text{ લિટર} \end{array}$$

જવાબ : ૩૮૯ લિટર

(૪) ૪૨૧ લિટર ૨૫૦ મિલિ અને ૩૨૫ લિટર ૬૦૦ મિલિનો સરવાળો કરો.

લિટર	મિલિ
421	250
+ 325	600
746	850

જવાબ : ૭૪૬ લિટર ૮૫૦ મિલિ

(૬) ૧૪ લિટર ૭૦૦ મિલિ, ૮ લિટર ૭૦ મિલિ, ૪ લિટર પેટ્રોલનો સરવાળો કરો.

લિટર	મિલિ
1	
14	700
+ 8	70
+ 4	000
25	770

જવાબ : ૨૬ લિટર ૭૭૦ મિલિ

મહાવરો ૧

૧. નીચેના સરવાળા કરો :

- (૧) ૨૨ લિટર અને ૨૪ લિટર (૨) ૫૫ મિલિ અને ૭૮ મિલિ
 (૩) ૧૮૦ લિટર અને ૨૯૦ લિટર (૪) ૩૨૬ મિલિ અને ૫૦૦ મિલિ

૨. નીચેના સરવાળા કરો :

- (૧) ૨૩૦ લિટર ૬૦૦ મિલિમાં ૨૦૬ લિટર ૩૫૦ મિલિ ઉમેરો.
 (૨) ૩૪૦ લિટરમાં ૩૭૦ લિટર ૭૮૦ મિલિ ઉમેરો.

૩. નીચેના સરવાળા કરો :

$$\begin{array}{r} (૧) \quad ૮૫ \text{ લિટર કેરોસીન} \\ + ૯૮ \text{ લિટર કેરોસીન} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} (૨) \quad ૪૨૬ \text{ લિટર પેટ્રોલ} \\ + ૩૩૮ \text{ લિટર પેટ્રોલ} \\ \hline \end{array}$$

(૩)	લિટર	મિલિ
	૮	૩૪૦ પેટ્રોલ
+	૧૩	૫૦૦ પેટ્રોલ
+	૬	૪૦૦ પેટ્રોલ

(૪)	લિટર	મિલિ
	૧૨૮	૪૦૦ દૂધ
+	૨૦૭	૦૦૦ દૂધ
+	૧૨૭	૨૫૧ દૂધ

✪ ગુજરાતની બાદબાકી :

ઉદાહરણ ૨ : નીચેના દાખલાઓ ગણો :

- (૧) ૮૬ લિટરમાંથી ૪૭ લિટર બાદ કરો.

$$\begin{array}{r} ૭ \quad ૧૬ \\ \hline ૮૬ \quad \text{લિટર} \\ - ૪૭ \quad \text{લિટર} \\ \hline ૩૯ \quad \text{લિટર} \end{array}$$

જવાબ : ૩૯ લિટર

- (૨) ૪૫૬ મિલિમાંથી ૩૫૯ મિલિ બાદ કરો.

$$\begin{array}{r} ૧૪ \\ ૩ \quad ૫ \quad ૧૬ \\ \hline ૪૫૬ \quad \text{મિલિ} \\ - ૩૫૯ \quad \text{મિલિ} \\ \hline ૦૯૭ \quad \text{મિલિ} \end{array}$$

જવાબ : ૯૭ મિલિ

(૩) ૪૫૦ લિટરમાંથી ૭૬ લિટર બાદ કરો.

$$\begin{array}{r} 18 \\ 3 \cancel{8} 10 \\ \hline 380 \text{ લિટર દૂધ} \\ - 76 \text{ લિટર દૂધ} \\ \hline 304 \text{ લિટર દૂધ} \end{array}$$

જવાબ : ૩૦૪ લિટર

(૪) ૫૬૦ લિટર ૭૦૦ મિલિ ડીઝલમાંથી ૪૪૫ લિટર ૬૭૦ મિલિ ડીઝલ બાદ કરો.

લિટર	મિલિ
560	700
- 445	670
115	030

જવાબ : ૧૧૫ લિટર ૩૦ મિલિ

મહાવરો ૨

૧. નીચેની બાદબાકી કરો :

(૧) ૭૬ લિટરમાંથી ૪૭ લિટર (૨) ૨૮૦ લિટરમાંથી ૨૦૯ લિટર

૨. નીચેની બાદબાકી કરો :

(૧) ૭૪૦ મિલિમાંથી ૩૩૦ મિલિ (૨) ૪૮૬ મિલિમાંથી ૩૭ મિલિ

૩. નીચેની બાદબાકી કરો :

(૧) ૮૮૩ લિટર પાણી
- ૨૦૬ લિટર પાણી

(૨)

લિટર	મિલિ
૬	૭૦૦ પેટ્રોલ
- ૪	૨૮૦ પેટ્રોલ

(૩)

લિટર	મિલિ
૪૭	૮૨૬ દૂધ
- ૩૬	૨૭૫ દૂધ

(૪)

લિટર	મિલિ
૩૭૫	૬૦૦ કેરોસીન
- ૧૯૬	૩૫૦ કેરોસીન

૪. બાદબાકી કરો:

(૧) ૪૭૦ લિટર ૮૨૫ મિલિમાંથી ૧૪૬ લિટર ૩૭૬ મિલિ બાદ કરો.

(૨) ૪૧૬ લિટર ૮૮૦ મિલિમાંથી ૧૬૮ લિટર બાદ કરો.

સ્વાધ્યાય

૧. નીચેના સરવાળા કરો :

$$\begin{array}{r} (૧) \quad ૩૨૭ \text{ લિટર} \\ + ૧૮૫ \text{ લિટર} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} (૨) \quad ૪૭૬ \text{ મિલિ} \\ + ૨૮૦ \text{ મિલિ} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r|l} (૩) & \\ \hline & \text{લિટર} \quad \text{મિલિ} \\ \hline & ૪ \quad ૩૭૬ \\ + & ૧૮ \quad ૪૩૫ \\ \hline & \end{array}$$

૨. નીચેની બાદબાકી કરો :

$$\begin{array}{r} (૧) \quad ૮૬૦ \text{ લિટર} \\ - ૩૮૬ \text{ લિટર} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} (૨) \quad ૯૦૦ \text{ મિલિ} \\ - ૩૭૬ \text{ મિલિ} \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r|l} (૩) & \\ \hline & \text{લિટર} \quad \text{મિલિ} \\ \hline & ૩૪ \quad ૮૦૦ \\ - & ૯ \quad ૦૦૦ \\ \hline & \end{array}$$

૩. નીચેના સરવાળા કરો :

$$\begin{array}{r|l} (૧) & \\ \hline & \text{લિટર} \quad \text{મિલિ} \\ \hline & ૭ \quad ૩૫૦ \text{ દૂધ} \\ + & ૧૮ \quad ૪૩૦ \text{ દૂધ} \\ + & ૮ \quad ૫૫૦ \text{ દૂધ} \\ \hline & \end{array}$$

$$\begin{array}{r|l} (૨) & \\ \hline & \text{લિટર} \quad \text{મિલિ} \\ \hline & ૪૦ \quad ૩૬૦ \text{ દૂધ} \\ + & ૨૫ \quad ૩૦૦ \text{ દૂધ} \\ + & ૧૬ \quad ૦૦૦ \text{ દૂધ} \\ \hline & \end{array}$$

૪. નીચેની બાદબાકી કરો :

$$\begin{array}{r|l} (૧) & \\ \hline & \text{લિટર} \quad \text{મિલિ} \\ \hline & ૧૮ \quad ૯૫૦ \text{ કેરોસીન} \\ - & ૯ \quad ૫૦૦ \text{ કેરોસીન} \\ \hline & \end{array}$$

$$\begin{array}{r|l} (૨) & \\ \hline & \text{લિટર} \quad \text{મિલિ} \\ \hline & ૭૬૦ \quad ૫૦૦ \text{ પાણી} \\ - & ૨૮૮ \quad ૩૨૫ \text{ પાણી} \\ \hline & \end{array}$$

૫. જુઓ અને લખો :

					
૮ રૂપિયા	૯ રૂપિયા	૧૨ રૂપિયા	૨ રૂપિયા	૨૨ રૂપિયા	૪૦ રૂપિયા
					
૧૮ રૂપિયા	૧ રૂપિયો	૭૦ રૂપિયા	૨૬ રૂપિયા	૧૬૦ રૂપિયા	૪૦ રૂપિયા

- મારે ૩૧ રૂપિયાની વસ્તુઓ લેવી છે, તો કઈ-કઈ વસ્તુઓ લઈ શકાશે ? અને કુલ કેટલું પ્રવાહી મળશે ?
- મારે ૯૫૦ મિલિ વસ્તુઓ ખરીદવી છે, તો મને કઈ-કઈ વસ્તુઓ મળશે ?
_____
- હું ઘીની એક થેલી અને દૂધની એક થેલી લઉં, તો મારી પાસે કેટલું પ્રવાહી થશે ? _____ . કેટલા રૂપિયા આપવા પડશે ? _____
- કોપરેલની બોટલ કરતાં પાણીની બોટલમાં કેટલા મિલીલિટર પ્રવાહી વધારે છે ? _____
- જો હું મારા ચાર મિત્રો માટે ૨૫૦ મિલિના પાણીનાં પાઉચ લઉં, તો મારી પાસે કેટલું પાણી થશે ? _____ . કેટલા રૂપિયા આપવા પડશે ? _____

મહાવરો ૧

૧. (૧) ૪૬ લિટર (૨) ૧૩૩ મિલિ (૩) ૪૭૦ લિટર (૪) ૮૨૬ મિલિ
 ૨. (૧) ૪૩૬ લિટર ૮૫૦ મિલિ (૨) ૭૧૦ લિટર ૭૮૦ મિલિ
 ૩. (૧) ૧૮૩ લિટર (૨) ૭૬૪ લિટર
 (૩) ૨૮ લિટર ૨૪૦ મિલિ (૪) ૪૬૨ લિટર ૬૫૧ મિલિ

મહાવરો ૨

૧. (૧) ૨૯ લિટર (૨) ૭૧ લિટર
 ૨. (૧) ૪૧૦ મિલિ (૨) ૪૪૯ મિલિ
 ૩. (૧) ૬૮૭ લિટર (૨) ૨ લિટર ૪૨૦ મિલિ
 (૩) ૧૧ લિટર ૫૫૧ મિલિ (૪) ૧૭૯ લિટર ૨૫૦ મિલિ
 ૪. (૧) ૩૨૪ લિટર ૪૪૯ મિલિ (૨) ૨૪૮ લિટર ૮૯૦ મિલિ

સ્વાધ્યાય

૧. (૧) ૫૧૨ લિટર (૨) ૭૫૬ મિલિ (૩) ૨૨ લિટર ૮૧૧ મિલિ
 ૨. (૧) ૪૭૪ લિટર (૨) ૫૨૪ મિલિ (૩) ૨૫ લિટર ૮૦૦ મિલિ
 ૩. (૧) ૩૫ લિટર ૩૩૦ મિલિ (૨) ૮૧ લિટર ૬૬૦ મિલિ
 ૪. (૧) ૯ લિટર ૪૫૦ મિલિ (૨) ૪૭૧ લિટર ૧૭૫ મિલિ

પુનરાવર્તન : ૪ (Revision : 4)

૧. નીચેની ખાલી જગ્યા પૂરો :

- (૧) ૨૮ કે ૨૯ દિવસ _____ માસના હોય છે.
(૨) નવેમ્બર માસના _____ દિવસો હોય છે.
(૩) સ્વાતંત્ર્યદિન _____ માસમાં આવે છે.
(૪) પ્રજાસત્તાક દિન _____ માસમાં આવે છે.
(૫) $૫ \div ૫ =$ _____
(૬) $૯ \div ૧ =$ _____
(૭) ૩૫ માંથી ૭ને વધુમાં વધુ _____ વાર બાદ કરી શકાય.
(૮) ૪૮ ચોકલેટ છ મિત્રોને સરખે ભાગે વહેંચતાં દરેકને ભાગે _____ ચોકલેટ આવે.

૨. યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરી ખાલી જગ્યા પૂરો :

- (૧) ગુંજાશનો નાનો એકમ _____ છે.
(અ) લિટર (બ) મિલીલિટર (ક) સેન્ટિમીટર (ડ) મીટર
(૨) ગુંજાશનો મોટો એકમ _____ છે.
(અ) મીટર (બ) સેન્ટિમીટર (ક) લિટર (ડ) મિલીલિટર
(૩) ૧ લિટર = _____ મિલીલિટર
(અ) ૧૦૦ (બ) ૧ (ક) ૧૦ (ડ) ૧૦૦૦
(૪) ૭ લિટર + ૫ લિટર = _____
(અ) ૧૨ મિલીલિટર (બ) ૨ લિટર (ક) ૧૨ લિટર (ડ) ૧૨ મીટર

(૫) ૬૦૦ મિલીલિટર – ૨૦૦ મિલીલિટર = _____

(અ) ૪૦૦ મિલીલિટર (ક) ૪૦૦ લિટર

(બ) ૮૦૦ મિલીલિટર (ડ) ૪૦૦ મીટર

૩. ઈસવીસનના વર્ષમાં ૩૦ દિવસવાળા માસનાં નામ લખો :

(૧) _____ (૨) _____ (૩) _____ (૪) _____

૪. સાચા વિકલ્પો પર (●) કરો :

(૧) ૧ કિલોગ્રામ એટલે ?

( ) ૧૦૦૦ ગ્રામ ( ) ૧ ગ્રામ ( ) ૧૦૦ ગ્રામ ( ) ૧૦૦૦ કિગ્રા

(૨) કિલોગ્રામને ટૂંકમાં કેવી રીતે લખાય છે ?

( ) કિગ્રા ( ) કિલોગ્રામ ( ) ગ્રામ ( ) કિલો અને ગ્રામ

(૩) વજનનો નાનો એકમ કયો છે ?

( ) કિલોગ્રામ ( ) ગ્રામ ( ) કિલો ( ) ગ્રામકિલો

(૪) ૩૦૦ ગ્રામ + ૨૫૦ ગ્રામ એટલે કેટલા ગ્રામ ?

( ) ૩૦૦ ગ્રામ ( ) ૨૫૦ ગ્રામ ( ) ૫૦૦ ગ્રામ ( ) ૫૫૦ ગ્રામ

૫. નીચે આપેલ દાખલા ગણો :

(૧)	કલાક	મિનિટ	(૨)	કલાક	મિનિટ	(૩)	કલાક	મિનિટ
	૯	૪૫		૧૨	૩૫		૧૭	૩૦
+	૪	૧૦	+	૨	૦૫	+	૮	૨૦

(४)	कलाक	मिनिट	(५)	कलाक	मिनिट	(६)	कलाक	मिनिट
	५	१५		१०	१८		८	२२
	+ ७	२५		+ ८	३५		+ ६	३७

(७)	मीटर	सेमी	(८)	मीटर	सेमी	(९)	लिट्र	मिलि
	५४	६८		२५	५६		५	६००
	+ १५	३६		+ ५६	७१		+ ७	३००
							+ ३	५००

(१०)	लिट्र	मिलि	(११)	किग्रा	ग्राम	(१२)	किग्रा	ग्राम
	२२	५००		२४०	६००		५७५	१३०
	+ ३	०५०		+ ३१५	०००		+ २०५	८५५
	+ ४	०००						

(१३)	किग्रा	ग्राम	(१४)	किग्रा	ग्राम
	६५	२५०		१०८	५४५
	+ २६८	४२५		+ ७०१	१६०

६. भादभाकी करो :

(१)	मीटर	सेमी	(२)	मीटर	सेमी	(३)	किग्रा	ग्राम
	२८	३५		८०	५४		७५	१८५
	- २४	१८		- ३५	२८		- ५५	१३५

(४)	किग्रा	ग्राम	(५)	किग्रा	ग्राम	(६)	किग्रा	ग्राम
	८३२	५५०		२००	३००		८४५	४८०
	- २६५	२७५		- १७२	१५०		- ७७७	३८५

(૭)	લિટર	મિલિ
	૫૮	૩૨૫
	- ૨૫	૫૦૦

(૮)	લિટર	મિલિ
	૫૬૩	૬૦૦
	- ૧૮૫	૨૫૦

૭. નીચેના ભાગાકાર કરો:

(૧) $૫૬ \div ૮$ (૨) $૨૨૮ \div ૨$ (૩) $૩૫૬ \div ૪$ (૪) $૨૦૩ \div ૭$

૮. ૫ રૂપિયાની કેટલી નોટો મળીને ૪૫ રૂપિયા થાય ?

૯. કેટલી રિક્ષાનાં પૈડાં ૨૭ થાય ?

૧૦. શક્ય હોય એટલી રીતે ૧૦ રૂપિયાના છૂટા આપો, જેમાં ૫૦ પૈસા, ૧ રૂપિયો, ૨ રૂપિયા અને ૫ રૂપિયાના ઓછામાં ઓછા એક-એક સિક્કા હોય.

૧૧. ૨૦ રૂપિયાના છૂટા આપો : જેમાં ફક્ત એક જ મૂલ્યના સિક્કા હોય. (દા.ત., માત્ર ૨ રૂપિયાના ૧૦ સિક્કા)

૧૨. માપો અને જવાબ આપો:

(૧) લોખંડના સળિયાની લંબાઈ _____ સેમી

(૨) પેન્સિલની લંબાઈ _____ સેમી

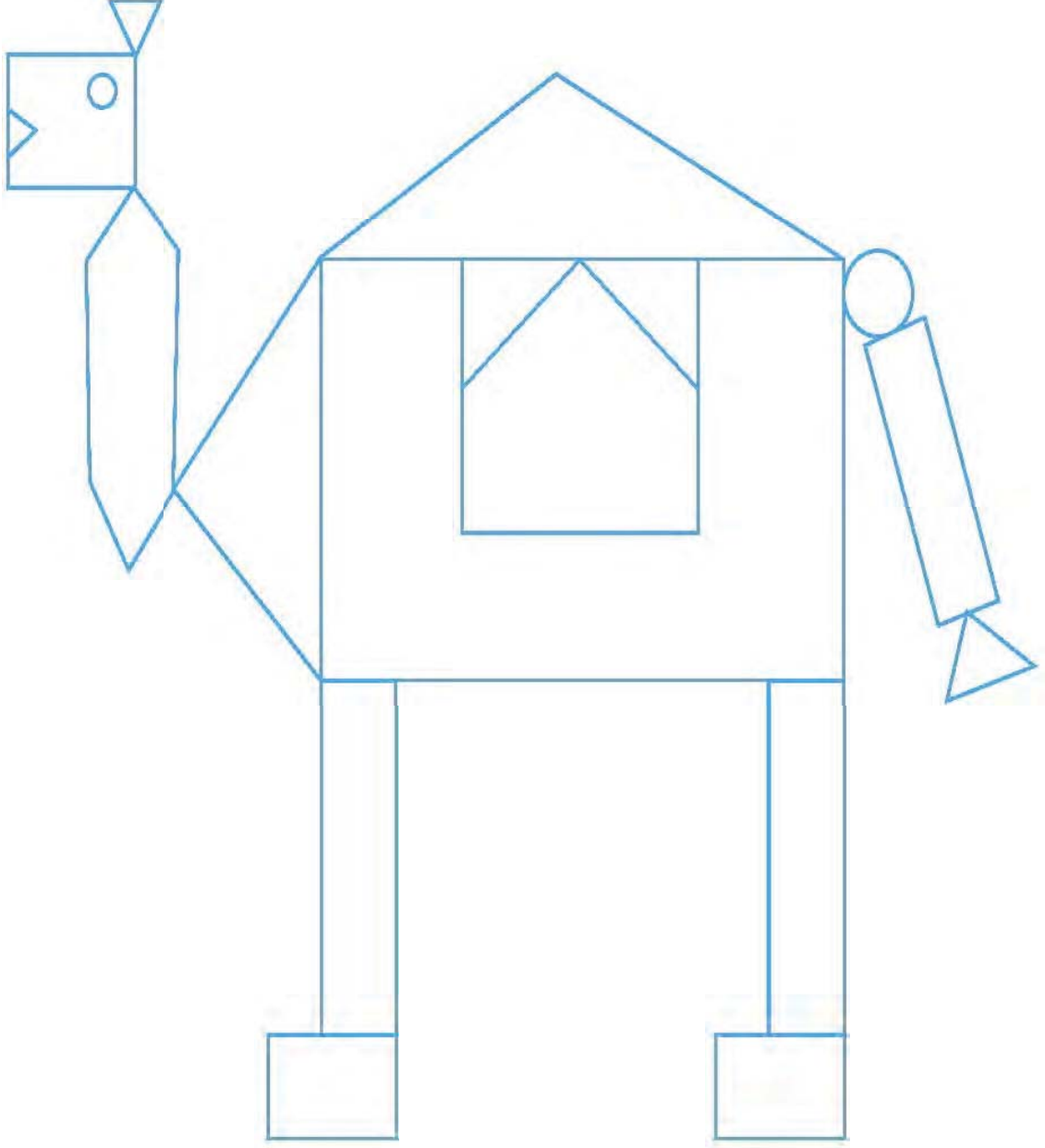
(૩) બોલપેનની લંબાઈ _____ સેમી

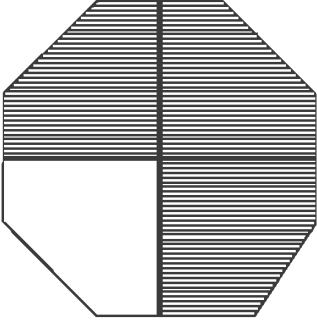
૧૩. નીચેની આકૃતિમાં સૂચના મુજબ રંગ પૂરો :

ત્રિકોણ - લાલ રંગ વર્તુળ - લીલો રંગ ચોરસ - પીળો રંગ

પંચકોણ - કેસરી રંગ ષટ્કોણ - વાદળી રંગ લંબચોરસ - ગુલાબી રંગ

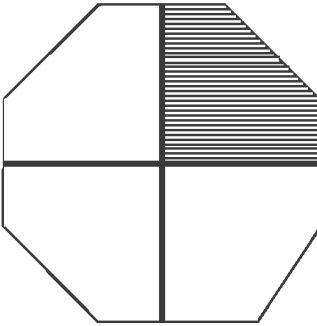

૧૪. ઉદાહરણમાં દર્શાવ્યા મુજબ રંગ કરેલા ભાગને સાચો બને તે રીતે જોડો :

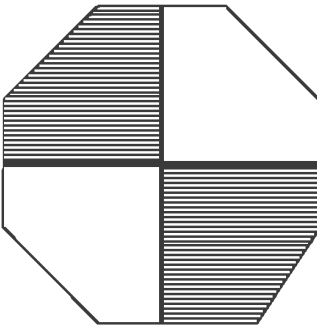
એક ચતુર્થાંશ

$\frac{1}{2}$

એક દ્વિતીયાંશ

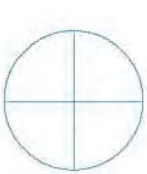
$\frac{1}{4}$

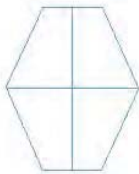
ત્રણ ચતુર્થાંશ

$\frac{3}{4}$

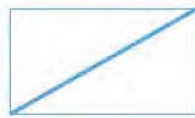
૧૫. નીચે આપેલ આકૃતિઓમાં તેમની નીચે લખેલ અપૂર્ણાંક મુજબ રંગ પૂરો :

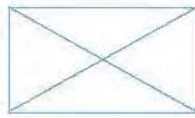
$\frac{1}{4}$

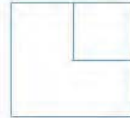
$\frac{3}{4}$

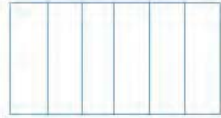
$\frac{1}{2}$

$\frac{1}{4}$

$\frac{3}{4}$

$\frac{1}{2}$

જવાબ

૧. (૧) ફેબ્રુઆરી (૨) ૩૦ (૩) ઓગસ્ટ (૪) જાન્યુઆરી
 (૫) ૧ (૬) ૯ (૭) ૫ (૮) ૮
૨. (૧) મિલીલિટર (૨) લિટર (૩) ૧૦૦૦ (૪) ૧૨ લિટર
 (૫) ૪૦૦ મિલીલિટર
૩. એપ્રિલ, જૂન, સપ્ટેમ્બર, નવેમ્બર
૪. (૧) ૧૦૦૦ ગ્રામ (૨) કિગ્રા (૩) ગ્રામ (૪) ૫૫૦ ગ્રામ
૫. (૧) ૧૩ કલાક ૫૫ મિનિટ (૨) ૧૪ કલાક ૪૦ મિનિટ
 (૩) ૨૫ કલાક ૫૦ મિનિટ (૪) ૧૨ કલાક ૪૦ મિનિટ
 (૫) ૧૯ કલાક ૫૩ મિનિટ (૬) ૧૫ કલાક ૫૯ મિનિટ
 (૭) ૭૦ મીટર ૦૪ સેમી (૮) ૮૨ મીટર ૨૭ સેમી
 (૯) ૧૬ લિટર ૪૦૦ મિલિ (૧૦) ૨૯ લિટર ૫૫૦ મિલિ
 (૧૧) ૫૫૫ કિગ્રા ૬૦૦ ગ્રામ (૧૨) ૭૮૦ કિગ્રા ૯૮૫ ગ્રામ
 (૧૩) ૩૩૩ કિગ્રા ૬૭૫ ગ્રામ (૧૪) ૮૧૦ કિગ્રા ૭૦૫ ગ્રામ
૬. (૧) ૫ મીટર ૧૭ સેમી (૨) ૪૫ મીટર ૨૬ સેમી
 (૩) ૨૦ કિગ્રા ૬૦ ગ્રામ (૪) ૫૬૭ કિગ્રા ૨૭૫ ગ્રામ
 (૫) ૨૮ કિગ્રા ૧૫૦ ગ્રામ (૬) ૧૬૮ કિગ્રા ૧૦૫ ગ્રામ
 (૭) ૩૨ લિટર ૮૨૫ મિલિ (૮) ૩૭૮ લિટર ૩૫૦ મિલિ
૭. (૧) ૭ (૨) ૧૧૪ (૩) ૮૯ (૪) ૨૯
૮. ૯ નોટો ૯. ૯ રિક્ષાનાં

